

ARGIA

15 URTE

TAKOLO, PIRRITX ETA PORROTX

**Haurrak,
barrea eta
debekua**

ISOLAMENDUA

Euskal Herriko Oroitzapena MAKILA

Mizpira/Alpaka

Mizpira/Zilarra

Gaztaina/Larrua

Mizpira/Larrua

• Opari Bereziatarako

• Pertsonalizatu Daiteke

• Neurrira Egiten Dira

• Eskaria Denboraz Egin Behar Da

• Prezio Aukera Desberdinak

• Alberdik eginak

Informazio edo argibide gehiago nahi baduzu, deitu gure telefonora
edo ondoko laukia bete ondoren, bidali gure helbidera.

IZEN-DEITURAK _____ ZBKIA _____ SOLAIRUA _____
KALEA _____ TFNOA _____ POSTA KODEA _____
HERRIA _____
HERRIALDEA _____ HARPIDETZA ZENBAKIA _____

pertsonaia

- **Takolo, Pirritx eta Porrotx:** Joxe Mari Agirretxe eta Mertxe Rodriguezi elkarrizketa.
ESTITXU EIZAGIRRE / IXIAR EIZAGIRRE 4

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA 11
- **Zer demokrazia mota da hau?**
ARANTZA URKAREGI 12
- **Delirio garaia.** AURELIA ARKOTXA 13
- **Luparekin:** Txikitasunaren handitasunaz.
JUAN KRUIZ LAKASTA 14
- **Txandan:** Intrahistoria. KARMELO LANDA 15
- **Hiruko txikian:** Tourra.
JOXE MARI OSTOLAZA 15
- **Oihartzunak** 16

erdiko kaiera

- **Donostia plato bihurtuta.** JON GARAÑO 18
- **Hasier Etxeberria:** "Fikzioak nobelan funtziona dezan, errealitatearen tratamendua behar du".
MIKEL ASURMENDI 22
- **Ezpalak:** ELISABETH POMBO 26
- **Argitalpenak:** Jon Alonsori galdezka.
PILAR IPARRAGIRRE 28
- **Gartxot:** ASISKO URMENETA, MARKO ARMPACH, JOKIN LARREA 30
- **Denbora-pasak** 32
- **Ihesi:** Mendexa. ONINTZA ENBEITA 34
- **Makina bat kontu.** GARBIÑE UBEDA, JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA 38
- **Ikuskizunen agenda.** MAYI TOLOSA 40

gaiak

- **Mongolia:** Hotzaren erreinua.
ONINTZA IRURETA 41
- **Landare eta animalien inbasioa.**
MAIDER ZAPIRAIN 44

termometroa

- **Euskarazko jokoen salmenta hirukoiztu da hiru urtetan.** PILAR IPARRAGIRRE 47
- **Isolamendua ez da erregimen politika berezia dagoeneko.** MIKEL ASURMENDI 50
- **Bero-beroan** 54
- **Net hurbil:** Estatu Batuetan herritarrek burua galdu ote dute? PELLO ZUBIRIA 56
- **Nafarro.** MIKEL IRIZAR 58

15 urte daramatzate pailazook umeei irria eraginarazten. Joxe Mari Agirretxeri (Porrotx) eta Mertxe Rodriguezi (Kintxo) egin diegu elkarrizketa. Haurren eta irriaren munduari buruz aritu zaizkigu, baita azken bi urteotan jasaten ari diren boikotaz ere. 4

Takolo, Pirritx eta Porrotx

Hasier Etxeberria

"Ironia oso higienikoa da"

Hasier Etxeberriak Hondarribia aldean kokatu du "Eulien bazka" (Susa) nobelaren trama. Damian Arruti da bere protagonista, entomologoa. Nobelaren egilea bisitatu dugu Hendaiaiko bere etxean. 22

Luparekin

Txikitasunaren handitasunaz

Juan Kruz Lakasta

14

PRESOAK

Erregimen berezia zena arrunta bihurtuta

Euskal preso politikoen aldeko "Duintasun testigantzak" ekitaldia burutu da oraindik orain Donostiako belodromoan. Hiru preso ohiekin mintzatu gara. Espainiako Estatuko isolamendu erregimena espetxeetako araudia bihurtu da, beren ustez. 50

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Sustapena: Kike Amonarri. Argitalpenak: Bego Zuza. Harpidetza: Xabier Pagola. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Iñigo Txinbureta, Aloña Sorluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943.371545. Faxa: 943.373403 (erredakzioa), 943.361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559476000. Faxa: 559476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948.222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 110 euro. Ipar Euskal Herria: 133 euro. Espainia: 110 euro. Beste atzerriak: 140 euro. Airez: 219 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

Joxe Mari Agirretxe

Hamabost urte daramatzazue pailazo lanean. Urte guztiotan haurrak aldatu al dira?

Mertxe Rodriguez: Hiriburutik herri txikietara asko aldatzen dira. Herri txikietan umeak oraindik ume dira 10-12 urterekin; inolako aurreiritzirik gabe gozatzen dute. Baina hiriburutan 10 urterekin jada paso egiten dute: "pailazoak? hori umeentzat da!".

Joxe Mari Agirretxe: Bestetik, gaur egun heldutze prozesua azkartzen ari da. Etapak lehenago erretzen dira. Lehen 10 urterekin ez genekien errege magoak zein ziren. Gaur 6 urterekin jada badakite gurasoak direla Olen-tzero. Pena pixka bat ere ematen du, inozentzia hori lehenago galtzen dute. Globalizazioa dela, merkatal zentroak direla, telebista dela... hainbesteko eskaintza dago, hainbesteko bonbardaketa, haurrengan lehenago azeleratzen dela heldutze prozesua. Herri txikietan agian bonbardaketa hori gutxiago sartu da.

M. Rodriguez: Inozentzia gehiago dute herri txikietakoek hiriburuetakoei baino.

Joxe Mari Agirretxe "Porrotx" da, hiru pailazoetan astakilo eta barregarriena. Istoriak kontatzen ere berebiziko grazia du, baina ez dira gertakizun hutsarekin geratzen. Atzean beti dago irakaspenen bat.

Takolo, Pirritx, Porrotx (Agustin Mujika, Aitor Zulaika eta Joxe Mari Agirretxe) eta bere laguna denon etxeetan daude, Jainkoa bezala; txikien logelako posterrean, egongelako bideoan, sukaldeko irratian dagoen "salda bero-beroa" jaten... Gaur Porrotxi eta Kintxo "makilaia kendu, eta hezur-haragizko Joxe Mari etxetik kentzea" gertatu da. Mertxe aurkitu ditugu, sudur gorrien munduaz hitz egiteko prest. "Zure seme-alabek azer zortea dutenak Porrotx etxean izanda!". Askotan entzuten du haurrek Joxe Mari. Mertxe ere laguna jeloskor dago behin iloba bisitatzerako joan ospitalera eta "kaixo" esan.

Umeen hipno

Mertxe Rodriguez

Mertxe Rodrigex
"Kintxo" da,
Takolo, Pirritx eta
Porrotxen laguna.
Lasartear hau
beranduago batu
zitzaion
hirukoteari. Talde
barruan,
zuzentzeaz eta
koordinazio lanez
ardurutzen da.

J. M. Agirretxe: Bai, baina hori itxuraz da. Eskola batera goazenean 12 urtekoak berehala hasten dira purrustadaka: "hori txikientzat da!". Baina irakasleei esaten diegunean ume horiei saiora jarrera on batekin joan daitezela eskatzeko, gero ikuskizunean antzematen zaie umekerietan oraindik ume direla.

Umeak adi-adi izaten dituzue begira. Zeintzuk dira arrakasta horren klabeak?

M. Rodriguez: Bata hurbiltasuna da. Saioa bukatzean ere pailazoen kontaktu fisikoa daukate umeekin, eta hori garrantzitsua da. Muxuen banaketa jada ikuskizunaren nahitaezko zati bihurtu da.

J. M. Agirretxe: Bestetik, istorioak beti planteatu ditugu erraz ulertzeko moduan, baita erdaldunentzat ere. Gure saioak ia-ia begietatik sartzen dira. Gidoiak ere, haurrek parte hartzeko planteatzen ditugu. Une askotan euren laguntza behar dugu, arazoei irtenbideak emateko edo tranpak saihesteko. Den-

terako iloba kontu eske hasi baitzitzaion lagunari:
"Kintxo ez al da etorri?". Gauza bat argi dute, ordea:
denok izan gaitzkeela pailazo, lotsak erantzi eta iru-
dimenari bidea libre utziz gero. Gaur ume guztiak
"hipnotizatzen" dituzten hauek ere, sudur gorria jan-
tzi zuten lehen aldian, euskaltzale zirelako jantzi
hiztuten. Hamabost urteko esperientziak profesionalta-
suna eman die.

ESTITXU EIZAGIRRE

IXIAR EIZAGIRRE

Argazkiak: Eli Gorostegi

otizatzaiileak

Curriculum

Takolo, Pirritx eta Porrotx

- **Sortu:** 1987an sortu zen taldea. Lehen emanaldia, Lasarte-Oriako ikastetxeek antolatzen duten Olentzeroren jaialdi barruan egin zuten.
- **1987tik 1992ra**
 - Zuzenean abesten zuten gitarra batekin.
 - Kanta gehienak Imanol Urbietarenak ziren.
 - Lehen diskoa atera zuten: "Hau umorea".
- **1993tik 1997ra**
 - Gidoiak jantziagoak eta dekorazioa zein atrezzoak zainduagoak dira.
 - Diskoak: "Beti martxan", "Ongi-bizi", "Kili-kili", "Tantaka yotanka".
 - Lehen bideoak atera zituzten: "Txiztil", "Beltzi", "Tantaka yotanka" eta "Makarroiak".
- **1998tik 2003ra**
 - Ekitaldi jendetsuak egiten ditu taldeak (500-1.200 ikuslerek). Taldea zabaldu egin da eta pailazoez gain dantzari, musikari, margolariek ere parte hartzen dute.
 - Diskoak: "Baserrian", "Plisti-plasta", "Aupa Kintxo!". Lan horiek bideoan ere grabatu dituzte.
 - Jolas didaktikoak kaleratu dituzte: "Puzzleak" eta "Bikote mikote".

borarekin ere ikasten duzu ikuslearekin nola konektatu. Badakizu gutxi gora behera umeez noiz parte hartuko duten eta nola; kontua da zuk bide ematea.

Baina gidoia bakarrik ez da zaindu behar. Komunikazioak, publikoa ikuskizunean sartzek, beste erritmo bat eskatzen du. Hori esperientziak ematen du.

M. Rodriguez: Beste elementua kantak dira. Umeei abestea asko gustatzen zaie, eskolan ere lantzen duten gauza bat da. Koreografia ere oso erraza egiten dugu propio.

J. M. Agirretxe: Fantasia ere bada. Umeentzat, Olentzero benetakoa den bezala, Takolo, Pirritx eta Porrotx ere benetakoa dira, ez dira margotuta dauden pertsona batzuk. Irudimenaren munduan umea oso erraz sartzen da. Eta Olentzerorekin bezala, ilusioaren faktorea garrantzitsua da.

Zer mezu landu nahi izaten dituzue?

J. M. Agirretxe: Gure helburu nagusia hau-

rrek euskaraz ondo pasatzea da. Baina hori egiterakoan mezu txarrik ez transmititzen saiatzen gara. Badaude balore batzuk beti zaintzen ditugunak: lehiakortasun eza, lagunartea, ingurua zaintzea, neska-mutilen harremanetan berdintasuna garatzea... Pailazoon artean neska bat sartzek ere erabaki kontziente bat izan zen, eta gainerako pertsonaietan ere neskak egotea zaindu egiten dugu.

Batzuetan ikuskizunaren gai nagusiak mezu sakonagoa ere izaten du. Orain bi urte haur langileen gaia landu zenuten. Zer proiektu zen eta nolako esperientzia izan zen?

J. M. Agirretxe: HONEK (Herri Oinperatuekin Nazioarteko Elkartasunerako Kideak) Gobernu Kanpoko Erakundea Nikaraguan alde lanean ari da iraultza garaitik. Euren proposatu ziguten Nikaraguan saio batzuk egitea, eta aukera hori aprobetxatu genuen hango abestiak eta haur jolasak bildu eta hona ekartzeko. Nikaraguan gure ikuskizuna gaztekeraz egin

Gune erdaldunetan ere umeak lerdea dariela izaten dituzte, adi-adi. Erriberan eta Ezkerraldean asko aritzen dira. Sekretua: hizkuntza egitura sinpleak erabiltzea. Umeen parte hartzea lortzeko, erantzuten jakingo duten huraxe galdetzen diete. "A" ereduare ere jarduten dute. Helburua motibazioa da. Orain bi urte 500 kasete banatu zituzten Erriberan, "droga moduan", umeak engantxatzeko. Gainera gurasoak harro sentitzen dira ikusita umeak kantuak buruz dakizkiela, saio osoa ulertzen duela eta baita galderak erantzun ere. Umeak euskara ikasi eta euskaraz ondo pasa ahala, gurasoek ere sentsibilitate bat garatzen dute.

genuen. Abesti eta dantzak, berriz, euskaraz.

M. Rodriguez: Beldurra ere bagenuen. Hemen ezagunak gara eta umeek kantuak ere ezagutzen dituzte, merkatuan daudelako; baina han ez. Eta hala ere oso ondo atera zen dena. Gainera han jendea oso alaia da, musi-

ka jarri eta segituan hasten dira dantzan.

J. M. Agirretxe: Handik itzulita Kintxoren ikuskizuna osatu genuen. Kintxo haur langilea da. Gure helburua zen Euskal Herriko haurrek jakitea munduan badaudela milioika haur gure baldintzetan bizi ez direnak. Beste kultura bat dutela ere jakinarazi nahi genien, eta pozik bizi direla. Ez genuen dramatizatu nahi.

Proiekturako diru bilketa bat ere egin zen. Baina guretzat helburu nagusia haurrek errealitate hori ezagutzea zen, eta uste dut lortu dugula. Kintxoren liburuxka atera eta 150.000 ale banatu genituen. Ume guztiek ezagutzen dute Kintxo. Gainera Kintxorekiko enpatia sortzen zaie, umeek Kintxo izan nahi dute.

Inprobisatu beharra egokitu al zaizue?

J. M. Agirretxe: Askotan. Orain 12 urte Areson (Nafarroa) gertatu zitzaiguna izan zen polita. Aipatu dugu herri txikitari umeek beste inozentzi bat daukatela, eta horrekin lotua dago. Kontua da Takolok eszenatik alde egitean beste biak arrautzekin malabarismotan hasi eta denak puskatzen genituela. Azkenean larritu egiten ginen: "Arrautzarik gabe gelditu gara eta Takolo segituan etorriko da!". Hori esanda, ume bat altxa (12 urte izango zituen), eta ziztu bizian joan zen baserrira. Dozena bat arrautzarekin etorri zen! Beste bukaera bat inprobisatu behar.

Clown klasikoek bezala, rola banatua duzue pailazook: bata serioa da eta beste biak bihurriak. Umeek zein dute maiteen?

M. Rodriguez: Adinaren arabera. Txiki-txikiak gehiago hurbiltzen dira Takolorengana, serioarengana. Irakaslearen figura da eurentzat, eta adin horretan irakaslea kasik bigarren ama da, izugarri maite dute. Gero 6-8 urterekin Porrotzekin harrapatuta gelditzen dira, bihurriena baita. Porrotzek egiten dituen bihurrikeriak dira eurek egin nahi

BUNGALOWAK ALOKAIKIRUAN

**Aritzaleku
kanpina**

San Pedro z/g. 31291 LERATE (Nafarroa)
 Tfnoa./Faxa: 948 39 50 64
 e-posta: aritzale@net-way.net
www.aritzaleku.com

NAFARROAKO BELA ESKOLA

Allozko urtegiaren hainbat jarduerak egin ahal izanen dituzu, esaterako, bela. Horretan ikasi edo aritu nahi baduzu, Nafarroako Bela Eskolaren zerbitzuak izanen dituzu.

dituztenak. Eta Pirritxek zaletuetan denetik du.

J. M. Agirretxe: Neskak izugarri. Nire alabak eta bere lagun guztiek Pirritx da ametsetan ere ikusten dutena. Garrantzitsua da pailazoetan neska bat egotea.

Zuen gertuko txiki jendeak (seme-alaba edo bilobek, esaterako), ikuskizuna beste denek bezala bizi dute edo ezberdin?

M. Rodriguez: Txiki-txikiak direnean erreze-lotan egoten dira, ez dakite ziur zu ote zaren edo ez. Baina gero berehala ohitzen dira. Saioa beste edozein umek bezala ikusten dute.

J. M. Agirretxe: Guretzat ere, pailazoz jantzita gaudenean ume guztiak berdina dira, gureak izan edo ez. Behin saioa bukatu eta aldagelan ginela, aretoko langile bat etorri zitzaigun, bere alabarentzat posterra sinatzeko eskatuz. Ondoan nire alaba eta bere lagunak genituen, eta horietako batek azkar bota zuen: "aizu, Tote Mari, aizul! Nik edakot poterrik, e?". Alegia, zer ari zara horiei sinatzen, guk oraindik posterra ere ez daukagu-eta. Semearekin ere gertatzen zait. Umeak gainera etortzen zaizkizunean, "Porrotx! Porrotx!" builan, semea berehala hasten zait galtzatik tiraka, "aita, hartu aupal!". "Nirea da" esanez bezala, "nire aita da eta utzi bakean".

Umeen erantzunak edo erreakzioak medio, zein kasutan hartu duzue poz gehien?

J. M. Agirretxe: Lehengoan lagun batek kontatu zidanak bereziki hunkitu ninduen. Umea koman zeukan, eta erdi esnatzen ari zen. Medikua amari esan zion, umeari galdera bat egin behar ziola, erantzun garbi bat zuena, umearentzat jakina eta erraza, ikusteko ea erreakzionatzen zuen. Amari burura etorri zitzaion lehendabiziko gauza izan zen: "Nola

Gazi-gozoa. Badira saio batzuk grabatuta gelditzen zaizkizunak. Niretzat, taldean sartu eta hila-

bete eskasera ospitaleko umeei eskaini geniena izan zen horietako bat. Gabonetan zen. Umeak aparailuekin zeuden (zenbaitentzat azken egunak ziren). Gogorra zen oso, baina baldintza horietan egonagatik umeak ondo pasatzen ikustea polita izan zen. Aurpegian ikusten zitzaien; ez zen barre algara ere, baina bai gustura daudeneko aurpegi hori, begira-begira gelditzen direnekoa... (Mertxe Rodriguez)

Joxe Mari Agirretxe:

"Bi urte behar izan dira instituzioen boikotari herriko eremu zabal batetatik erantzun bat antolatzeko. Baina pauso bat eman dugu: denok ikasi dugu ez dugula instituzioen zain egon behar gauzak egiteko".

esaten du Porrotxek?", eta umeak automatikoki "Katxi porreta".

Irunen, Txingudi ikastolakoe ere komentatu ziguten down sindromea zuten umeek irakurtzen eta idazten ikas zezaten, pailazoan motibazioaz baliatu zirela, gure marrazkiekin liburuxkak ere eginez. Halako gauzek asko betetzen zaituzte.

M. Rodriguez: AEBetan, Boiseko ikastolan esan ziguten ume bat bazela, ordura arte euskaraz hitzik egin nahi ez, eta pailazoei motibatuta euskaraz hitz egiten hasi zena.

Duela bi urte ETak hil zuen Lasarte-Oriako udaleko Froilán Elespe PSE-EEko zinegotzia. Aiora Zulaika EHko zinegotziak atentatua ez zuela kondenatu-eta, Takolo, Pirritx eta Porrotxen aurkako boikota hasi zuten udal askok. Zuek kontratatatu nahi zaituztenek ere presioa jasan dute. Presio hori zein zentzutan izan da?

J. M. Agirretxe: Gure herriaren kasuaz hitz egingo dut, Lasarte-Oriaz. Froilan Elesperena gertatu ondoren, Korrikan gure ekitaldia bakarrik ez, programazio osoa ere diru laguntzarik gabe eta ezer antolatzeke baime-nik gabe utzi zuten.

Aurrerago, herriko ikastetxe baten aste kulturean parte hartu genuelako, ikastetxeari aste osorako diru laguntza kendu zioten.

Gabonetan Olentzeroa zetorren. Izatez, ekitaldi horretarako sortu ginen gu. Bada alkateak ikastetxeetako zuzendariak bildu, eta esan zieten Olentzeroa egingo zela, baina gu gabe. Ikastetxeak horretarako prest ez zeudela ikusita, alkateak berak antolatzea erabaki zuen. Herriar, ikastetxe eta pailazook gure Olentzeroa antolatu genuen, kalean zehar; udaltzainik eta argi-indarririk gabe utzi gintuzten.

Urtero egiten den Okela Egunerako ere, antolatzaileei diruz xantaia egin zieten, ez zutela antolatzea lortuko mehatxatu ere bai, eta horrek ondorioak ekarriko zituela esan. Azkenean ez zen egin Okela Eguna.

Gaur ere hori gertatzen da, gure herrian bezala beste edozein lekutan. Bilbon, nahiz ikastetxe bateko zuzendaritzak ikuskizuna antolatu nahi izan, udaltzetik etorri zitzaien debekua.

M. Rodriguez: Donostian debekatu egin digute Printzipal antzokia alokatzea. Eta ordainduz gero edozeini alokatu behar dioten leku bat da. Gauza bat da udalak gu ez kontratatzea. Baina kontua da ez digutela uzten udaleko instalaziorik ere erabiltzen.

J. M. Agirretxe: Egoera paranoiara iritsi da: Santurtziko antzokian Arnaldo Otegi mitina eman zuen, eta guk ezin dugu pailazoa-rena egin! Hainbesteko bola egin dute, azke-nean paranoia bihurtu dela errealitatea. Alkate bat edo euren sokako bat lerro horretatik ateratzen bada egurra etorriko zaio, komunikabideetatik ez bada Madrildik. Kate batean sartu dira eta badirudi ezin dutela hortik atera.

Zenbat saio galdu duzue?

J. M. Agirretxe: Saio kopuruan ez dugu beharakadrik izan. Askotan udaletik ez dute deitzen, baina bai herriko elkarte edo ikastetxeetatik. Saio herrikoia goak dira. Dirua instituzioek ez, herritarrek jartzen dute.

Lana badaukagu. Irrien Plata-forma eta antolatut diren ekitaldiak, ez dira guri saioen promozioa egiteko. Alderantziz, asko eskertzen dugu Euskal Herri osoan jende mordoak aurpegia eman izana. Jendeari esker daukagu lana. Baina hala ere salatu beharra dago hainbat udaletxe eta instituzioetan politikoei dar-maten jazarpena, zentsura, xan-taia. Inpunitate osoarekin egiten dute, eta ez da ezer gertatzen. Hori da harrigarria.

Politikoki beste pentsaera bat duten gurasoei zer erreakzio izan dute?

J. M. Agirretxe: Eskemak umeek puskatzen dizkiete gura-soei eta politikoei. Lasarte-Oria-

Joxe Mari Agirretxe:

"Udaltzain batek ekitaldia bertan behera uzteko agin-dua bete ez zuelako espedientatu zuten. Lana galdu duenik ere bada. Errepre-saliak sekulakoak izan dira."

Bertsoa

DOINUA:

ZER DA GAUR DONOSTIAN

Altsasun gertatuak
ikasgai bortitza
dauka beregan baina
itsu al gabiltza?
"Gaixotu egin dira"
gurasoen hitza,
hau da gorrotoaren
lanaren emaitza
umeei jasatea
gurasoen gaitza.

Aitor Mendiluze

ko zinegotzi batek telebistan halaxe esan zuen: "gaur arte nire bilobarekin joaten nintzen pailazook ikustera, eta hemendik aurrera nire bilobak ez ditu pailazo horiek ikusiko". Eta harrezkero biloba gu ikustera badator. Bilobak indar gehiago du aitona baino. Gure herrian bertan pentsaera guztietako jendea etortzen da.

M. Rodriguez: Garai hartan eskoletara joatean tarteka irakasleren batek esaten zigun ume bat falta zela, gurasoei etxean utzi zutelako. Gaur ez da gertatzen hori.

J. M. Agirretxe: Altsasun emanaldia eskaini eta biharamunean, umeak ikusitakoa kontatzen hasi omen ziren ikastolan. Beste ume batek hala esan zuen: "ni ez nintzen joan, pailazoak ez zeuden, gaixorik zeuden". Eta lagunek: "ezetz ba! Guk ikusi ditugu-eta!". Umearentzat sekulako kolpea da; gurasoei gezurra esan diote, eta berak joan nahi zuen pailazoak ikustera.

Lasarten Irrien Lagunak platafor-mak omenaldia eskaini dizue orain gutxi. Zer sentsazio izan dituzue?

J. M. Agirretxe: Sentsazio arra-roak izan dira egun hauetan senti-titu ditugunak. Ez dut uste oraindik omenalditarako gaudenik. Ez dugu gutxietsi nahi egin diguten eskaintza; alderantziz, oso esker-tuta gaude, ez bakarrik pailazo bezala, baizik pertsona bezala eta euskaltzale bezala. Baina ome-naldi bat baino, guk hau bizi izan dugu denok, herri osoak, pasa

Lotsari patxarana. Pailazo gisa hasi ginenean ez ginen ez aktore eta ez ezer; gu euskaltzaleak ginen. Eta hasiera hartan guk ere gure lotsak eta beldurrak bagenituen. Saioa hasi aurretik patxarana behar! Tragoa hartu, eta publikoari begiratu ere egin gabe zuzen joaten ginen eszenategira, zezenak irteten diren bezalaxe.

Orain 14 urte Bolibarko apaizak deitu zigun, baserri bat erre zela-eta herrian dirua biltzeko jaialdia egin behar zutelako. Apaizak sekulako bazkaria jarri zigun; ardoa ere zuritik eta gorritik, gero patxarana... Gehitxo edanda atera ginela, alegia. Esketx batean, pailazo batek kolpea hartu eta geldi-geldi egon behar zuen, estatua batek bezala. Baina geldirik ezin, eta balantzaka hasi zen! Lotsa-lotsa eginda atera ginen handik... (J. M. Agirretxe)

beharreko frogatzen bat bezala.

Lasarte-Orian errepresioa oso gogorra izan da, eta nahiz eta ustez euskararen inguruan gauzak oso garbi genituen, halako frogatzen bat iristen denean agerian gelditzen dira gu guztion menpekotasunak eta beldurrak. Askotan euskararen inguruan halako diskurtso bateratzaileak sortzen dira: "ezberdintasunak alde batera utzi, denok gara euskaldunak". Eta herrian behintzat sentitu dugu guk horren alde asko egin dugula, bazter batean utzi ditugula gure ezberdintasun ideologikoak, baina une gogor bat iritsi denean konturatu gara bat baino gehiago gezurretan ari zela. Eta min eman digu.

Azkenean bi urte pasa behar izan dute herriko eremu zabala batetik erantzun bat antolatzeke. Oso pozik gaude pauso bat eman delako: aurrera begira beldur pixka bat

Mertxe Rodriguez:

"Arrakastaren gakoetako bat hurbiltasuna da. Saioa bukatzean ere pailazoen kontaktu fisikoa daukate umeekin, eta hori garrantzitsua da. Muxuen banaketa jada ikuskizunaren nahitaezko zati bihurtu da".

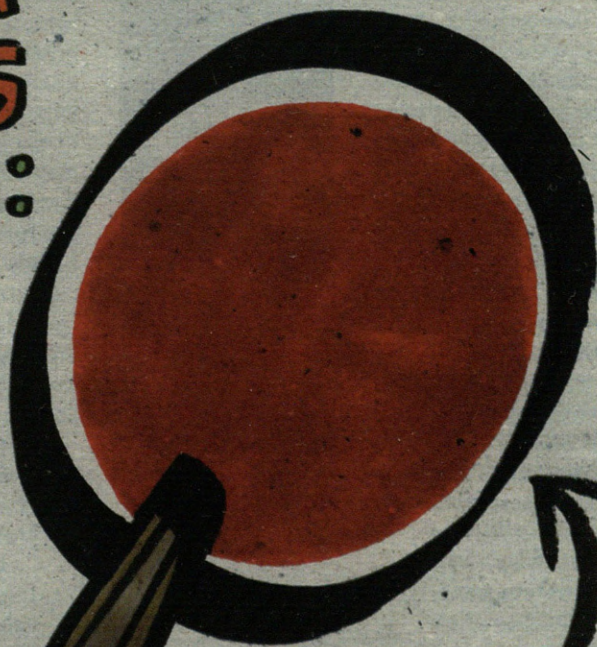
galdu da, menpekotasuna galdu da. Denok ikasi dugu ez dugula instituzioen zain egon behar gauzak egiteko. Instituzioak gurekin badaude hobe, baina ez badaude ere gauzak egin egin behar dira.

M. Rodriguez: Irrien Lagunak plataforma bereziki eskertu nahi dugu hau dena mugitu duelako. Badakigu lan asko egin duela.

J. M. Agirretxe: Gauza bat argi dago: guk uste baino indar gehiago daukagu. Agian gure eremuan, irriaren munduan, errazagoa da indar biltze hori. Geure begiekin ikusi dugu gainera. Atarrabian, ez baimenik, ez frontoia, eta ezta plaza ere ez genuen erabiltzeko, eta hala ere jendea prest zegoen edozein tokitan emanaldia egiteko, Guardia Zibila etorriko bazen ere. Beste behin udaltzain batek ekitaldia bertan behera uzteko agindua bete ez zuelako espedientatu egin zuten. Lana galdu duenik ere bada. Errepresaliak sekulakoak izan dira. Batzuetan etsi egiten dugu, baina uste duguna baino indar gehiago dago. Hori Euskal Herriatik kanpo bizi direnek ikusten dute. Baina hemen bizita, egunero ikusten dugun gauza bat den bezala askotan jabetu ere ez gara egiten. ■

**ZUPA
ZUPS
BAIONA:**

**GOXOKIA
ETA
MAKILA**

Arantza Urkaregi

BILBOKO HERRIA AURRERA PLATAFORMAKO KIDEA

Zer demokrazia mota da hau?

Demokrazia Partehartzailerari buruzko Jardunaldietan hizlari bati entzun nion ea zergatik jarri behar diogun "partehartzaile" adjektiboa demokrazia hitzari, parte-hartzerik gabe ez baitago demokraziarik. Eta nik galdetzen nion nire buruari: nola hitz egin daiteke gizarte zibilaren esku-hartzeaz, egun dugun sasi-demokrazia honetan, euskal gizartearen zati bati hauteslea izateko eta nahi dituen hautesiak aukeratzeko oinarritzko eskubide demokratikoak ukatzen zaizkion bitartean?

Baina, zein arin ahazten diren gauzak! Hilabete besterik ez da igaro Udal eta Foru hauteskundeak burutu zirenetik eta kanpainan entzundako proiektu politiko guztiek parte hartzeko eskubidearen aldeko aldarrikapenak isildu egin dira. Udalak osatu eta gero, ordezkari-tza instituzionala izatea ukatu dioten gizartearen zati horren ordezkari-tza nola gauzatu aztertu behar denean, talde politiko guztiek beste aldera begiratzen dute.

Estatu espainolak baliogabetzat hartutako boto-kopurua zenbatu eta zinegotzien banaketan sartuz, Herri Plataformek legeztatuak baino 472 zinegotzi gehiago lortuko zituzten. Beraietatik, 277 (hau da, ia %60a) EAJ eta EAK eskuratu dituzte (koalizioan edo bananduta), Ezker Batuak 14 (%3a), Aralarrek 10 (%2a) eta Batzarrek 1. PP, UPN, PSE-EE eta PSNren artean, 71 zinegotzi (%15a) besterik ez dituzte lortu.

Emaitza hauek ikusita, hauxe da galderra: herri plataformen ilegalizazioaren ondoren, nork lortu du etekinik handiena? Hauteskunde-kanpainan, bozka herri plataformei ematea, PP eta PSE-EEri mesede egitea zela errepikatzen zuten behin eta berriro EAJ, EA eta Ezker Batuko bozeramaileek. Baina orain argi geratu da beraiek direla, Eusko Jaurlaritzako hiru kotea, herri plataformen ordezkari-tzaz baliatzen ari direnak.

PP eta PSE-EE pozik daude, beraien hitzetan "terrorismoa defendatzen dutenak" instituzioetatik kanpo utzi dituztelako. Baina EAJ, EA eta Ezker Batua, isil isilik ospatzen ari dira ez beraiek lortutako emaitzak baizik eta proiektu abertzale eta ezkertiarra ordezkari-tzen zuten herri plataforma ezberdinei zegozkien zinegotziak lapurtu ondoren izandako botere gehikuntza.

MONIKA DEL VALLE

Beraiek oso ondo dakite udalen konposaketak ez duela adierazten herritarrek beren bozen bidez marrazturiko hauteskunde-mapa. Baina bost axola zaie herriaren borondatea, boterean eroso dauden bitartean.

Horren isla dugu Bilboko Udalean EAJ, EA eta Ezker Batuak sinatutako ituna. Hogeita lau orrialdeetan ez dute inolako aipamenik egin Herria Aurrerak lortutako 11.000 bozen ordezkari-tza bermatzeko bideei buruz. Ezker Batuak aldarrikaturiko demokrazia partehartzailea, oposizio osoaren bazterketa bihurtu dute, orain arte talde politiko guztiek ordezkariak izan dituzten enpresa mistoetatik kanporatuz (baita PP eta PSE-EE ere).

Bilbon, beste herri askotan bezala, EAJ, EA eta Ezker Batuak lortutako gehiengo absolutuari esker, aukera zuten (dute, oraindik) udala osatzeko herritarrek emandako bozen arabera, hau da, EAJ-EAko 12 zinegotzi, PPko 8, PSE-EEko 5, IU-EBko 3 eta Herria Aurrera plataformako 1. Oso erraza dute. Ez dute ezta Espainiako legedia urratu behar. Nahikoa dute EAJ-EAko beste zerrendakideek dimisioa aurkeztu eta Herria Aurrerako hautetsi bat izendatzea. Horrela eginda ere, EAJ, EA eta Ezker Batuak ez lukete galduko gehiengo absolutua. Baina borondate politikoa falta zaie. Herriaren bozak errespetatu baino, zinegotzi bat gehiago izatea nahiago dute.

Demokrazia = demos (herria) + kratós (boterea), hots, herriaren boterea izanik, udalak eta beste instituzioak, demokratikoak izateko, herritarrek adierazitakoaren arabera osatu beharko lirarteke. Beste era batera esanda, eratu berri diren Udalek, Batzar Nagusiek eta Nafarroako Parlamentuak defizit demokratikoa dute, ez baitaude herritarrek aukeraturiko hautetsiez osatuta, Espainiako Epaitegi Konstituzionalak baimendutakoez baizik.

Defizit demokratiko hori gainditzeko aukerak egon badaude, behar dena da instituzio horiek gobernatzen dituztenen borondatea. ■

«
Hauteskunde kanpainan,
bozka Herri Plataformei
ematea, PP eta PSE-EEri
mesede egitea zela
errepikatzen zuten behin eta
berriro EAJ, EA eta EBko
bozeramaileek. Baina orain
argi geratu da beraiek direla
herri plataformen
ordezkari-tzaz baliatzen
ari direnak
»

Anreliia Arkotxa

IDAZLEA

Delirio garaiak

1

609ko uztailaren 2a: Pierre de Lancre magistratua, Bordeleko Parlamentuko, heltzen da Baionara errege Henri IV.aren manuz Lapurdiko sorginen kasatzera.

Airea goxoa zitekeen eta itsasoko ura epel.

Lekuko buruzagi batzuk kexatu zitzaizkion erregeri, igorri gutun batean idatziz azken urteetan sobera sorginkeria agertu zela eta ordenuaren ekartzeko garaia zela. Udan ez zen jende handirik izaten kostaldean, laneko on ziren gizonak Ternuan baitziren bakalauaren sasoiaren egitera martxoan joanak sei hila-beterendako.

1609ko azaroaren 1a arte, de Lancrek hemen ikara zabaldu zuen. Erregeren funtzionarioak eta haren komisiokoak diligenti lañ egin zuten Lapurdiko herri nagusietan egunero interrogatuz, torturatuz eta su handiak erakiz. Akusatu gehienak emazteak ziren: Necato, Mari Larraldekoa, Margarita Sarakoa, Mari Azpilikueta hendaiarra, Belokeko Janeta 'Atsua' deitzen zutena, Janeta Abadiakoa ziburutarra, Katarina Landaldekoa, Graziana...

Argibel, Migalena eta Bokal apezak ere errearazi zituen, de Lancreri iduritzen baitzitzaion Lapurdiko elizak kutsatuak zirela eta anitz apez sorginak zirela.

Laster, sorgin ihizia ez zezakeen ia inork kontrola. Erregeri kexatu zitzaionak ohartu ziren karrasi, su, ke, oihu eta karriketan sortzen ari ziren oldarren artean, Pierre de Rosteguy de Lancre eroa zela. Lekuko arduradunek ahal zutena egin zuten, Baionako Etxauz Apezpikuaren laguntzarekin, azken prozeduren luzarazteko, komisarioen boterea 1609ko azaroaren 10ean burutzen baitzen. Iduriz, beren nahia lortu zuten, azaroaren lehenean amaitu baitziren komisiokoaren ekintzak.

Nahiz luzarako Lapurdiko itsas-bazterra traumaren pean gelditu izan, argi da handik laster de Lancrek liburu bat idatzi izan ez balu, denborarekin ahantziko zela sarraskia. Baina 1612an ateratzen Parisen Aingeru gaiztoen eta demonioen inkonstantzia liburu. Han dio de Lancrek munduko leku endemoniatuena dela Lapurdi. Zergatik? Jakina baita Lapurdi Frantziako muturrean dela, hango

GAIZKA IROZ

hizkuntza berezia eta zaila dela, mugaz gaindi, Ameriketako barna mintzo den hizkuntza dela, diozesien zatiketa ez dela zatiketa politikoaren arabera eta hori dena dela bitxia, izari normaletan sartzen ez dena. Dio ere Lapurdiko emazteak desleialak direla senarrik gabe iragaten dutelakotz urtearen erdia, adar tente obszenoak daramaztela buruko gisa erakutsi nahiz horrela gizonez duten gosea, udan Miarritzeko Amorearen Ganbara-nerdi-biluzirik bainatzen direla. Hango neska lirainak eta emazte sentsualak Eva biltzaileak eta Venus berriak direla... Baina, last but not least, egunaz ikusten dena hormamendiaren gailurra baizik ez da. Gauaz baitute Barrabam-Satanas adoratzeko. Hondartza, bide-gurutze eta lezeetan akelarreak muntatzen baitituzte, han haur sortu berriak jaten, Barrabami ipurdia milikatzen... eta nik dakit zer.

Aipatu de Lancren liburuak arrakasta ukan zuen iduriz, 1613an berriz bertze edizio bat ateratzen baitzen. Dena den, egia da liburuaren irakurtzeak pentsatzeko ematen duela. Argi da de Lancren izpiritu zaurituan zirela sorginak, bertze inon ez. Hura zela sexuaz obsesionatua, emazteez beldur. Henri IV.ak mugarik gabekoak ziren botereak eman zizkiolaket de Lancreri Lapurdiko kostako jendeak jasan izan zuen izenik gabeko ikara eta oinazea.

Horiek guziak nituen gogoan berrikitan Hendaiako ikastolako haurrentzat zabaldu izan den Hendaiako mendez mende agerkaria begiratzean. Han irakur daiteke de Lancrek ziola "12.000 jende bildu zirela Hendaiako hondartzan Akelarrea ospatzeko" eta urrunago, frantsesezko itzulpenean, de Lancre inkisidorea zela.

Erran dezagun bada, inkisidorea ez zen, de Lancre funtzionario laikoari Janeta Abadiakok zizkiola informazio horiek eman. Eta... hamasei urte zituen Janeta gaixok torturapean jasan interrogatorioei 'esker' zuela Hendaiako Akelarre ezin sinetsia ikusi...

Ez ote da ordua, 400 urteren buruan Stockholmeko sindromearen menpe jarraitzeko orde, Lapurdiko biktimen ondokoak de Lancre zapaltzailearen idazki perbertsoetarik libratzen? ■

« Ez ote da ordua, 400 urteren buruan Stockholmeko sindromearen menpe jarraitzeko orde, Lapurdiko biktimen ondokoak de Lancre zapaltzailearen idazki perbertsoetarik libratzen? »

UPAREKIN
Juan Cruz Lakasta

KAZETARIA

Txikitasunaren handitasunaz

Itoitz eraisten hasi dira, urak azpian har dezan". Horixe da "Egunero" k hondeamakina Itoizko herrian sartu eta biharamunean karrikaratu zuen titularra. Ez zitzaidan gustatu.

Lerroburuak gertakari nagusiak azaltzen zituen: etxeak botatzen hasi zirela, aurki guztiak botako zituztela, urtegia betetzera daraman bidean beste urrats bat egina zutela. Hartara, kazetaritzari doakionez zalantza izpirik gabe guztiz zuzena zen eta, are gehiago, "Egunero" ren ildo editorialarekin bat zetorren, salaketa ukitua ere bazuen eta. Ez nator kazetaritza leziorik ematera, inondik inora. Kontua da iruditzen zaidala "Egunero" ren titularra paradigmaticoa dela, gure artean nagusi den ikuspegi etsia aski ongi islatzen duela. Horregatik ekarri dut lerrootara ez zitzaidala gustatu esateko, betiere "Egunero" egiten zuten lankideek barkatuko didatelakoan.

"Egunero" ko titularraren ikuspegiak goibeltasunera bultzatzen zuen. Eta, hein batean, ez zen horretarako arrazoirik falta. Gogorra izan zen hondeamakina X mendeko dorretxea, 400 urteko etxeak paperezkoak balira bezala erraztasun osoz botatzen ikustea. Latza izan zen Itoitzen geratzen ziren hiru Gorraiztarrak gaizkileak balira bezala poliziaz inguraturik haien herritik ateratzen ikustea. Hala eta guztiz ere, horren guztiaren gainetik

MIKEL SAIZ

pozik egoteko arrazoirik bazegoela uste dut.

Itoizko herriko etxeak eraisten ari ziren, bai, eta argi zegoen etxeok botatzea lortuko zutela, jakina. Baina, bestalde, egia zen hogeita hamar bat solidario Jakue eta Bernatena etxeen erraetan azpiegitura korapilatsu batez kateatuta zeudela, haien bizitzak arriskuan jartzen ari zirela herriaren eraispena atzeratzeagatik, iritzi publikoaren begirada Itoizko urtegiaren auzira beste behin erakartzeagatik. Solidarioek lortua zuten, berriro ere, hondeamakina, Perez del Rio enpresako langileak, foruzainak, guardia zibilak, Nafarroako Gobernuako operazioaren koordinatzailea, munda guztia ezustean harrapatzea, erotzea. Eta, nire uste apalean, hori guzti hori bazen zerbait. Bazen Itoizko urtegiaren aurkako desobedientzia ez-bortitz eta irudimentsuarekin bat egiten dugun, miresten dugun guztioi poza eragin behar zigun zerbait.

Duela 18 urte hasi zen Itoizko urtegiaren aurkako borroka. Duela 18 urte hasi zen Irati eta Errobi ibaiek besarkatzen dituzten lurren, basoen, animalien, pertsonen aldeko borroka. Badu meriturik. Batetik, meritu ikaragarria du 18 urtez borrokan tinko irautea. Bestetik, eta batez ere, meritu itzela du Iruñeko zein Madrilgo gobernuak 18 urtez geldiaraztea; izan ere, Itoizkoa bezalako urtegi bat sei urtetan egin eta bete daiteke. Lleidako Rialp

herrian martxa horretan ari dira.

Agian, egunen batean, Itoizko urtegia beteko dute. Gerta liteke. Baina, hori gertatuko balitz ere, ezinen genukeen esan urtegiaren aurkako borroka porrota izan denik. Zoragarria izan da hamaika bider ikustea Miguel Sanz guztiz aztoraturik, guztiz lotsaturik, guztiz amorraturik, Koordinakundearen lorpen judizial behin-behinekoeen inguruan azalpenak eman beharrean. Itzela izan da Guardia Zibila, Polizia Nazionalea, Foruzaingoa erotu beharrean ikustea solidarioek Diputazioan, Foruen estatuan, kartzela ondoan, presako kabletan desobedientzia ekintza ez-bortitzak egiten zituzten bitartean. Horiek guzti horiek garaipenak izan dira, txikiak akaso, behin-behinekoak behar bada, baina garaipenak.

Nago halako garaipen txikiak aintzat hartzen, gozatzen ikasi behar dugula, Itoizko borrokan zein bestelakoetan. Aspalddidanik diote xedeak ez dituela bitartekoak zilegi egiten. Ni haratago joanen nintzateke. Xedea

Nago halako garaipen txikiak aintzat hartzen, gozatzen ikasi behar dugula, Itoizko borrokan zein bestelakoetan.

Aspalddidanik diote xedeak ez dituela bitartekoak zilegi egiten. Ni haratago joanen nintzateke. Xedea bezain

garrantzitsuak izan daitezke bitartekoak.

bezain garrantzitsuak izan daitezke bitartekoak. Historia ziklikoa omen da. Nago ziklo horren fase gogorrean gaudela. Nago bolada luze samar batez erabateko garaipen gutxi lortuko ditugula. Horregatik, nago ikasi behar dugula garaipen txikiak gozatzen, eustea garaipena izan daitekeela barneratzen.

Itoizti doakionez, ez dira ahanzi behar Patxi Gorraizek bere jaioterritik ateratzerakoan esandakoak: "Hau ez da hemen amaitu". Estrasburgok ebazpena atera behar du oraindik, eta akaso ez da litekeena, baina beti utzi behar zaio zirrikiturik itxaropenari- ezustekorik izanena da. Itoizten deforestazioa egin behar dute oraindik, eta akaso -kasu honetan litekeena da- zeregin horretan oztoporik topatuko dute. Agian, egunen batean, Itoizko urtegia betetzea lortuko dute, baina, betiere, ederki kostata. ■

TXANDAN
Karmelo Landa

Intrahistoria

Erabaki larriak maiz lerro-artean ezkututzen dira. Baina lerro luzea marrazten dute herrien Historian. Horietako bat 1945. urtean atzerriko euskal gobernuaren lehendakaria zen Jose Antonio Agirrek hartu zuena, Estatu Batuetako gobernuaren alde jokatzea, honek Franco boteretik kenduko zuen itxaropenean; Agirrerren konfiantza osokoa zen Anton Irala bidali zuen New Yorkera ordezkaritza ofizialean, eta 1946an Jesus Galindez gehitu; ordezkari biek FBIrekin eta seguruenik CIArekin ere lan egin zuten zintzoki, harik eta Truman presidenten iparramerikarrak gerra hotzaren dotrina besarkatu eta Franco laguntzea erabaki zuen arte; CIAko agenteen laguntzaz desagerrarazi zuten Jesus Galindez New Yorkeko kaleetan 1956. urtean, Trujillo diktadore dominikarraren esku kriminaletan utziaz. Haren alderdikideen artean, fiork gogoratzen du gaur Galindez; idatzi zituen liburak aspaldi agorturik daude, ez zaio berrargitalpenik egin. Urte ilun horietan eta New Yorken bertan jaio zen Xabier Irala, Antonen semea, 1947an, Trumanen erabaki latzaren urte berean; baina honek kontrako bidea egin du: Estatu Batuetan ikasi, multinazional indartsuen buru izan da luzaro; PPren Gobernuak Iberiaren pribatizazioa enkargatu dio; guzti horren ondoren, Ibarretxeren Jaur-laritzak Euskal Kutxen zuzendaritzan jarri nahi du. Intrahistoria. ■

HIRUKO TXIKIAN
Joxe Mari Ostolaza

Tourra

Urteroko oporrak koadrilan. Akanpada garaiak joanda, komunak eta dutxa beroak ditugu aspaldi gure adinen lekuko nabarmenenak. Otxoak irabazitako etaparena izan genuen komunik eta dutxarik gabeko azkena. Eta gogoan dut Aspin mendate azpian igaro genueneko hura, "Egin" itxi zuteneko hura. Arrats batez, hogeita hamar bat laguneko batzarra egin genuen, gero "Gara" izango zena aztergai. Bi lagun ziren guregana propio horretara etorriak, sosa biltze lanak nolakoak izan zitezkeen errezeta bila edo. Bildu beharreko sos kopurua, beldurgarria. Ezinezkoa zirudiena, hurrengo tourrerako egina. Urteak joan zaizkigu ordutik hona eta "Egin" jada gure bizitzetatik urrun. "Gara"k hartu lekuan eroso xamar, hara non lekutu nahi duten hark zuen zorra aitzaki. Eta badirudi Espainia aldean gehiengo ados dela, kezkarik xumeena ere ez baita ikusi hango bazterretan. "Euskaldunon Egunkaria"rena berdintzeke oraindik "Berria" gure artean, "Gara" desagerraraztea du Espainiako Gobernu eskuindarrak lanabes euskal ezker abertzalea desegiteko estrategia. Eta lortuz gero, "Berria"renak ere egin dezake prezio berean, hain erraza baitzaio nonbait etengabeki jendarteak egina xahutzea. Non ote du bere muga gure pazientziak? ■

gara.net
Irri egiten duen
NPB

Jon Odriozola

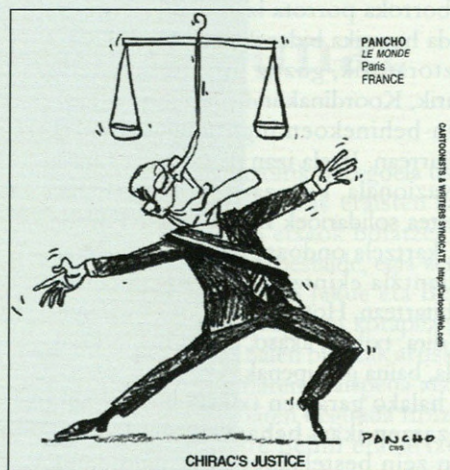
Janaririk gabe ez da bizi-rik. Eta, estatuak artean, horrekin jolasean ari dira, herriari bere baliabideen eta elikadura kulturaren bidez elikatze eskubidea kenduz. Hau entzuten den bakoitzean, ezin saihestu daiteke Hegoaldeko herrietan pentsatzea, non kapitalismoak izugarritzko goseak eragiten dituen. (...) Baina, zer gertatzen da gurekin? Landan bizi den jendeaz ari naiz, egiatan al gara "guapo"agoak? Ni ez naiz landako gizona eta ez dut askorik ulertzen baina nahikoa bai Nekazaritza Politika Bateratuaren erreforma onartu zenetik esan diren hainbat argelkeriaz aritzeko. "Progre" ahotsek, egia baina esperientziarik gabek, demoniozko NP Bren aurka agertu diren baserritarrak nola kritikatzeko dituzten entzun dut, nekazaritzako "laguntza famatu"en atzetik erotuta bezala, beti eskean aritzea eta maintonzi batzuk izatea leporatzen diete. Hori okerra da. Aurkakoa da. Gure

landako gizon emakumeak nazka-nazka eginda daude laguntzarik nahi ez dutela esaten, ez dutela nahi, "oxtia"! Eskatzen duten bakarra egiten duten lanaren truke prezio duinak jartzeari, kalitatezko jakiak eskaini ahal izatea, eremua kudeatzea eta baserri inguruko ekosistema mantentzea da.

ELMUNDO
Juan Carlos
Moreno

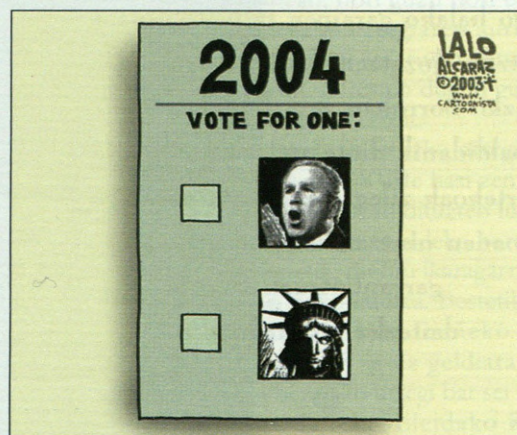
"Ez legoke gaizki euskara Euskadiko hizkuntza ofizial bakarra izatea. Egoera okerragoan dagoen hizkuntza bati barne eta kanpo prestigioa emateko modua da. Euskara Euskadin beharrezkoa da eta ofiziala ez bada, ez da beste inon izango. Gainera, espainolak ez du ofizialtasuna galtzeagatik desagertzeko arriskurik, naturaltasun osoz erabiltzen den komunitate batean. Hizkuntza gaietan inolaz ere egin behar ez dena debekatzea da. Neurri hau hartzeak euskara oraindik presentziarik ez duen beste eremu batzuetan garatzea ahalbidetuko luke. Jakin nahiko nuke zenbat epaiketa egiten diren euskaraz."

♦ **Pancho, Frantziako "Le Monde" egunkarian**

Chiracen justizia.

♦ **Lalo Alcaraz, AEBetako "LA Weekly" astekarian**

2004. Bat bozkatu:

www.kaixo.com
internet

Hasier Etxeberria
idazlearekin
"Eulian Bazka"z
hitz egin dugu

❑ Ezpalak
❑ Argitalpenak
❑ Ikuskizunen agenda

❑ Denbora-pasak
❑ Ihesi
❑ Makina bat kontu

Kontsumoa
Zein koloretako
betaurreko ilunak erosi
behar ditugu?

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

hirietan Filmätzen

Zine, publizitate eta telebista grabaketak egiteko leku aproposak dira Euskal Herriko herri eta hiriak. Hainbat ikus-entzunezko lan egin dira hemen eta etorkizunean ere horrela egingo direnaren itxaro-pena dago. Hala ere, produktoreek ez dituzte Euskal Herriko hiri desberdinetan erraztasun berdinak izaten euren lanerako.

1989. urtea, Anxion Ezeiza-ren zuzendaritzapean Donostian "Ke arteko egugak" filmaren grabaketa une bat.

Donostia Plato bihurtuta

JON GARAÑO

"Filmatzeko leku eder bat baino askoz ere gehiago..." lelopean Donostia-San Sebastián Film Commission bulegoa ezagutzera eman zuen pasa den hilabetean Donostiako Udalak. Donostiako Udalak, Nazioarteko Donostiako Zinemaldiak, IBAIA Ikus-entzunezkoen Euskal Ekoizle Burujabeen Elkarteak eta EPE Euskal Produktoreen Elkarteak bultzaturiko bulego honek, zerbitzu pertsonalizatuak jartzen ditu, doan, hirian filmaketak eta ikus-entzunezkoen grabazioak egitera bideratuak, zinema, telebista eta publizitate ekoiztetxe guztien eskura.

BULEGO HONEN BITARTEZ, administrazio kudeaketa zerbitzuak, informazio kudeaketa zerbitzuak eta bertako ikus-entzunezko esparruko enpresei buruzko informazioa ematea ahalbideratuko da Donostian filmaketa edo grabazio bat egin nahi duen orori.

Antza, Donostia euren dekoratu bezala aukeratzen zuten produktore askoren eskakizunarekin betetzen du Film Commission honek, hiria ezagutzen ez duenari asko errazten baitizkio gauzak horrelako bulego bat

izateak. Gainera, era honetan ere, orain artean maiz asko gertatu izan diren gaizki ulertuekin bukatzeko itxaropena dago.

Angel Amigoren arazoak Udalarekin

Beharbada azkenaldian ezagunenetakoa izan den "gaizki ulertua" Patxi Barcoren "El Final de la Noche" filmaren grabaketan gertatu zen. Donostian bertan filmatu zen eta grabaketan arazoren bat edo beste izan zuten film honetako produktoreek Udalarekin. Angel Amigo filmaren produktoreak, Donostian film bat egiteak ekartzen zituen gastu eta buruhausteak plazaratu zituen komunikabideetan. Aparkatzeagatik, udaltzaingoaren zerbitzuak izateagatik, trafikoa gelditzeagatik edota beste hainbat kontzepturengatik Donostian filmatzea garestiegia ateratzen dela zioen Amigok eta hau horrela izanik beste lekuren batzuetara grabatzera joatea pentsatzen ari zirela. Euskal Herritik kanpo, Donostian ez ezik gainontzeko euskal hiri-buruetan ere grabaketa bat burutu nahi duenarentzat gauzak ez omen daudelako erraz.

Donostiako Udalak, dena den, aspaldidanik izan du hiria telebista, zine edota publizitate erroldaje desberdinen leku izateko nahia. Askok izan dira gainera, bertan egindako telebista saio, pelikula edota iragarkiak. Zentzu honetan, Miarritze, Salamanca, Santiago de Compostela eta Oportorekin batera, Zine-Hirien Sarearen Film Commissiona izeneko bulegoa osatzeko nahia izan da azken urteetan. Europako Batasuneko Intereg III programaren laguntza jasotzeko itxaropenarekin jaio zen Film Commission berezi hau, baina mementoz laguntzarik jaso ez dutenez proiektua indarra galtzen joan da.

Miarritzeko Udalak, haatik, beren film commissiona martxan jartzeko, Zine-Hirien Sarea inizatibian jarriak ditu itxaropenak. Europako Batasunak proiektua beste bide batetik lagundu dezakeelakoan. Donostiako Udalak ordea, bulego honen beharra premiazkoa dela ikusi du eta bere kabuz aipaturako Donostia-San Sebastián Film Commission bulegoa irekitzea erabaki du, Zine-Hirien Sarea Film Commissionetik atera gabe.

Film commission honen bitartez, Donostiako eraikin, kale eta espazio naturaletan grabatzea orain artean gertatzen zena baino errazago egiteko asmoa dago, udalak enpresa ekoizleei filmaketak egiteko behar dituzten udal baimenak eskuratzen lagunduko baitie.

"Bulego honekin adar publikoak ikus-entzunezko sektorean lan egiten dutenei beren lanerako erraztasunak ematen dizkie. Hemendik aurrera, erroldaje bat burutu nahi duen edonork leibatila batera baino ez du joan behar baimenak eskatzeko.

ALBERTO ELOS

Historia

Oraingoz gainontzeko euskal hirietan ez da horrelako bulegorik martxan jarri. Baina Donostiako Udalaren aspaldiko nahia izan da Miarritze, Salamanca, Santiago de Compostela eta Oportorekin batera, Zine-Hirien Sarearen Film Commission izeneko bulegoa osatzea. Europako Batasuneko Intereg III programaren laguntza jasotzeko itxaropenarekin jaio zen Film Commission berezi hau, baina mementoz laguntzarik jaso ez dutenez proiektua indarra galtzen joan da.

ra. Beraz erroldaje bat burutu nahi duenak bertara etortzea besterik ez dauka erroldajerako beharrezkoak dituen baimen guztiak lortzeko. Bulegotik beharrezkoak izango zaizkien baimen guztiak gestionatzen zaizkie, doan" dio Donostia Film Commissioneko Lorea Hernandezek.

Miarritzen horrelako bulego bat laster izan daitekeen arren, gainontzeko euskal hirietan oraindik ez da horrelako bulegorik martxan jarri. Dena den, gainontzeko hiriek ere etorkizunean horrelako bulego bat izatearen aukera ez da baztertu behar, azkenaldian leku askotan jartzen ari baitira horrelakoak. Espainiako Estatuan gaur egun 35 film commission daudela esanguratsua da, batik bat orain dela bost urte bost baino gutxiago zeudelako.

Zabaltze honen arrazoiak agintariek horrelako bulegoak izateak euren hiri eta eskualdeetarako ekar ditzakeen onurak ikustean egon daitezke. Donostia Film Commissionaren aurkezpen ofizialean irakurri zen hitzarmenean entzun ahal izan zen bezala, "Ikus-entzunezkoen industriak, egun, gure eskualde eta hiriak garatzeko abalmen eta gaitasun handiak ditu, ekonomi jardueraren eremu moduan, berez sortzen dituen aberastasun eta enpleguagatik ez ezik, negozio aukerak sortu

ALBERTO ELOSEGI

eta beste ekonomi sektoretara belarazten dituelako ere".

Odon Elorza Donostiako alkateak esanda, "Udalak interes estrategikotzat jotzen du zinea eta ikus-entzunezkoen sektorea bultzatzeko udal politika gauzatzea eta hori bultzatzeko hainbat ekimen abiarazteko desioa dago. Azken finean, bertako industria garatzeko eta sendotzeko eta hirian graba litezkeen pelikula eta bestelako ikus-entzunezko ekoizpenak erakartzeko nahia dago sortu berria den bulegoarekin". Ikus-entzunezkoen sektorea modu eraginkorrean bultzatzeko nahia, azken finean.

Gastuak

Sortu berria den bulego honek gestio guztiak debalde egingo ditu. Produktoreak ordaindu beharko duen diru bakarra baimen konkretu batengatik ordaindu beharrekoa izango da. Hau, normalean, autoak aparkatzeagatik ordaindu beharrekoa izaten da, bestelako ordainketak aparteak bezala hartzen baitira. Donostian, 24 ordu-tan aparkatzeko baimena izateagatik, sei euro baino zertxobait gehiago ordaindu behar izaten da metro karratuko.

Gainontzeko hirietan ez dago hain zehaztua udalaren jarrera errodaieekiko.

Datu bilketa

Gaur egun ez dago ikus-entzunezko sektorea bultzatzeko egiten ari diren inizatiba hauek sorra-razi ditzaketen diru sarreraren inguruko informazio zehatzik, baina Film Commissionen beste zereginetako bat datu horiek jaso eta kontrolatzea izaten da. Azken finean bulego hauen inguruan mugitzen diren proiektuek hiriari onura handiak ekartzea aurreikusia baitago, eta horren inguruko kontrol bat egotea beharrezkoa ikusten da.

Kostuari dagokionean, normalean ez da ezer ordaindu behar izaten aparkatzeagatik, leku oso berezietan aparkatzeko nahia ez badago behintzat. Horrelakoetan, lekuaren arabera, diru kopuru bat edo beste eskatuko zaie produktoreei horren truke. Ez dago kasu guztietarako balekoa den ez tarifa ez legerik.

Bilbon, Carmen San Emeterio hiriko zirkulazio departamenduko ordezkariak esan digunez, "Bilbon errodaie bat egin nahi duenak lehenik eta behin udaletxeko erregistro orokorrean egin behar du eskaera. Hemendik eskakizunak inplikatzeko dituen sailetara bidaltzen da hau. Sail bakoitzak, bere arazoien arabera, baimena ematea edo ez erabakiko du. Erabaki hau, nola ez, Bilboko hiritarraren eskubideak kontuan hartuz hartzen da. Hau da, logikoa denez, ezin dugu baimendu errodaie edo grabaketa bat honek hiriaren ordena aztoratzen badu edota izugarritzko trafiko burubasteak sortzen baditu".

Hiri guztiek ikusten dute azken finean errodaie edota grabaketak egiteak onurak ekarri ahal dizkiola hiri bati, adibidez, eta besteak beste, euren turismo programak bultzatzeko eta hiri kanpoan ezagutzera emateko. Baina horren gainetik, salbuespenak egon daitezkeen arren, hiritar guztien

eskubide orokor bat izanagatik, hiritarren eskubideak daudela kontsideratzen da udal politiketan.

"Errrodaje bat leku oso publiko batean egiteko nahia badago eta leku hori jendez gainezka badago, lehenik guztiak gainetik errrodaje horrek jendearen eragin izan dezakeen ikusi behar da gero erabaki bat hartu ahal izateko" dio San Emeteriok.

Herri txikietan errrodajeak burutzeak, nahiz eta herritarren artean jakin min handia sortzen duen, ez dizkie ez produktoreei ezta baimenak eman behar dituztenei hainbesteko buruhausterik sortzen. Bertan egin beharreko tramitazioak kultur departamentuak eraman ohi ditu eta ez da arazo handiegirik izaten grabaketa baimenak lortzeko. Hortaz ez da bulego jakin baten beharra ikusten horretarako herrixketan.

Dena den, Euskal Herrikan kanpo, hainbat herri txiki osaturiko eskualde batzuk euren film commission propioak sortzen hasiak dira. Gertuen daukagun kasua Piriñotako herrixka batzuek sortutakoa. Hauek bertan errrodajeak egin nahi dituztenei gestio eta informazioan laguntza ematearen truke, zinegileen partetik herrialdearen publizitatea lortzen dute. Bai errrodaje oso esanguratsu bat delako, artista edota zuzendari ezagunekin, edota baita filmean euren herriak ikusteko parada izango delako ere.

Herriak eta hiriak promozionatzeko bide ere badela zinea, eta hau horrela izanik, promozioa debalde egiten duten profesional hauei laguntza ematean datza bulego berri hauen sorrera. Hurrengo urteetan diru-sarrerak garrantzitsuak eta enplegua sorraraziko duen industria bati laguntza eskaintzeaz aparte, jakina.

RUBEN PLAZA

Produktzio guztiak

Printzipioz bulego hauetara produktzio handi zein txikiak joan daitezke.

Hau da, ateak irekiak daude bulego hauetan bai Hollywoodeko produktzio batentzat eta baita film labur batentzako ere, nahiz eta, jakina, batek zein besteak hiri edo herriaren irudiaren zabaltzean izan dezakeen zeresana oso desberdina izango den.

Bulego hauen zerbitzualtzen dituzten produktzio guztiei ez zaie laguntza baimenak emango beti. Izan ere film bat egin nahi duenak ziu baimenak gestionatzeko la baimenak ez du eskatuko, kai etorritako produktora berriz, baimen horiek gestzea eskatzeaz gain, ekoizpko zerbitzuen enpresei (kamerak, jantziak, animazioak, argiztapenak, aktoreak, etxegileak...) buruzko informazioa, ekoizpen ondoko enpresei buruzko informazioa edota ekoizpenaren inguruko logistikaren informazioa eska dezake, besteak beste.

Informazio kudeaketa zerbitzuekin, tokiko edota nazioarteko ekoiztetxei edozein filmaketa egiteko baliagarri eta interesgarri gerta dakieken informazio guztia eskaintzen zaie. Gehien eskaturikoa, filmaketak egiteko kokalekuen ingurukoa izan ohi da, horregatik joaten baitira hain zuzen kanpoko produktorak grabaketa lekura. Bulego hauetan, eraikin, gunek berde, hondartza, monumentu, eskultura, industria eta era guztietako paraje desberdinei buruzko informazioa izan nahi dute hauek, behar beharrezkoa duten informazio osoa euren lana errazteko.

Donostian sortu den Film Commission honen antzekoak mundu guztian zehar zabalduak daude. Eta ez dira beti hiri bati loturiko bulegoak. Australian edota Zeelanda Berrian, Australian Film Commission eta New Zealand Film Commission daude, eta Espainiako Estatuan, Galizia Film Commission eta Andaluzia Film Commission, besteak beste. Euskal Herrian izan da Hego Euskal Herri osoa batuko lukeen Film Commission bat sortzeko ahaleginen bat, baina orain arte ez da bulego hau martxan jartzeko akordiorik lortu. ■

ALBERTO ELIZAGA

Gurean euskara aterpe

CAMPING

ARALAR

ARALAR KANPIÑA

Tel./Fax: 948 50 40 11

31870 LEKUNBERRI (NAFARROA)

WEB ORRIALDEA:

<http://www.campingaralar.com>

E-mail:

info@campingaralar.com

Euskal literaturan nobelaren luzera eztabaidarako gaia da azken aldi honetan. Hasier Etxeberriaren "Eulien bazka" nobela, berriaz, Susak argitaratua, di-da batean irakurtzen da. Ezaugarri hau berez, eleberria generoaren aldeko ezaugarria dateke. Haatik, berau irakurtzen baduzu, irakurgarria baino zerbait gehiago dela ohartuko zara. Literatur genero hau gustuko baduzu, eleberriarekin eta orobat literaturarekin maiteminduko zaituen liburua da "Eulien bazka". Istorioa klabe beltzean harilkatuta dago, istorioaren tramak baina, beste hainbat osagai daramatza berarekin. Irakurleak istorioaren pertsonaia oso testuinguru zehatz batean aurkituko ditu: Bidasoa eskualdean. Bidasoan eta bere inguruetan fikzio antzean ibili ondoren, errealitatera itzuli eta Hendaiako etxean hartu gaitu nobelaren egileak.

«Fikzioak nobelan funtzioa errealitatearen tratamendua»

"Inesaren balada" eta "Bost idazle" liburuak gauzatu bitartean idatzitakoa da "Eulien bazka" eleberria. Literaturan hainbat lan burutzeaz batera, kazetaritza lana egiten duzu egunero. Modu horretara, ez dirudi literatura gauzatzea erraza izan behar duenik...

Jartzea da kontua. Itzaltzen duzu telebista, libratzen zara zabor ikaragarri horretatik, zeure benetako gustuei zintzo behatzen diezu, pizten duzu ordenagailua, eta abiatu egiten zara. Gero gerokoak. Literaturgintzak batzuetan poz ematen du eta besteetan min. Biak dira horiek onak. Txarrena ezer eragiten ez dizunean da.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Eli Gorostegi

Zein onura ditu lan egiteko molde horrek?

Hara, niri literatura idaztea asko gustatzen zait, baina panfletoak ere idatziko nituzke, iragarkiak, baita komuneko paperaren zelifanean doazen letrak ere. Zernahi. Gutunak, artikuluak, gidoiak, esketxak, besteentzako diskurtsoak... idazte kontua baldin bada, dena gustatzen zait, bakoitza bere neurrian.

"Eulien bazka" eleberrian genero beltza erabili duzu. Zertan lagundu dizu genero honek nobela idazterakoan?

Genero beltza primerakoa da istorio bati aurrera eragiteko eta, horretaz gain, baita

«Irakurria izateko esperantzaz idatzi dut. Bekatua dirudi hori aitortzeak»

Har dezagun literatura paisaia gisara. Nola ikusten du Hasier Etxeberriak euskal literaturaren paisaia?

Oraindik aski ibili gabeko soroa da, baina dagoeneko ikusten dira bidezidorrak, erreten batzuk ere bai. Baita galtzadak ere. Autopistarik ez dago oraingoz. Batzuk kexu dira horregatik. Ni, ez.

Idazle gisa berriaz, paisaia horretan zure burua?

Erreten txiki-txiki bat egiten ari den kameneroa naiz ni, izatekotan. Eta irakurle naizen aldetik, oster, erle bat naiz, edota kolibri bat. Lorez lore beti.

Irakurlea kontuan hartzen duen idazlea zarela esan duzu inoiz.

Bai, behin esan nuen hori, baina ez dakit

ongi ulertu zitzaidan. Asmatu edo ez asmatu, nire pareko irakurle batentzat idatzi dut azken nobela. Liburuak irakurtzekoak baitira berez, eta horrek baldintzatzen egiten du idazketa. Irakurria izateko esperantzaz idatzi dut bai. Bekatua dirudi hori aitortzeak, baina, azken finean, liburu bat kultur kontsumorako ekoizpen bat da, jendearen eskuetan amaituko duen objektu zehatza. Kontua da, hori esaten baduzu, *best seller*keriarekin nahasten dituztela zure hitzak. Eta ez da hori, ez da hori.

Nobela hil ez dadin idazten duen idazlea, apika?

Ez, hori ez. Nik badakit ez dudala fitsik salbatuko. Are gutxiago nobela. Gainera, zeregin horretarako badaude hobeak gurean. Zorionez.

Nobela etengabe berritzen ari den generoa izaki, zer nobela mota lehenesten duzu?

Ez naiz oso irakurle konplikatu. Istorio interesgarri eta berriak era erakargarri eta berrian kontatzen dituzten nobelak ditut maite. Literatura berarekin, zuzenki ukitzen nauten gaiekin edo arte plastikoekin lotuta baldin badaude, hobe. Ez naiz literatura psikoanalitikoaren oso zalea, nahiz eta Imre Kertész eta horiek guztiekin gozatu ederrak hartu ditudan orain-tsu. Irakurtzen ari naizen nobelaren mantalean harrapaturik bizitzea gustatzen zait niri, eta horretarako potentzia ere behar du kontakizunak. Bestela, jai dago. Liburu on batek, bere menpeko txorimalo bilakatu behar nau, ezer baino lehen.

garai eta gizarte bat deskribatzeko tenorean ere. Onura handiak dira horiek idazle baten-tzat. Nolabait esateko, halako egitura bat onesten duzunean, arkitektura egina daukazu ia, gutxi edo asko. Igeltserotza bakarrik gera-tzen da egiteko. Badakizu suspentsea sortu behar duzula hasiera aldean eta gero hari eutsi behar diozula nobelan zehar, ahal bada haziz eta haziz, azken hitzeraino.

Liburuaren hasieran Roland Barthes eta Antonio Lobo Antunes idazleen bi aipu paratu dituzu, zure asmo eta nahiak agertzeko gisan,

dezan, behar du»

nolabait: "Le récit le plus réaliste qu'on puisse imaginer se développe selon des voies irréalistes" (Irudika dezakegun kontakizun errealistena, gertakari irrealisten bideetan garatzen da) eta "Eta, honek funtzionatzea lortzen badut, honek guztiak funtzionatzea benetan lortzen badut, instantean oso urruti aurkituko zarete, zeuon buruak ez ikusteko adina urrundurik". Aipu hauen harian, zer eskatzen diozu nobela bati eta honi konkretuki?

"Eulien bazka"ri dagokionean, eta pedante gertatzeko arriskua kontutan hartuta ere, zera, errealtatea eta fikzioaren jolasa, hainbestetan aipatzen den leit motiv hori, erabili nahi izan dut neuk ere. Eta ikasi dut ikasgaia: fikzioak nobelan funtziona dezan, errealtatearen tratamendua behar du, errealtateare-nak funtziona dezan fikzioarena behar duen neurri berean.

Zer dago nobela honetan kontzienteki eta inkontzienteki idatzia?

Nobela honetan gutxi dago inkontziente-tik. Hitz bakoitza eta guztiak berariaz daude idatzita. Idazten jarri aurretik erabaki-ta neukan zer esan nahi nuen eta zein istorio behar nuen horretarako. Gero, egia da, gauzak beti aldatzen direla apur bat, baina literatur jardunaren alde gozagarrie-tetakoa da hori.

**"Niri literatura idaztea asko gustatzen zait,
baina panfletoak ere idatziko nituzke,
iragarkiak, baita komuneko paperaren zelo-
fanean doazen letrak ere...
Idazte kontua baldin bada, dena gustatzen
zait, bakoitza bere neurrian"**

«Soilik hurbilekoek ezagutuko dituzte nire erreallitatearen aztarnak nobelan»

Damian Arruti, nobelaren protagonista, entomologoa da eta Ertzaintzarentzat egiten du lan. Gorpuen adina asmatzea da bere lana, bere eulien edota zomorroen azterketen bidez lortzen duena. Une batez, honen emaztea desagertu da eta gorpu bat aurkitu du Ertzaintzak. Garai berean, Damian Arrutik minbizia duela jakin du. Nobelaren protagonista hil zorian dago, orduan hasten da bizitzaren ordea. Orduan abiatzen da nobela...

Arruti protagonista eta Etxeberria idazlea pertsona ezberdinak izan arren, nobelan idazlearen bizitzakoak izan daitzekeen gertaerez aritu gara egilearekin: "Damian Arruti eleberriko pertsonaia entomologoa da. Ni ez. Baina jolas egin nahi baduzu, esan dezagun baietz, nire bizitzako gertaerak ere badaudela fikzioaren maila berera eramanda. Zer ardura dio horrek irakurleari? Zer ardura dio zatituta agertu den gorpu hori nire andrearena den edo ez jakiteak? Zer aldatuko du horrek? Nobelaren forma onartzen du hasieratik idazleak eta baita irakurleak ere. Lizentzia adostua da hori. Berdin

*dio ni martziano bat naizen edo ez jakiteak. Soilik hurbilekoek ezagutuko dituzte nire erreallitatearen aztarnak nobelan, eta, seguru asko, irakurketa-
ren kaltean".*

Egilea literaturaz eri dagoela imajinatu dugu eta nobela hau, agian, terapia ona izan dela berarentzat. Honetan, aurrekoetan lortu ez zuen zerbait lortu ote duen komentatu diogu: "Ni eta zu ez gara atzokoak, zorionez. Eta nobela hau gaur idatzi dut. Gaur naizen honek idatzi du, gaur euskarak badaukala uste dudana irakurlearentzat. Haiek idatzi nituenean ere gaur zen. Hori beti da horrela. Idazleak une orotan egiten du ahal duena, batez ere, ekonomia aldetik ezer konponduko ez dizun produktu literario bat idazterakoan. Esaten dutenez, horixe dugu euskal idazle on malura, baina niretzako nago, malura baino, ekosistema bikaina dela nahi dugun bezala idazteko. Askok nahi luke askatasun eremu hori. Nik, behintzat, begiratzen diot hasieran aipatu duzun gure paisaia horri eta fruitu eder askoak ikusten ditut. Hori bai, tatan-potian. Tantoka mantoka".

Zein izan da kezka handiena, erritmoa lortzea akaso?

Nire kezka handiena, ni bezalako irakurle batentzako moduko nobela idaztea da. Istorio interesgarri bat, forma berrian ematea. Intentzio horrekin egin dut, bederen. Baina, bai, erritmoa ere izan da beste xedeetako bat. Genero beltzaren beste gauzetako bat da hori. Idazketak ez badio piztutako suspentseari laguntzen, galduta zaude. Belarriak asko lagundu dit niri. Tresna oso ona da belarria, idazteko orduan. Niretzat bederen.

Nobela oso inguru zehatzetan eraiki duzu. Erdigunea Bidasoa eskualdean kokatu duzu. Ez diozu, esate baterako, jatetxe edota monumentuen izenak aipatzeari uko egiten. Badago aspektu hau kritikatu duena ere bai...

Bai, badakit irakurle bati gutxienez, arrotza egin zaiola leku ezagunen izenak aurkitzea. Ez dakit zergatik. Soroan autopistari ez daukagulako izango da apika. Tradizio handirik ez daukagulako edo nik ez dakit zergatik. Har ezazu edozein idazle frantses, esaterako, eta "la gare de Montparnasse" idazten duenean, ez da ezer pasatzen. Estatu Batuetako nobeletan, zenbat aldiz agertzen da Brooklyngo zubia, edo Central Park? Guk zergatik ezin dugu halakorik egin, zergatik

Idazkera eta irakurkera erraza bereizi beharraz

Idazkera erraza erabili duela esan diot Etxeberriari: "Oker zaude. Oso oker. Idazkera erraza diozun lekuan, irakurkera erraza esan behar zenukeela uste dut. Askotan nahastu egiten dituzue bi horiek. Ez dira kontu bera. Testu bat irakurgoz gerta dadin, lan asko egin behar du idazleak. Ez da batere erraza izaten hori lortzea. Zuk 'idazkera erraza' deitzen duzun hori, oso zaila da lortzen. Egin ezazu bestenaz, frogat".

ibili behar dugu beti izendatu ezinezko para-je zehaztugabe artean? Laino apur bat ondo egon liteke, eguraldi goibela egiten badu, baina istorio bat San Mamesen gertatzen bada, zergatik ezin dugu aipatu San Mames? Zergatik ezin ditugu erabili inguruko har-mailak, taberna, kale eta monumentuen ize-nak? Ez da normala.

Arte zalea zara, esperimentazioaren aldekoa. Literaturan ere joera hori hobesten al duzu?

Behin elkarrizketa negargarri bat egin nion Alain Robbe-Grillet idazleari. Nouveau Roman delakoaren aitapontekoari. Putakume galanta iruditu zitzaidan gizon hori maila pertsonalean, baina Zesarri berea eman behar zaionez, gauza bat bederen esan zuen interesgarria: "nobela berri bakoitzak berri-tzaile izan behar duela forman ere, goitik behera. Bestela ez duela merezi". Andu Lertxundiri gauza bertsua entzun izan diot sarri. Zer egiten dugu XIX.eko kontakera erabiltzen gaur? Kontua da horrelako gauza bat egitea oso zaila dela eta idazleak askotan etsi egiten duela bidean. Zuk esperimentalismoa aipatzen duzu, eta horixe da zinez egin beharre-

koa, baina ez hutsaren truke egiten den esperimentalismo antzu eta snob hori, plastikaren eta musikaren munduan bereziki hainbeste gailendu den iruzur lotsamangarri hori. Esperimentalismoa lorpenerako biderik onena da, eta lorpen orok gairitu egin behar du bere atzeko guztia. Bestela kale. Zaila da hori egitea gero. Bai literaturan, bai plastikan, bai sukaldaritzan, baita zientzian ere. Bai, nire ustez, idazleak kezka horrekin

"Idazlea ere artista eta sortzailea da. Ahantzi egiten zaigu maiz. Eta alde horretatik, bere intimitatean badaki funtzionatzen duen berritasuna dakarrenean soilik egiten duela, bingo!"

idatzi behar du. Idazlea ere artista eta sortzailea da. Ahantzi egiten zaigu maiz. Eta alde horretatik, idazleak bere intimitatean badaki funtzionatzen duen berritasuna dakarrenean soilik egiten duela, bingo!

Nobela beltza, baina ukitu soziala duena. Euskal gatazkari ere erreferentzia egiten dioena. Ironia da zure lanabesetako bat. Ironia arriskutsua ote?

Ironia ez da arriskutsua. Zeren arriskua dago, bada, balizko irakurleen bat galtzekoa? Ironia, esaten dena gustatzen ez zaionarentzat mingarria izan daiteke, agian, baina erreminta ikaragarria da idazlearentzat. Batez ere, gauzen ikuskera hitz zehatz eta luzeen beharrik gabe agertzeko. Sintesi koloretsu bat da ironia, iradokitzailea zeharo. Zabala askotan, poetikoa ere bai zenbaitetan. Eta, batez ere, higienikoa. Oso higienikoa. Bai idazlearentzat eta baita irakurlearentzat ere.

Literatura gai egokia al da literatura egiteko orduan?

Baietz uste dut. Nobelaren krisia aipatzen den bakoitzean, ohiko nobelaren apurtu beharra eta, finean, berarentzat asmatu behar diren forma berriak aipatzen dira. Nobela heriotzatik salba dezakeen bakarra nobela bera da. Fikzioa kontatzeko era tradizionalari, elementu eta bide berriak ezarri behar zaizkio gaur. Askotan literatura eta fikzioari buruzko gogoetak ere bai. Hasita gaude horretan, ikusi bestela, esaterako, Joxean Agirrerren azken eleberria: "Romain zen bere izena". ■

Pamiela argitaletxeak, Kulturaren aldeko Euskal Fundazioaren babesarekin

JUAN ZELAIA III. Saiakera saria

antolatzen du, euskaraz idatzitako edozein gairi buruzko saiakerak edota iritzi lanak zabaldu eta sustatzeko asmoz.

Saria: 6.000 €

Lanak bialtzeko:

Pamiela etxea (Juan Zelaia Saria), Agustindarren
industrialdea-Soltxate. G Kalea-31013 IRUÑEA

Abuztuaren 31a arte.

Tel.: 948 326535
soltxate@pamiela.net
Arauak: www.pamiela.net

2003

Ezpalak

ELISABETH POMBO

Kepa Junkera

"K" zuzeneko diskoa kaleratu du, martxoan Bilboko Arriaga Antzokian eskainitako kontzertuak jasoz. Hala, Junkerak 1998an "Bilbao 00:00h (Resistencia)" diskoarekin

hasitako eta ondoren "Maren" lanarekin jarraitutako bidea amaitzen du.

Jorge Oteiza

aren inguruko ekitaldi ugari egingo da uda honetan. Batetik, "Jorge Oteizari Omenaldia. Bat gutxiago" erakusketa zabaldu du Juan Gorriti artistak Lekunberriko Mitxasenean kultur etxean hilaren 21era arte. Gironan berriz, Oteizaren 62 lanen bilduma bat ireki dute: "Oteiza, el obrero metafísico".

Jose Ibarrola

k Bilboko Renfe geltokirako egin zituen giza irudiek ez daukate etorkizun argirik. Guggenheim aurrean kokatuta dagoen geltokia udazkenean desagertu egingo da eta oraindik ez dakite zer egingo duten Ibarrolaren irudiekin.

Unai Elorriaga

k Zilarrezko Euskadi saria jaso du, iazko Donostiako Liburu Azokan "SPrako tranbia" euskarazko liburu salduena izan baitzen.

David Gonzalez

en "Septiembre" lanak irabazi zuen Euskal Herriko lan onenaren saria Gasteizko Ikus-Entzunezkoen 18. Jaialdian. Lan hau Larrotxene Kultur Etxearekin batera ekoitzi zuen.

Xabier Santxotena

k bere parke-museoa inauguratu du Baztanen. Bertan artista nafarraren eskulturak bederatzi bordatan bildu dituzte. Bestalde, Gasteizko Udalak Santxotenaren bi eskultura kendu ditu, eskulturak hobetzeko asmoz abian jarritako planaren baitan.

Euskal idazleen ekimen berriak

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA urrats berriak ematen ari da. Joan den urtean Palman egin zen Galeuscar gerturatu ziren idazleek -Tere Irastortza eta Ana Urkiza, besteak beste- arreta handiz entzun zituzten Balearretako Gobernuko itzulpegintza politikaren inguruko

lazko azaroan Galeusca egin zen Palman. Hainbat euskal idazle bertan izan zen.

MIKEL ASURMENDI

xehetasunak. Han entzundakoaren ildotik, Euskal Idazleen Elkartea literatur ekoizpena kanpora ateratzeko egitasmo bat gauzatu asmotan dabil, baina memento ez dago ezer finkorik, Kulturaren Euskal Plana tartean sartu baita eta ikusi beharko baita aipatu egitasmoa plan horretan nola txertatzen den. Bestalde, EIE, UNED eta Eusko Ikaskuntzaren ekimenez, datorren ikasturtean UNEDek Bergaran duen zentroan idazleen eskola abiatuko da.

Erriberriko Antzerki Jaialdia

ERRIBERRIKO IV. ANTZERKI KLASIKO JAIALDIA abuztuaren 8an hasiko da eta 24an amaituko. Rafael Perez Sierra jaialdiko zuzendariak aur-

Oier Araolazaren hitzak,

"Dantz.com" web gunean

agertuak: «Zaila gertatzen zait hitzez adieraztea dantzari dago-kion txostena irakurri ondoren sortu zaidan ezinegona eta sumindura. Ezin nezakeen imajinatu Kulturaren Euskal Plana izenburu handiko ekimenaren abiapuntuan, dantzaren alorrean behintzat, horrelako txosten kas-kar eta hutsala azaltzea».

Xabier Portugalek "Berria" egun-

karian idatzitakoa: «Estrategikoa da euskal zinemaren erronka, euskaldunok geure memoria kolektiboa berreskuratu eta gara-

tu behar dugulako. Azken finean, guri dagokigu gure historia idaztea eta ez besteei».

Ismael Manterolak "Gara" egun-

karian idatzitakoa: «Altuzako museoari hasieran gaizki eginda-ko gauzaren itxura hartu bage-nion ere, pixkanaka konturatzen ari gara arte zentroen gaineko zereginei buruzko eztabaida piztu dezakeen tokia dela: kultura eta politikaren arteko harreman ziki-nen ikerleku bihur daiteke, artea-ren negozioaren inguruko hartu-eman ez askoz ere garbiagoei buruzko ikasleku edo kulturaren ofizializazioari buruzko iturburu».

Euskal diasporaren munduko kongresua

Lau urtean behin munduko biltzarra egiten dute euskal diasporako kideek Eusko Jaurlaritzak antolatuta. Aurten Gasteizera hurbilduko dira uztailaren 14tik 18ra bitartean. Hala ere, egunotan (uztailaren 5etik 14ra) Gazte Mundua, euskal etxeko belaunaldi berriaren topaketa egiten ari dira Oñatin. Bertan Euskal Herriari buruzko informazioa eman eta euskal etxeko gestio moderno bat aurrera eramateko gakoak zein diren eztabaidatzen ari dira. Ekimenak ordea, ez dira hor amaitzen. Uztailaren 12an Oinkari dantza taldekoak iritsiko dira Ameriketatik Euskal Herrira eta beraientzat prestatu duten egitarauaren baitan, besteak beste, Añorgako Arkaitz dantza taldearekin batera hilaren 18an Ajuria Enean emanaldi bat eskainiko dute, euskal diasporaren munduko kongresuaren amaierarekin bat eginez.

kezpenean adierazi zuenez, bertako antzezlanak sekula baino klasikoagoak eta ezagunagoak izango dira. Aurreko urteetan bezala, aurten ere dirua izan da oztopo nagusia jaialdi hau antolatzeko orduan. Horregatik esan zuen Maria del Carmen Ochoa Erriberriko alkateak datorren legegintzaldian jaialdia *"benetan finkatu eta aurrerantzean egitarana lehenago prestatzea"* jarri dutela helburu bezala.

Brecht en obra euskaraz taula gainean

BERTOLT BRECHT idazlearen "Kaukasoar klerazko zirkulua" lana euskaratu du Itxaro Bordak eta 2004ko urrian antzeztu egingo dute. Taula gaineko aurkezpena Théâtre des Chimères taldeak, POK Produktzioak eta Théâtre de l'Ephemere taldeak egingo dute. Guztira hamalau aktore eta lau musikari eta teknikari bilduko dituen proiektu honekin kultura aniztasuna aldarrikatu nahi dute. Jean Marie Brucaretek, Théâtre des Chimèreseko arduradunak adierazi zuenez, *"ikusgarria atzerrian aurkeztu ahal izateko frantsesezko eta espainolezko azpititulua"* jarriko dituzte.

Balenciagaren moda.

Cristobal Balenciagaren museoak 2004ko udan irekiko ditu bere ateak Getarian. Bitartean ordea, eta aurrekari gisa, jostunaren hemeretzi sorkuntza bilduko dituen erakusketa bat zabaldu dute Balenciaga Fundazioko kideek Getariako Aldamar Jauregian. "Flores en Balenciaga" izenburuko erakusketa horretan txapelak, bitxiak, zirriborroak, tulak, eskuizkribuak, argazkiak eta lanerako tresnak daude, besteak beste. Jantziak ikusteaz gain, bertara gerturatzen direnek "El enigma de Balenciaga" izenburua darman dokumentala ezagutzeko aukera ere izango dute. Dokumental horretan jostunaren bizitzaren ibilaldia egiten da.

Kimu komertzialak. Eusko

Jaurlaritzak sustatzen duen Kimuak programan parte hartu duten hainbat zuzendari gaztek beren film laburrak areto komertzialetan erakutsiak izan daitezkeen beharrezko laguntza eskaintzea eskatu diete Jaurlaritzako ardura-dunei. Gainera, film labur horiek Euskal Herriko herrietan zehar gehiago zabaltzeko ahaleginak egitea ere eskatu dute. Baina nahiz eta zenbait hobekuntza egin behar direla esan, zuzendari gazteek Kimuak programak eskaintzen dizkien aukerak gorai-patu dituzte.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Euskal literaturaren historia laburra

Orixek

UTRIUSQUE VASCONIAE
130 orrialde
12 euro

Paulo Iztuetak prestatua

Euskal literaturaren lehen historia idatzi zuen Orixek euskaraz, sari-keta baten deiari erantzunez, eta saritua izan ondoren "Euskal Esnalea" aldizkarian kaleratu zen hura, 1927an. "Euskal literatura"-ren atze edo edesti laburra" izen-buruarekin. Gure literatura bere osotasunean hartzen du Orixeren lan honek, ahozkoa bezala idatzia, nola Iparraldekoa hala Hegoaldekoa. Nolanahi ere, ez zuen berriro argia ikusi 1991n Orixeren "Idazlan guztiak" bildumaren barruan baizik. Orain, berriz, Paulo Iztuetak eginiko prestaketa lanari esker, Utriusque Vasconiae argitaletxeak berrargitaratu du, 1924-1925 urte-

tan, Primo de Rivera diktadorearen garaian, Orixek "Euzkadi"-n gazteleraz argitaratutako euskal klasikoek gaineko artikulua eranskin gisa eskantz. ■

Xarrittonen gogoetak

Umore ukitu nabarmenez eginiko azterketa da "De Re Publica edo politikaz", Hazparden jaiotako idazle eta euskaltzaina den Piarres Xarrittonek, Joseba Jaka I. Literatura Bekako sariduna gertatu ondoren plazaratu duen botereari buruzko saio mamitsua. Gogoeta oso pertsonal hauetan, estatua, nazioa, estatu-nazioa eta horien arteko katramilak eta saltsa-maltsak dauzka hizpide; herri eskubide eta giza eskubideen arteko harreman korapilatsuak ere bai, hala nola bortizkeriaren eta politikaren auzi minbera, Eliza eta estatua euskal herrietan eta fedea eta hizkuntza bezalako gaiak. "De Re Publica edo politikaz" Platon edo Zizeronen oihartzun klasikoak dituen liburua izan arren, bere ikuspegi oso pertsonala ezarri dio euskal apaiz, intelektual eta ekintzailea den Piarres Xarrittonek. ■

De Re Publica edo politikaz

Piarres Xarritton

ELKAR
192 orrialde
15,20 euro

Zine-antzerkiak

Montxo Iturbe

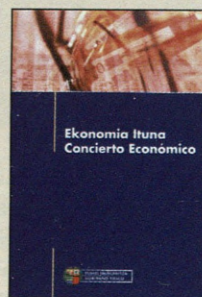
ELKAR
93 orrialde
6,50 euro

Gaztetxoentzako lau antzerki laburrez osatutako liburua

Hamar-hamabi urtetik aurrera dauzkaten gaztetxoek dago zuzendua Jon Zabaletaren marrazkiak lagun Montxo Iturbek plazaratu duen "Zine-antzerkiak", lau antzerki laburrez osatutako liburua. Lan hauek katalanez idatzi zituen bere egileak, eta Mitxel Muruak euskaratu ditu. Umorezko antzerkiak dira, irakurtzeko zein antzezteko aproposak. Pantailatik erortzen diren antzezleak, pantailara sartzea lortzen duten ikusle gazteak, film bat egiten ari diren uharte bakartira iristen diren naufragoak eta tximinoekin identifikaturik sentitzen den gizon xelebrea dira beraien protagonista nagusiak. Baina badituzte beste aktore batzuk ere, eta horien guztien banaketa eskaintzen da antzerki lan bakoitzaren aurretik. ■

Ekonomia Ituna berritua

Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa eta Euskadiko Zerga-Koordinaziorako Organoari esker plazaratu da, euskaraz zein gazteleraz, "Ekonomia Ituna", bere CD-roma eta guzti, eta 2002an berritu zen Ituna eta 2002-2006 bosturteko kupoa zehazteko legea dauzka mamizat, eranskin gisa "Euskal Autonomia Erkidegoko behin-behineko kupoa 2002.eko abiaburu-urterako" daramalarik. Juan Jose Ibarretxe egindako "Euskadiren autogobernura eta ekonomia-aren garapenerako hitzarmena" hitzaurrea ere badu. Izan ere, 2002an izan zen Ekonomia Ituna erabat berritu zen lehengo aldia, 1981ean onartu zenetik, nahiz eta Euskal Autonomia Erkidegoko Estatutua indarrean dagoenetik bost aldaketa ere izan dituen. ■

Ekonomia Ituna

Batzuen artean

EUSKO JAURLARITZA
181 orrialde
3,01 euro

Maitasun istorio bat

Piotr Wilkon

HIRIA
32 orrialde
7,50 euro

Lau-zortzi urtekoentzat eginiko ipuina

Hiria argitaletxeak plazaratu duen "Maitasun istorio bat" ipuina lau-zortzi urteko haurrei zuzendua dago. Piotr Wilkonen sortu zuen kontakizuna, eta lagungarri dauzkan marrazki zoragarriak Jozef Wilkonenak dira. Bruno leopardo gaztea eta Lisa pantera beltz polita dauzka protagonista. Lisa ezagutu zuenetik, ez jan, ez lo dabil gure leopardo, hainbeste maite duen pantera beltza gauz bakarrik ikusi ahal duelako. Zer egin dezake egun argiz ere hura maitatzeko? Gauero-gauero joaten da Bruno basora, ea Lisa pantera aurkitzen duen, baina haren arrastorik ere ez du

ateratzen, eta dagoeneko leopardo burutik dagoela pentsatzen hasiak dira basoko animalia guztiak. ■

Euskalduntze-alfabetatze aldizkariaren azken zenbakia

Honako lan hauek aurkituko dituzue, besteak beste, Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundeak kaleratutako "Hizpide" aldizkariaren azken zenbakian: Rafa Ugaldere "Ahozko adierazpenaren gaineko hainbat gogoeta", Ander Alonsok eta Natxo Gillenek buruturiko "Hipertestua: ikaskuntzarako bide berria"; Maria Jose Lasherasen "Ikaskuntza telematikoa: hainbat ideia", Pello Esnaen "Diskurtso-tipoak" eta Josu Peralesen "Adimena eta hizkuntzak ikas-
tea". ■

Hizpide

Batzuen artean

HABE
102 orrialde / 4,94 euro

JON ALONSO

«Lekukotasun bat da azken finean "Hodei berdeak" nobela»

Zer egin nahi izan duzu nobela honetan?

Frankismoaren bigarren partean izan ziren zenbait mugimendu eta historia azalaraztea eta haiei buruzko gogoeta egitea izan da nire asmoa. Zergatik 60ko hamarkadakoak zehazki?

Beno, batez ere nire ustez hor egon delako belau-naldi bat Francoren kontra bere ahalegina egin zuena eta gero ezezagun gelditu dena, sekula ez delako haietaz hitz egin. Eta niri iruditzen zitzaidan hori berreskuratzea ere ondo legokeela. Hasieran, espioi nobela bat bezala planteatu nuen guztia. Baina memento jakin batean zera galdetu nion neure buruari, ea zentzurik ba ote zuen nik euskaraz espioi nobela bat idazteak. Nola ez nekien zenbaiteraino zeukan horrek zentzurik, momentu horretatik aurrera espioi nobela bezala garatzen ari nintzena beste zerbait ere bihurtu zen, han kontatzen ari nintzen guztiari beste ikuspegi bat kontrastatzeko beharra sentitu nuela. Hau da, istorioa orain dela 40 bat urte gertatzen ari bazen, gaurko ikuspegitik ere hari kontrapuntu emateko beharra sentitu nuen, nobela horretan fikzioa den guztia datu errealekin egiaztatuz.

Zeintzuk agertzen dira "Hodei berdeak"en?

Hiru mailatako pertsonaiak agertzen dira nobelan. Historikoak, bere izen-abizenekin, batetik; guztiz fikziozkoak diren beste batzuk ere bai, eta badira baita ere erabat historiko edo errealak ez direnak, baina egiazko jendearen ezaugarriak dituztenak. Dena den, lekukotasun bat da azken finean nobela hau, eta horixe du inportantea.

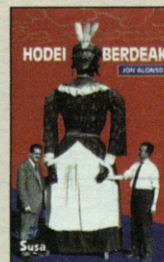
DANI BLANCO

egileari galdezka

Hirurogeiko hamarkadaren itzal luzea

Hirurogeiko hamarkadan munduan zehar, Euskal Herrian eta zehazkiago Iruñea

aldean bizi izandako makina bat gertakizun oroitarazten ditu Jon Alonsok bere azkenengo nobela honetan. CIAren zeregina Uruguay zein Hego Ameriketako beste hainbat lekutan bezala, Madril eta baita gurean ere, euskal abertzaletasunaren munduan garai hartan ematen ari ziren aldaketekin tartekatua agertzen zaigu Euskalgintza Elkarlanean antolatutako Joseba Jaka III. Literatur Bekako saria irabazi zuen "Hodei berdeak" izenburuko narrazioan. Iruñea du kokalekurik garrantzitsuena, eta han suertatzen dira Jon Alonsok bi ikuspuntu ezberdinetatik kontatu nahi izan dizkigunetatik asko: abertzaleek martxan jarri zituzten hainbat eginahal, EAJk

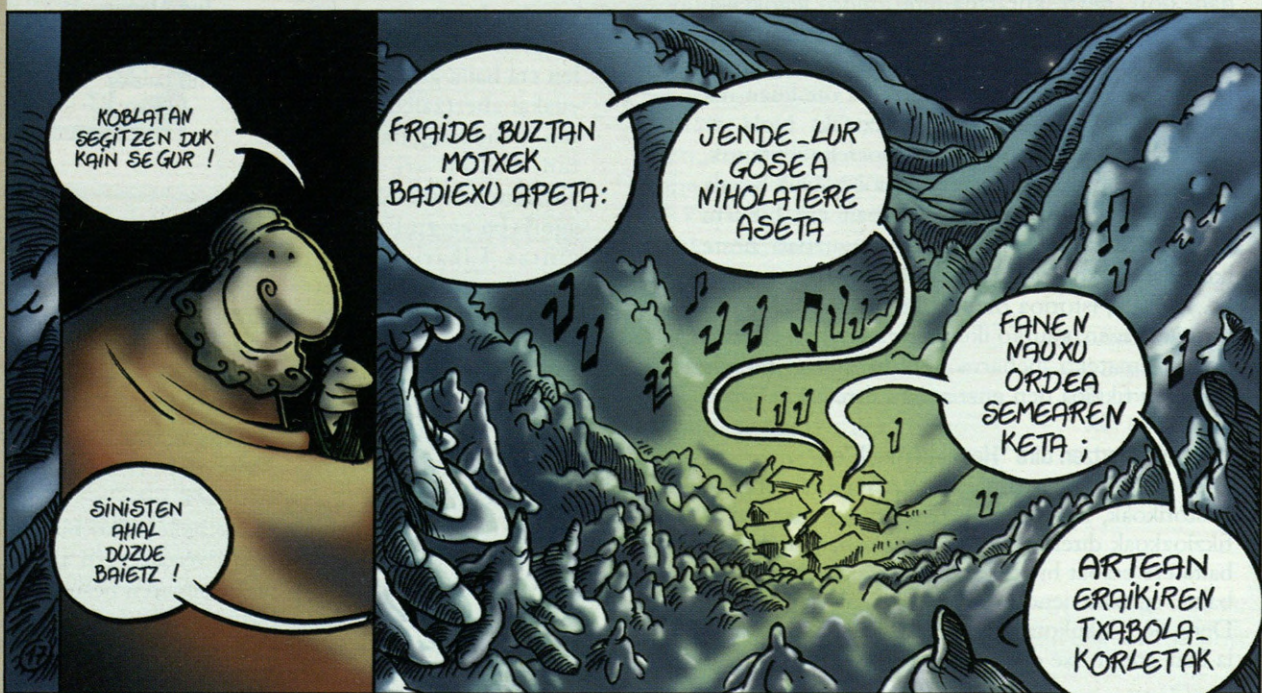
Hodei berdeak

Jon Alonso

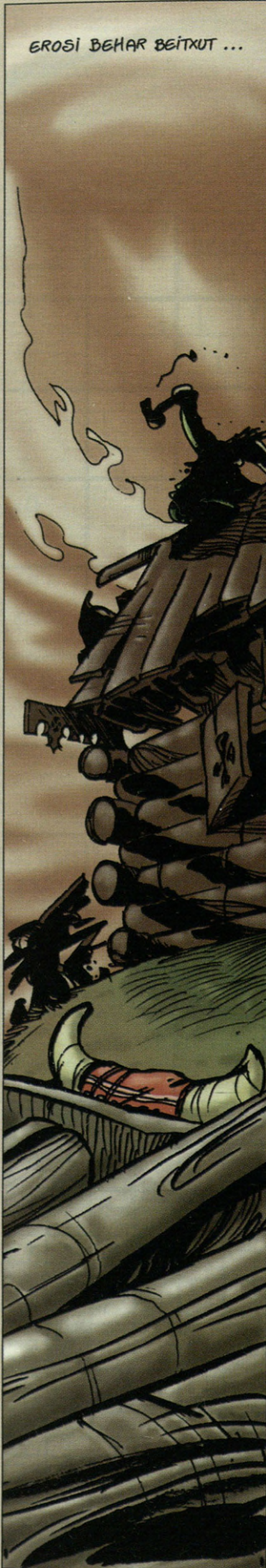
SUSA
187 orrialde
18 euro

borroka armatuari ekiteko asmoz antolatu zituzten ondorio lazgarriak, edota ETAren sorrerako urratsak. Fikzioari ikus-puntu historikoa kontrajarriz ekartzen ditu "Hodei berdeak"en Jon Alonsok horiek guztiak kontura, hala nola Municheko 62ko bilera, EAJ barruan zein abertzaletasunaren beste arlo batzuetan egondako CIAren infiltrazioa eta beste zio ugariak. ■

Gartxot

ZONBATENAZ : HONEZ GERO NIHOLATERE : INOLAZ ERE KETA : BILA KORLETA : ARDITEGIA

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Burdinbide	Txartela	Zilbor	Elementu kimikoa	Gaubeako auzoa
	Etxeak, esaterako	Libertate	Itxura	Jaun	
	IRUDIKO KIROLA				
	Bokala				
Aiztoak	Krudel			Sor	
Sindikatu abertzalea	Aurkitzen saiatu			Laborantza tresna	
		Elkar-tasuna			
		Atzizki femeninoa			
Ikus-taldia				Hitzez adierazi	
Doinua				Arrazioa	
			... denez, dirudienez		Potasioa
			Alderdi ohia		Bi ken bat
Sodioa		Errana		Baldintzetan	
Eguna		Aluminioa		Listu	
			Hegazti mota	Tantaloa	
			Uranioa	Kontsonantea	Bokala
Zabunduta					

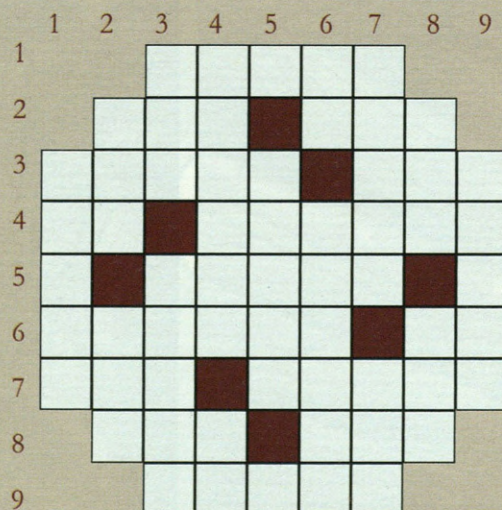
Hitz gurutzatuak

EZKER ESQUIN

1.- Zuhaitz mota. 2.- Burdinola. Iratzea, garoa. 3.- Mendiko atea. Bihi. 4.- Nori atzizkia. Amaren ahizpak. 5.- Iodoaren sinbolo kimikoa. Emea gurasoekiko. Bokala. 6.- Zuhaitz mota. Litoaren sinbolo kimikoa. 7.- Areago. Zazpi eguneko denbora tarte. 8.- Duda partikula. Sobera. 9.- Kausa partikula..

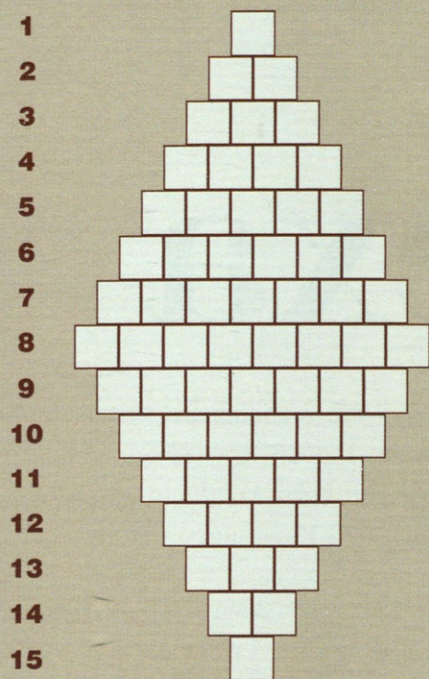
GOITIK BEHERA

1.- Gogoa. 2.- Intsektu mota. Garai, aldi. 3.- Euskal sindikatua. Zerri ar. 4.- Sexu emea. Bokalek errepikatua. 5.- Potasioaren sinbolo kimikoa. Larrua. Kontsonantea. 6.- Bi. Lapur, ohoin. 7.- Euskal lurraldea. Tangoaren hasieran. 8.- Edo. Pinu mota. 9.- Gaia.

Piramide bikoitza

Goiti eta beheiti letra bat gutxiago edo gehiago du asmatu beharreko hitzak

1. Bokala	8. Hegazti harraparia
2. Kasik	9. Gipuzkoako herria
3. Iratzea, garoa	10. Dokumentu mota
4. Nafarroako herria, Aezkoan	11. Labore mota
5. Arabako herria, Lautadan	12. EH-ko egunkaria
6. Altua	13. Su
7. Pisuak altxatzeko makina	14. Ez eme
	15. Kontsonantea

Soluzioak

1. Bokala	8. Hegazti harraparia
2. Kasik	9. Gipuzkoako herria
3. Iratzea, garoa	10. Dokumentu mota
4. Nafarroako herria, Aezkoan	11. Labore mota
5. Arabako herria, Lautadan	12. EH-ko egunkaria
6. Altua	13. Su
7. Pisuak altxatzeko makina	14. Ez eme
	15. Kontsonantea

Kike Amonarritzen umorea

Amonatxoa eta organoa

Amona Matilde piano eta organo irakaslea izan zen urtetan. Gaur 85 urte betetzen ditu eta herriko apaiza etorri zaio bisitan. Matildek kafea dakarkion bitartean, inguruko altzariei, koadroei eta han dauden hamaika bitxikeriei begira jarri da.

Hormaren kontra organo zahar bat dago. Gainean, kristalezko lorontzi bat urez beteta eta barruan, ur gainean... kondoi bat!

Apaiza guztiz harriturik dago, baina ez da ezer galdetzeraz ausartu amona kafearekin etorri zaionean. Bista ezin du ordea lorontzitik kendu eta Matilde bera konturatu egiten da zerbaitek atentzioa eman diona:

-Zer, On Roke? Organoa gustatzen edo?

-Bai, organoa asko gustatzen zait, baina... baina... baina ez dut ulertzen zer egiten duen gauza horrek lorontzi barruan.

-Hori? Munduan asmatu den gauzarik onena horixe da On Roke! Orain hurrena, elizatik etxera nentorrela, plastikozko zorrotxo bat ikusi nuen lurrean. Jaso eta zera jartzen zuen azalean: "Gaitzik harripatu nahi ez baduzu, heze mantendu eta jar ezazu organoan". Eta orduz geroztik, katarrorik txikiena ere ez dut harrapatu!

Baleak

Baleei buruzko ikasgaia da gaurkoa. Baleak oso erakargarriak zaizkie ikasleei eta ikasgaia arreta handiz ari dira jarraitzen.

-Baleek oso eztarri estua dute eta ezinezkoa zaie pertsonen tamainako ezer irenstea -azaldu du irakasleak-.

Patxiku Txiki ordea, ez dago ados. Eskua jaso eta:

-Hori ezin liteke horrela izan. Bibliako Jonas, bale batek irentsi zuen. Katekesian horixe erakutsi zigun apaizak.

-Bai, badakit Bibliak hori jartzen duela baina ezinezkoa da baleak pertsona irenstea. Eztarria txikiegia du.

-Zuk nahi duzuna esango duzu, baina zerura joaten naizenean, nik neronek galdetu diot Jonasi.

-Eta Jonas infernua baldin badago? -irakasleak, gaizto-.

-Orduan zuk galdetu beharko diozu!

Ihesi

Lea Ibarra ezagutuz

ONINTZA ENBEITA

Argazkiak: Iñigo Azkona

Mendexa

Eta ibilian-ibilian Lea Ibarreko azkenengo herrira heldu gara. Itsasoak eta mendiak bat egiten duten lekura. Iturreta, Leagi, Likona eta Zelaia dira herriaren lau auzoak. Batzuk itsasoaren ondoan daude, eta beste batzuk, herri kaskoa barne, tontor batean. Lea Ibarreko Udal Mankomunazgoa osatzen duten bost herrietako hondartza bakarra bertan dago: Karraspio.

Uda garaian, orain, bete egiten da Mendexa, batez ere egun eguzkitsuetan. Lea Ibarreko zein inguruko jendea batzen da Karraspion eguzkia hartzera. Marea gora dagoenean, 28.380 metro koadro ditu eta ura jaitsi ahala, 140.380 metro koadrora heltzen da. Naturak berez ematen dituenetatik aparte, badira zerbitzuak bertan: sorosleak, dutxak, iturriak, komunak, aldagelak, paperontziak, oinen garbitokia, panel informatibok... Hondartzaren inguruan lau taberna egoten dira irekita udako

egunetan freskagarriren bat hartu nahi duenarentzat eta noski, baita Frantziako Tourra ikusi nahi duenarentzat ere.

Azken urteetan, bandera urdina egon da Mendexan Europako Ingurumen Hezkuntzarako Federazioak emanda. Aurten, zailagoa izango da horrelako lorpenak izatea Prestigeren hondamendiaren ondorioz. Muskerren antzera, eguzkipean egotea ez ezik, bada Karraspio inguruan egin daitekeen hainbat ekintza: paseoak, urpekaritza, piraguismoa eta hondartze-

tan egiten diren ohiko osterantzeko jokoak.

Hondartzaren aurrean, Garraitz uhartea dago. Lekeitioko portua ere aurrez aurre ikusten da. Atzeko aldean berriz, mendi paisaia ederra dauka Karraspiok. Haitz asko dago hondartzaren inguruan, eta askotan jendeak itsas labarrak bete egiten ditu, eguzkia hartzeko itsasoaren kontran dauden leku hezeak baitira. Haitzgune bat baino ez dago baina, horretarako egokituta. Hatxazpiko Lapatza Mendexako Baurdo auzoan dago. Eskailerak daude Hatxazpirantz urreratu gura dutenentzat. Gainera, helduleku eta guzti egokitu dituzte orain eskailerok. Bertan, mahaiak, eserlekuak... daude han bazkaldu edo afaldu gura duenarentzat.

Itsas lantegi zaharrak eta itsas errota

Maria errota izango da gure inguruetan antzinako itsas errota zaharren lekuko bakarretakoa; urmaela mugatzen duen dikea gordetzen du oraindik ere. Lekeitioko hiriak eraiki zuen Maria 1555ean, Mendexa hiriaren auzoa baino ez zenean. Urmaela itsas gorak betetzen zuen, eta urak, apurka-apurka pasatzen utzita, gurpil hidraulikoa bueltaka jartzen zuen. 1980an etxea bota egin zuten, eta

dikea eta urmaela baino ez dira gordetzen.

Isuntza zubiaren alde banatan daude antzinako itsas lantegiak; Lea ibaia-
ren bokalean. Egurrezko itsasontziak
eskuz egin zein konpontzen ziren
lantegiotan. XIX. mendearen amaie-
ran eta XX. mendearen hasieran
berritu zituzten, baina leku berean
daude Erdi Aroan eraiki zirenetik.

Egituraz, sinpleak dira: egurrezko
zutabeen gainean kokatutako teilatu
handiak baino ez dira berez. Horma-
rik gabeko estalpeak dira.

Uretara begira, ontziak uretara bota-
tzeko harlanpak eta uretatik ateratze-
ko errailak dituzte. Horiei esker, itsa-
sontzia hara eroan daiteke eta bertan
konpondu. Kantauri inguruan gor-
detzen diren ontzitegi txukunenak

dira Leakoak. Egun, ez dira erabil-
tzen.

Isuntza zubia Lea ibaia gurutzatzeko
eraikita dago, Lekeitioko eta Mende-
xako Likona auzoa lotzeko. Begi
bakarrekoa eta puntu erdikoa da egi-
turaz. Oinez zein kotxez pasatu dai-
teke bertatik gaur egun.

Itsasotik urrundutako zatia

**MENDEXAKO
UDALA**

Tel.: 94 684 21 06
Faxa: 94 684 02 11

email: mblaka.mendexa@bizkaia.org

**LEA IBARREKO
UDAL MANKOMUNAZGOA**

Elxaldea 1, 48289 Gizaburuaga

Tfnoa/Faxa: 94 684 29 82

Web orrialdea: www.leaibarra.com

e-mail: leaibarra@logiccontrol.es

ZABOR BILKETA-HIRIGINTZA-GARAPEN ETA ADMINISTRAZIO ZERBITZUAK

ONGIZATE - Tfnoa.: 94 684 29 82

e-mail: ongizate.lea-ibarra@bizkaia.org

GARAPEN - Tfnoa.: 94 684 30 77

e-mail: mank.lea-ibarra@bizkaia.org

www.leaibarra.com

Leagi auzoak, berriz, Mendexako mendi historiaren lekukotza biziak gordetzen ditu. Bertan dago Lea Goikoa jauregia. Eraikin itzela da: horma bakoitzak

9 x 4 metroko azalera dauka eta 80 cm. lodiko harlangaitzez eraikita dago. XIX. mendeko jauregi neoklasikoa da. Lehenagoko gotorlekuen ezaugarriak ere baditu: bertikaltasunik ez, ertzetan harlanduz indartutako hormak...

Leagi dorretxea ere, izen bereko auzoan dago. Ahaide nagusien arteko borroketan ordezkari nabarmena izan zen Iarzako Adanena izan zen. Etxea eraikin kubikoa da, eta oin angeluzuzenaren gainean, harlanduz egindako huts-guneak, ertzak eta fatxada ditu.

Ate nagusiaren gainean Leagi familiaren armarría dauka: luma eta molorrikaz orlatutako kaskoaren azpian, ume edo aingerutxo bi ditu armarríak. Baita, armak ere: basurdea, zortzi muturreko izarra. XVIII. mendean eraikita dago, eta estiloz barrokoa da. Dorretxetik hurbil dago Leagiko gurutzea. Toskanar bati eutsitako lau

angeluko oinarriaren gainean, harrizko zirkulu baten barruan dago gurutze txikia. Leagin dago Santa Luziaren basiliza ere.

Auzoaren izen bereko zubiak Ispaster Mendexarekin lotzen du. Harrizkoa da Leagi zubia, eta puntu erdiko ederra dauka. Begi bakarrekoea da azpitik ibaian gora eta behera dabil-tzan txalupek pasatzeko lekua izan dezaten.

Likona auzoak ere gordetzen ditu Mendexako historiaren pasarte batzuk. Mendexako baserririk zaharrena, esate baterako, bertan dago. XVI. mendean eraiki zuten Likona baserria, izen bereko leinuaren oru-

bean. Likonatarren tartekoa ei zen Loiolako Inazioaren ama ere. Haitzenborrez egindako zutabeak eta egurrezko egitura ditu baserriak. Familiaren ezkutua ere, fatxadan dauka oraindik. Likonako gurutzea kareharrizko zutabe baten gainean dago. Bertan agertzen den idazki baten arabera, 1896an eraikita dago gurutzea.

Herriko parrokia, berriz, Zelaia auzoan dago. Tontorrean. Ad Vinculako San Pedoren eliza barrokoa da, eta XVI. eta XVIII. mendeetan eraikita dago. Elizpe txikiaren gainean dauka kanpandorra.

Lehenago ospitale zaharra izandakoa, oso hondatuta dago. Lekeitiotik Aulestirako errepidean ezkerretara dago. Lea ibaiaren beste aldeko ertzean. Harlangaitzez egindako hormak ditu, eta handia da neurriz. Lea ibarreko (Ispaster eta Lekeitio barne), osasun arazoetan zer egin handia izan zuen. Orain baina, herrigunetik urrun dago, eta errepideak oraindik gehiago bakartu du. Leagi zubia da bertarako komunikazio bide bakarra.

Leagi kanpinetik Leagi dorretxera

Mendexako Leagi kanpinera joanez gero, egin beharreko ibilbidea da; Karraspiotik gorago, Mendexak eskaintzen duen aukeretakoa bat. Ibilbidea erraza da. Ia ez dauka aldaparik. Oporretan egiteko modukoa da. Kanpinetik bertatik, Lekeitio oso ondo ikusten da, eta itsasoaren bista

Leagi dorretxea Iarzako Adanena izan zen, ahaide nagusien arteko borroketan ordezkari nabarmena izan zenarena. XVIII. mendean eraikitakoa da, eta egun, Leagi familiaren armarría ikusi daiteke ate nagusiaren gainean. Leagiko gurutzea dorretxetik hurbil dago.

Informazio praktikoa

Non jan

Jaimeren taberna (94 624 31 17), Herriko taberna-jatetxea (94 684 09 60), Tontor taberna-jatetxea (94 624 34 20), Zubiko taberna (94 684 30 15).

Lotarako

- Itxas Ertz landetxea: Likona auzoan dago. Tel: 94 624 31 77 eta 656 77 05 99.
- Endai kanpina: Lekeitiotik Ondarroarako errepidean dago. Tel.: 94 684 24 69.
- Leagi Kanpina: Lekeitiotik Mendexarako bidean dago. Tel: 94 684 23 52 / 94 624 324 20.

- Medexakua baserri turismoa: Zelaia auzoan dago. Tel. 94 624 31 08 / 639 02 13 22.

Festa eta ospakizunak

San Pedro eguna ekainaren 29an, San Isidro maiatzaren 25ean, San Inazio uztailaren 31n, Santa Luzia abenduaren 13an.

itzelak ere bai. Herriko bideari ekin, eta gurutze handia topatuko dugu. Leagi dorretxeraino helduko gara astiro-astiro, eta handik Amoroto ikusten da. Kilometrora heltzen ez den paseoa da, eta bidean Gaspar, Aldeko, Aurreko, Santiagoneko eta Sebastianen, baserriko produktuak eta bertako sagardoa saltzen dituzte. Bizikleta zaleentzat berriz, Isuntzako Zubitik Ondarroarako bidea dago. Oinez ere egin daiteke, baina bizikletaz egiteko aprobatzen du jen-

deak. Ordu bi inguru egin behar dira pedalei ematen Isuntza zubitik Ondarroara joateko. Errepide oso lasaia da, eta jende asko ibiltzen da bertan paseatzen.

Historia

XVI. mendean bilakatu zen Mendexa elizate, eta ordukoak dira hango lehen agiriak. Erdi Aroan leinu-taldeak bizi ziren Mendexan. Abeltzaintzan jarduten zuten eta ez zeuden herrian guztiz finkatuta. Ondoren, biztanleak nekazaritza inguruetara zabaldu ahala, bertan finkatu ziren.

Mendexan XIII. mendeko arrastoak ere badaude. Andra Mariaren eskultura erromanikoa kasu. Horrek ematen dizkigu bertako biztanleek jarduera eta egoitza finkoa lortu zituzteneko pistak. Garai batean Lekeitioko Andra Mari basilikaren menpean egon zen Mendexa. Eurentzako apaizik ez zutela-eta, Lukoko jaunarengana jo zuten mendexarrek. Horrek Mendexako eliza parrokia bilakatzeko agindua eman zion Lekeitioko udalbatzarriari 1545ean. Lekeitiarrek Aita Santuarengana jo zuten, baina hark ere Mendexaren alde ebatzi zuen. ■

Ordaindu

BBK txartelekin
eta eraman itzazu opariak

bbk

www.bbk.es

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA, GARBIÑE UBEDA

KLIMA

Lurraldetasuna eta euskara aintzakotzat hartzen dituen meteorologi gunea

AURREKO ZENBAKI BATEAN (1.904an, hain justu) meteorologiari buruzko web guneez idatzi genuenean, jaio gabea zen Euskal Herriko Klimatologia eta Meteorologia Elkarteak (EHKME) aurkeztu berri duena. Eta, oso lan polita egin duelako, hain zuzen, heldu diogu bigarrenaz gaiari. Mota honetako informazioa eguneroko zeregintan erabilgarritzat jotzen duenak datu ugari aurkituko du www.ehkme.com helbidean. Besteak beste, eguzkiaren eta ilargiaren inguruko datuak, itsasoaren egoera, eguraldi iragarpenak... Web gune honetan herri jakinduria eta zientzia uztartzeko ahalegin berezia egiten da eta oraingoz euskara hutsean aurkitzen da, aurrerago zerbitzua frantsesez eta gaztelaniaz ere emango dela iragarri badute ere.

EHKME Fundazioak iragarri duenez, uda honetan, irailaren 21a bitartean, 13 estazio meteorologiko berri ipiniko dituzte Euskal Herri osoan eta horri esker, Euskal Herriko sare meteorologikoa osatzea dute helburu. Ongi etorria.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Haurrentzako aspirina, errezetarekin hemendik aurrera?

BESTE EZER esan aurretik, argi eta garbi utzi nahi dut Aspirina (azido azetilsaliziliko, zehazkiago esateko) botika ikaragarri ona iruditzen zaidala, eta inoiz ez didala arazorik txikiena ere sortu. Baina hori aitortu ondoren, duela hila-bete eta erdi edo, teletipoek zalaparta handiz barreiatu zuten berria jaso nahi dut hemen, jende arruntarengan sortutako beldurak lasaitu eta aspirina benetan merezi duen ohorezko postu horretan mantentzeko.

Aspaldiko kontua da aspirinaren erabilerak Reye-ren sindromea izeneko gibeiko erasan larriarekin eduki dezakeen lotura, behin eta berriz aipatua, eta aldiari behin jakizu zein interes eta zein asmok bultzatuta, komunikabi-

de guztietara ailegatzen dena. Oraingo honetan ere hauts asko harrotu ditu, baina gauzak bere onera etorri direnean zer geratu da? "Prekauzio neurri bezala, aspirinaren erabilera kontraindikatzea 16 urtetik beherakoetan, eta sukarrarekin batera agertzen diren sindromeetan", Medikamentuaren Espainiako Agentziaren hitzak erabiliz, euskaratuta noski. Aspirina, horrela, errezeta medikoarekin saltzen diren botiken taldera pasatuko litzateke, orain arte libre saltzen zen bitartean.

Dena den, Espainiako Pediatria Elkartearen presidentea den Alfonso Delgado doktoreak lasaitasuna gomendatu zien gurasoei aholku berrien aurrean, botika horrek, medikuen aginduak jarraituz erabiltzen denean, ekarri ohi dituen mesedeak azpimarratuz. Eta hori baino gehiago axola zaidana, "ez dago zientifikoki frogatua zuzeneko harremanik aspirinaren eta Reye-ren sindromearen artean", Delgado-ren hitzetan.

Bayer laborategiak, bestalde, oraindik ez omen du jaso jakinarazpen ofizialik. Eta gainera, bere iritzian "merkatu aukera berri bat zabaltzen da, aurrerantzean medikuek 125 mg-ko aspirina (pediatrikoa) errezetatu ahal izango baitute, bai umeentzat, baita gaixotasun kardiobaskularrak dituzten paziente helduentzat ere.

AMALIA SAGASTI

Betaurrekoak nagusiki noiz eta zertarako erabiliko ditugun kontuan hartu behar izaten da erosterakoan. Horren arabera, kolore bateko edo besteko lentea hautatu behar baita.

IKUSMENA

Betaurreko ilunak hautatzeko gomendioak

ADITUEK URTERO uda aldera esan ohi duten moduan, eguzkiko betaurrekoak hautatzeko modari erreparatzen zaio nagusiki, eta ez bete behar duten funtzioari. "Consumer" aldizkariak argitaratu berri duenez, saltzen diren betaurreko gehienek (%70ek) ez dute Europako segurtasun araudia betetzen.

Hona hemen kontuan hartu beharreko hainbat datu. Betaurrekoa jantzita dugularik, ez zaigu zirrikiturik gelditu behar kopetan edo bi alboetan. Lenteek ez dute plastikozkoak izan behar, ez dute zimurrik eduki behar eta izpi ultramoreen aurkako babesa izan behar dute. Gainera, emango diogun erabileraren arabera kolorekoak hautatu behar ditugu.

Lente marroiak. Kontrastea eta ikus-eremuaren sakontasuna areagotzen ditu. Aire libreko kiroletarako eta miopia dutenentzat dira aproposak.

Lente berdeak. Hipermetropia dutenentzat egokiak eta itsas kirolak praktikatzeko aproposak. Berauen bidez ikusten diren koloreak gutxi aldatzen dira. Argitasuna apaltzen dute ikusmena oztopatu gabe.

Lente horiak. Egun goibel eta lainotsuetarako egokiak, kontrastea handitzen baitute. Egun eguzkitsuetan, ordea, ez dira erabili behar, semaforoetako argi gorri eta berdeak ez baitituzte behar bezala bereizten.

Lente laranja. Lente horiak baino are okerragoak dira egun eguzkitsuetan. Argitasun gutxi dagoenean erabiltzen dira nagusiki eta argi urdina irazteko filtro aproposa dira. Gauz edo egun lainotsuetan erabiltzen dira.

Lente grisak. Luzaroan erabil daitezke argia espektroan zehar modu uniformean transmititzen baita. Autoa gidatzeko oso aproposak.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

zmandio@zerain.com

Julufraia, mahoa eta krabelina

IPARRALDEAN julufraia, Zuberoan bereziki mahoa eta gainontzekoonean krabelina (*Dianthus caryophyllus*) deitzen dugu gure etxe eta basetxeetan lehengo mendearen erdia aldera arte zabalduenetakoa zen lorea. Kraskitin, kraskitin... arrosarekin batera lore estimatuenetakoa izan da. Kolore aukera izan arren batez ere gorria eta tarteka zuria izan dira hemen gogokoenak, euskaldunak garen zuriaren eta izan nahiko genukeen gorriaren isla ote? Paparrean, belarri gainea eta ezpain ertzean txerri hiltzaileak ez zirenek ere gustura erakutsi izan dutena lotsabide da egun; eta oihaletan inprimatutako "sixty" itxurako loretzar asmatuak nahiago dira; krabelinaren usain natu-

Garai batean askotan izaten ziren krabelin zuri eta gorriak etxe atarietan. Gutxi ikusten dira orain ordea.

ral "jasanezina" baino edozein markakako lurrina hobe delakoan, apika...

Balkoia eta atari aurre dotoreenak saritzen dituen lehia-keta batean izana naiz. Balkoietan surfinia, petunia, gitania gerania, eta azken puntako diren abarrak besterik ez da ikusten oraintxe eta hara! saldoa krabelin zintzikario! Zuri gutxi batzuek eta gorri mordoa. Aspaldi ia ahanztzia nuen krabelina. Pintatu berria den fatxada ezin itsusiagoan krabelinekin garai bateko dotorezia aldarrikatzen dute. Buruan besterik ez dut orain eta urte garai honetan adarretik aise ugaritzen denez datorren urtean ea etxekoa bezala neure fatxada ere dotoretzeko adina krabelin osatzen dudana... axalekoa bakarrik ez dudana zuria odolarena bakarrik ez den gorriaz zipriztintzeko.

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Ikuskizunak

MAYI TOLOSA

ERAKUSKETA

- ♦ **uztailaren 31 arte LEGAZPI**
Kultur etxea
Legazpiko Ikatza
Argazkilari Elkarateak
Lenbur Fundazioarekin
elkarlanean antolatzen
duen Legazpi Hiria
lehiaketan Julian Gil
legazpiarra suertatu da
irabazle, "Bereciartu I"
argazkiarekin. Bere
argazki bilduma kultur
etxean dago ikusgai.

- ♦ **uztailaren 14a arte IRUÑEA**
Garcia Castañon aretoa
Joaquín Arazuri doku-
mentalista "Encierros
de antaño" erakusketa
paratu du. Bertan, XX.
mendeko lehen 50
urteetan egin ziren
entzierroetako argazkiak
biltzen dira.

ANTZERKIA

- ♦ **uztailak 11-12 ZARAUTZ**
Kalerki antzerki topake-
tek hamargarren edizioa
dute aurtengo. Zarautz-

MUSIKA

- ♦ **uztailak 10-13 BILBO**
Arriaga antzokia eta
Mariaren Bihotza
plaza

LOS DE ABAJO

Bilbo tropikala

"Bilbao Tropical" du izena Munduko Musiken Nazio-
arteko jaialdiak. Iragarririk dauden ekitaldien artean
Brasilgo bossa nova erritmoak, Magrebeko raï kultura,
doinu latinoak eta reggaea izango dira. María Creúza,
Faudel y Bohuía, Los de Abajo, El Combo Linga, Bas-
que Dub Foundation, Earl 16 eta African Simba tal-
deak izango dira entzungai. Kontzertuez gain, kaleji-
rak, instrumentu eta jantzi tradizionalen erakusketak,
artisautea eta baita hainbat herrialdeko gastronomia
ezagutzeko aukera izango da.

ko Bederen Bat eta
Alproja taldeez gain,
Euskal Herriatik zein
kanpotik etorritako
hainbat konpainia izan-
go dira eta guztira zazpi
emanaldi eskainiko
dituzte.

- ♦ **uztailak 11 BARAKALDO**
Barakaldoko Nazioarte-
ko Kale Antzerki Jaial-

diaren bigarren saioa lau
talderen ikuskizunek
osatuko dute. Tilt Nat
& Miner taldearen
"Tilt", Turkiako Caddap
Halk Danslaryren dan-
tzak, Kataluniako
Marco & Polo taldearen
"Circo de bolsillo" eta
azkenik, Bilboko Hortz-
muga taldearen "Matra-
ka" ikuskariez gozatze-
ko aukera izango dugu.

JAIALDIA

- ♦ **uztailak 16-19 ITSASU eta BAIGORRI**

Arte plastiko eta poe-
siaz gain, nazioarteko
musika, dantza, antzer-
kia, ikastaroak, erakus-
ketak... ere izango dira
Errobiko festibalaren
zortzigarren ekitaldian.
Aurtengoan, Eduardo
Txillida artistaren obra
omenduko dute.

- ♦ **uztailak 13-19 GASTEIZ**

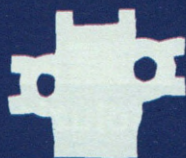
Gasteizko Jazzaldiak
ohiko eszenatokiak har-
tuko ditu: Printzipal
antzokia eta Mendizo-
rrotza polikiroldegia.
Hala ere, berrikuntzak
izango ditu: "New
Orleans picnic" jaialdia
eta Pat Metheny gitarjo-
leak eskainiko duen lau
eguneko iraupena izan-
go duen mintegia esate-
rako.

Informazio gehiago:

www.gureagenda.com

Agendarako deialdiak hogeit egun
lehenago bidali 943 37 34 03 faxera
edo kazeta@argia.com helbidera.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Mongolia

Hotzaren erreinua

Apirilean, Euskal Herrian udaberria esnatzen hasten den sasoian abiatu ziren hiru bidaiariak Mongoliara. Kentei mendikateko Altan mendietan ordea, udaberri usainik ez zen. Oraindik negua amaitzeko zegoen eta ia lurzoru guztia zuria zen. Zuritasun horren bila joan ziren Mikel

Irure zestoarra eta Joel Rauzy eta Bernard Escafit frantziarrak. Zakurrak eta lerak eraman zituzten zeharkaldia egiteko asmoz. Zeharkaldiaz gain, mongoliarrak ezagutu nahi zituzten eta bertakoek hiru bidaiariak behin baino gehiagotan harritzea lortu zuten. Baita klimak ere. “Zer aurkitu duzue Mongolian?” galderaren erantzuna hitz bakarrekoea da: “Hotza”.

ONINTZA IRURETA

Argazkiak: Mikel Irure

MONGOLIA OSOA ezagutzeko asmorik ez zeukaten hiru bidaiariek. Asiako herrialde honek 1.565.000 kilometro koadro ditu eta 1.555.000 biztanle. Biztanleak herrialde osoan banatuz gero kilometro koadro bakoitzean mongoliar bat topatuko genuke. Kentei mendikatera hurbildu ziren Altan mendietan eski zeharkaldia egiteko asmoz. Inguru haietako elur zuritik lehen aldiz igaroko ziren zakurrak lerari tiraka. Eskiatzeaz gain, mongoliar nomaden bizimodua ezagutu, monasterioak bisitatu eta Ulan Bator hiriburuan egun batzuk igaro zituzten.

Zeharkaldia: 230 kilometro 12 egunetan

Joel Rauzy frantziarrak lera handia eraman zuen zazpi txakurrekin. Mikel Irurek txakurra eraman zuen aurretik eta bera eskiekin. Atzean lera zeraman. Irurek egin zuen eski motari skijöring deitzen zaio. Txakurrak apur bat laguntzen du, baina eskiatzaileak egin behar du lanik handiena atzeko karga eramateko.

Asmoa hiru kideez gain, zeharkaldia gida batekin egitea zen. Bidea erakutsiko zien norbait behar zuten eta itzultzailea ere bai. Bidaia egin aurretik kontratatua zuten gida, baina hara joandakoan bi gida hartzera behartu zituzten. Mongoliako zonalde hartan animaliekin (hartzekin, zakurrekin, ganaduarekin...) kontu handiz ibili behar zela adierazi zieten eta horregatik, bigarren gida behar zela. Planak aldatu egin ziren. Bi gidek oinez egin behar zuten bidaia

Jainkoentzat

Edariaren eskaintza askotan egiten dute mongoliarrek (beti egin beharko lukete erlijioak agintzen die-naren arabera). **Vodka botila edateko atera eta behatza sartzen zuen bertako gidak eta tantak lurrera bota. "Jainkoentzat", esaten zuen. Pertzaka te prestatu eta azkenean burrun-tzalia sartu, kalera atera eta lurrera botatzen zuten. Irure zestoarrak dioenez, "gure gidak ez zuen beti egiten eta guk esaten genion, 'zer? gaur ez al duk bota behar?' eta orduan egiten zuen".**

Euskal Herritik eta Frantziatik Mongoliara joan ziren bidaiariak bertako gidekin. Gida bakarra nahi zuten zeharkaldia egiteko, baina bi hartzera behartu zituzten. Gida batek Kalasnikova zeraman animalia basatiek ezustean harrapa ez zezaten.

eta noski, makalago zihoazen. Irure, Rauzy eta Escafit telebista kameralariak zeharkaldia egiten zuten bitartean, gidek bidezidorrak aprobetxatzen zituzten oinez ahalik eta azkarren ibiltzeko. Bi gidetako batek itxura arraroa zuen: "Kalasnikov batekin azaldu zitzaigun eta egunero horrekin zebilen", dio harrituta Mikelek. Kalasnikova eramatearen arrazoia laster ulertu zuten bidaiariek: "Han ginen lehenengo goizean ikusi genuen hartza. Puntu beltz bat seinalatu zigun gidak eta hartza zela esan zigun. Guk, 'bai zera!' eta bark baietz. Halako batean ikusten genuen txikitzen-txikitzen ziboala puntu beltz hura. Arrazoi zuen!". "Nomaden txakurrak ere arriskutsuak ziren erdi basatiak zirelako. Ez genituen bi gida alferrik eraman, zona arriskutsua zen, animalia asko dabilelako".

Hiru egun mongoliar nomadekin

Urte sasoiaren arabera batetik bestera dabilta mongoliar nomadak. Hiru bidaiariek ezagututako nomadek zona hartan negua igarotzen zuten eta udan beste toki batera alde egin. Ganadua dute bizibide: ardiak, antxumeak, behiak, zaldiak, jakak... Saltzeko edo larrerako dituzte. Larrekoak ez dituzte erretiratzen eta saltzekoak, berriz, txabolatan gordetzen dituzte. Txabolekin batera yurtak dauzkate, beraien bizilekuak. Familia bakoitza yurta batean bizi da eta bi edo hiru yurta egoten dira gertu, gehienetan senideak baitira. Egurrezko egitura dute etxe hauek eta kanpotik larruz estalita

Zaldia

Garraibide gisa darabilte, baina hori baino askoz gehiago da zaldia mongoliarrentzat. Hiru urteko haurrak zaldi gainean jartzen dituzte eta nagusiek aldakak moldatuta dituzte zaldiz ibiltzeagatik. Zaldi lasterketak berebizikoak dira. Mikel Irure, Bernard Escafit eta Joel Rauzyk ez dute emakumerik ikusi zaldi gainean, gizonen kontua dirudi zaldiz ibiltzeak.

daude. Zirkuluaren erdian sua egiten dute, jatorduak prestatzeko eta beroa mantentzeko. Inguruan oheak daude, egunez eserleku funtzioa betetzen dutenak. Bizilekuz aldatu behar dutenean gurdi moduko bat erabiltzen dute trasteak eramateko. Ur bila joateko ere erabiltzen dute. Gurdia jakak tiratzen zuela esne marmiten tankerakoak hartuta ikusi zituen Mikelek behin bertako bizilagunak. Ibaian metro eta erdiko izotza zegoen. Zati handi bat moztu eta izotz puska eraman zuten, urtu eta edateko.

Nomadak tartean behin, 100 kilometrora dagoen Ulan Batorrera, hiriburura, joaten dira. Han denetik dago, baina batzuetan bertara heltzea ez da hain erraza, errepideak asfaltatu gabe daudelako, besteak beste. Oinez, zaldiz, kotxez, motorrez... ibiltzen dira, ahal den moduan.

Mikel Irure nomada hauen izaerak harritu zuen. Isilak dira eta "oso hotzak". Elkar agurtzeko moduak harritu zuen Mikel edo hobe esan ez agurtzeak: "Gizonezko taldeak batera eta bestera

Negua

10-25° C zero azpitik egiten zituen

Kentei mendikate inguruan. Negua hotza eta zuria da.

Zuritasunari kolorea mongoliar nomaden arropen ematen diote. Ez dute lainorik ikusi. Zerua pixka bat ilundu eta elur pinportak hasten dira, izotza balitz bezala, euriarentzat hotzegi da Mongoliako negua.

ibiltzen dira zaldiz. Atsedena hartzeko (bai beraiek eta baita zaldiek ere) inguruko yurtetara hurbiltzen dira. Yurtan sartu eta eseri egiten dira, barrukoei kasurik egin gabe. Ia hitzik egin gabe berriz ere alde egiten dute". Mukizapirik ere ez da existitzen. Aurpegia izoztuta izaten dute eta mukiak ere bai, gehienez ere arroparen mahuakekin kentzen baitituzte.

Ulan Bator

Kotxez, motorrez, biztanlez jositako hiriburua da. Hautsa eta poluzioa dira nagusi. Kablerik gabeko telefonoak zintzilik dituztela dabilta saltzaileak. Ez dute telefonoa saltzen deia baik. Kaleak jendez gainezka daude, eta merkatuak izugarriak dira, galtzeko modukoak. Ia Mongolia osoan ez bezala Ulan Batorren denetarik dago Txinatik eta Koreatik ekarrita. Aldiz, nomaden bizilekuetan bezalaxe, etxe zein jatetxe askotan ez dago komunik. Baina nola moldatzen dira? "Kalera ateratzen dira. Klima leborra eta hotza da. Horrek salbatuko dituedo", dio Mikelek. ■

**gure
arteak
euskaraz**

Bizkaiko Foru
Aldundia

Diputación Foral
de Bizkaia

Kanpotik etorritako landare edo animali espezieak batzuetan ingurune berrira primeran egokitu ez ezik erraztasun handiz ugaltzen dira. Berauei espezie inbaditzaile deitzen zaie.

Inbaditzaileak dira, bertakoak diren espezieak ordezkatzeko dituztelako, bertokoak zenbaitetan iraungipen arrisku bizian jarritz.

Landare eta animalien inbasioa

Inbasioaren kalteak leuntzeko gomendioak

- Landare apaingarri gisa askotan kanpoko espezieak ezartzea arriskutsua gerta liteke, berehala hedatzen baitira.
- Animalia espeziekin ere kontuz. Kanpoko espezierik ez erosi. Erosi baduzu inola ere ez askatu naturan, ondorio tamalgarriak ekarri ditzake eta.
- Urrunera egindako bidaietatik animalia zein landare arrotzik ez ekarri, bakoitzak berezko ingurunea behar baitu hazteko. Gomendio hauek sinpleak izan arren oso garrantzitsuak dira. Espezie arrotzak nahita sartu ala nahigabe ondorioak hor ditugu, eta hondamendi ekologikoaz gain, ondorio horiek kostu ekonomiko handiak ekartzen dituzte.

orein, orkatz edo basurdearekin. Nahiz eta espezie zehatz batzuk ugaltu dibertsitatearen murrizpena izugarria izan da. Gaur egun, arazo honen azalpenak agertzerakoan, dibertsitatearen galera, animalia horiek bizi direneko habitat edo ingurunearen desagertzearen egozten zaio, hein handi batean. Baina beste hainbat faktorek ere parte hartzen du espezie hauen desagertzearen. Ezin ahaztuko dugu ehizaren faktorea. Ehizaren bidez hainbat animalia espezie (hartza, otso...) galdu da. Gupidagabeko jazarpena jasan zuten, etxe azienda eraso ohi zuten animalioek eta larrutik ordaindu dute. Espezieak ahitzen joatearen beste faktore garrantzitsua ordea, espezie inbaditzaileena da. Espezie inbaditzaileen zerrenda luzea da. Hemen zenbait landare eta animalia espezieen kasuak aztertuko ditugu, era berean bertokoak diren eta iraungipen arriskuan jartzen dituzten espezieak aztertuko ditugu.

MAIDER ZAPIRAIN

MUNDU MAILAN OROKORREAN eta zehazki Euskal Herrian, fauna eta baita landaretza-ren banaketak ere aldaketa handiak jasan dituela esan beharrik ez dago. Faunaren alorrean, dibertsitatearen galera izugarria nabaritu da eta landaretzari dagokionez, paisaiaren homogeneizazioa gertatu da. Azken honek eragin zuzena izan du animalia espezieen aberastasunaren murrizpenean. Animalia espezie asko dago iraungipen arrisku larrian, hainbat eskualdetan desagertutzat eman direnak ahaztu gabe. Badira espezieak, ordea, sartzapenen eraginez bada ere, dezente ugaritu direnak, zenbait kasutan arazoak sortzeraino. Horixe gertatu da

Ibai karramarro amerikarren presentziak, bertako ibai karramarroaren desagertzea bultzatu du hainbat lekutan.

Karramarro amerikarrak afanomikozia izeneko gaixotasunaz kutsatzen du bertako animalia, eta hil egiten da. Argazkiko karramarro mordoa bertakoa da, amerikarraren atzaparretan erori ez dena.

Sasiarkazia (*Robinia pseudoacacia* L.)

Zuhaitz edo zuhaixka hau Estatu Batuetako ekialdekoa da. XVII. mendean heldu zen Europara. Herrietako parketan han hemenka ikus daiteke, baina baita mendiko edozein zokotan ere. Basogintzan ere erabilia izan da. Sasiarkazia behin sartuta oso zaila da bertatik desagerraraztea, gainera hazkuntza bizkorrekoa da, sendo bereganatzen du inbaditu duen eskualdea. Urtetan zehar erabilera ugari eman zaio bere egurrari, lanabesak egiteaz gain, sutarako egur ona da.

Bakarisa (*Baccharis halimifolia*)

Zuhaixka txiki hau ere Hego Amerika da jatorriz. Itxura diskretuak izaera kolonizatzailea ezkutatzen du. Ezin hobeki egokitu da klima honetara, bere moldapen gaitasuna izu-

Koipuak eta marmotak

Bakarisa eta sasiarkazia zuhaixkak, bisoi amerikarra eta beste zenbait aipatu ditugu espezie inbaditzaileen artean, baina inbaditzaileon zerrenda luzea da. Hona beste espezie arrotz gehiago. Koipua (*Myocastor coypu*), alboko argazkian, larru granjetatik etorritako beste animalia da eta marmota berriz, (*Marmota marmota*), beheko argazkian, Nafarroako Pirinioetan asko ugaltu da. Ur gezetako zebra muskuilua ere inbaditzailea da. Landare espezieak berriz, ugari dira hona heldu eta bazterrak bereganatu dituztenak. Hainbat landare exotiko kontrolik gabe hedatzen ari da.

garria da. Euskal Herriko kostan topatu deza-kegu, bertako estuario eta paduretan izugarri emendatu delarik. Hezegune hauetako berezko landareak gupida gabe ordezkatzten ditu.

Ibai karramarro amerikarra (*Procambarus clarki*)

Inbaditzaile sena barru-barrura sartua dauka. 1974. urtean gure ibaietan sartua izan zen eta berehala ibai arro guztiak kolonizatu zituen. Ondorioz, bertako ibai karramarroak (*Austropotamobius pallipes*) desplazamendu bortitza

Bisoi amerikarrak granjetan hazten dira larrua aprobetxatzeko. Bisoi askok ordea ihes egin du granjetatik.

jasan zuen, eskualde askotan erabat desagertzeraino. Gure "lagun" amerikarrak afanomikusia deitzen zaion gaixotasuna transmititzen dio bertako ibai karramarroari. Onddo batek sortzen du gaixotasuna eta hiltzera kondentzen du bertako karramarroa. Gaixotasun honek ibai karramarro amerikarrarengan ez du eraginik, baina bertako ibai karramarroa erabat sentikorra da infekzio honekiko. Aldaketa handiak ekarri ditu ibai karramarro honen desagertzea ibai ekosisteman, funtzio garrantzitsuak betetzen baitu kutsadura organikoa eragoztean.

Bisoi amerikarra (*Mustela vison*)

Hamaika buruhauste sortzen ari den mustelido ederra da hau. Espezie hau granjetan hazten dute larruzko berokiak egiteko. Horregatik barietate ezberdinak ezagutzen dira larruaren kolorearen arabera. Arazoa da, granjetatik ihes egin eta naturalizatu egin direla, eta nola ez bisoi europarraren (*Mustela lutreola*) lehiakide nagusia bihurtu da. Padura eta ibai arroak gogo handiz bereganatu ditu, bisoi europarra baztertu eta iraungipen arrisku bizian utzi du, egoerak seriozki okerrera egin du.

Berez, bisoi europarraren egoerak muga asko topatzen zituen. Ibai arroetako landaretzaren beherakada, kanalizazio, kutsadura eta abar luze baten eraginez, bisoi europarraren habitataren degradazio maila altua izan da. Gainera, honek guztiak, bisoi europarraren populazio isolatuak izatea ekarri zuen. Orain, bisoi amerikarraren etorrerak egoera erabat aldatu du. Izan ere, bisoi amerikarrak europarraren habitat berdina erabili eta konpetentzia erasokorra egiteaz gain, gaixotasun hilgarria transmititzen dio. Bisoi amerikarraren hedapena geldiarazten ez bada, urte gutxiren buruan behin-betiko desagertzea jasango du bisoi europarrak.

Arrainak borrokan

Espezie arrotz ugari sartu da ingurunean gizakiaren nahiaren kontra, baina badira espezie asko gizakiak nahita sartu dituenak eta deskalabru ekologiko galantak sortu dituztenak. Ibaietako arrain batzuen kasua da hori. Zenbaiten arrantza gogoia betetzeko, erakunde pribatu eta baita erakunde publikoek ere, ibaietako arrain espezien sartzapenak burutu izan dituzte, ondorio tamalgarriekin. Adibideetako batzuk hauek dira: perka amerikarra (*Micropterus salmoides*), ortzadar amuaraina (*Oncorhynchus mykiss*) eta lutxoia (*Esox lucius*). Lutxoaren irentsi nahia hain da handia, beste arrainez gain, bere espezie kideak ere jateko gai dela. Lutxoia eta perka bezalako arrainek ibai ekosistemaren beste partaideak arriskuan jarri dituzte eta hainbat arrain espeziek beherakada handia jasan du. ■

• TERMOMETROA •

AISIA EUSKARAZ

Geroz eta mahai-joko, bideojoko, CD-ROM eta bideo gehiago daude euskaraz. Haur eta gazteen aisian euskarak lekua duela ikusita, geroz eta produktu gehiago plazaratu eta saltzen dira. Merkatu horretaz ohartuta, Euskal Herritik kanpoko enpresak ere hasi dira pastelari kosk egiten. Gipuzkoako Foru Aldundiak merkatu hori sustatzeko lana egin du azken hiru urtean eta eman du fruiturik.

Euskarazko jokoen salmenta hirukoiztu da hiru urtetan

PILAR IPARRAGIRRE

"EUSKARA DA OPARIRIK ONENA" lemarekin ekin zion 2000. urteko Gabonetan Gipuzkoako Foru Aldundiko Euskararen Normalkuntzako

Zuzendaritza Nagusiak euskal lurralde osoan aitzindari eta oraingoz bakarra den euskal bideojoko eta mahai-jokoak sustatzea helburu duen bere merkataritza kanpainari. Eta ezin esan lorpen txikiak izan dituenik

martxan daraman hiru urteotan, sail horretako buru den Lorea Leanizbarutiak esandakoaren arabera: "2000. urtean 10.000 saltzea lortu bazen, aurtengo Gabonetan 30.000tik gora saldu da. Horiek dira kontuak. Hori dirua da. Eta

hortik etorri da ekoizleek ere esatea: 'Ab, ba, horrelakorik saltzen bada, egin egingo dut!'.

Ahulezia bati aurre eginez

1999an hartu zuen aretxabaldar

Txikiak izatearen abantaila

Euskal bideojoko bat egitea oso-oso garestia omen da. Horregatik Euskararen Normalkuntzarako Zuzendaritza Nagusiak 3DNews Erreterriako enpresari eskatu zion bereak egiteko. Hasierako haiek, ordea, bideojoko nahiko sinpleak ziren, eta gauza hobeagoak eskaintzea jo zuten beharrezko. "Iaz Komunikazio Biziagoarekin egin genuen 'Badakit' trivial unibertsala, kasu. Izugarrizko arrakasta izan zuen. Pena, gutxi egin zituztela, askoz ere gehiago egin izan balute, ziur saldu egingo zirela; nolahi ere, batzuetan merkatuan gosea sortzea ere oso ona da", dio Lorea Leanizbarrutiak. Elhuyarrek egindako "Gipuzkoa zure esku da" eta Ikastolen Federazioak atera dituen produktu ugariak ere salgai jarri zituzten, eta gauza da kanpainarekin hasi zirenetik hona euskarazko jokoen salmenta hirukoiztu egin dela. Eta horren ondorioz, aurtun Eroskik etxeko banatu zituen propaganda aldizkarietan lau orrialde eskaini zien euskarazko produktuei, eta Alcampok zein Carrefour-ek Madriletik enkarte bat onartu. "Eta ez gure kontu!", adierazten du Euskararen Normalkuntzako zuzendari nagusiak pozik.

Dena den, Lorea Leanizbarrutiak oso garbi dauka Foru Aldundiak aurrera eramane beharko lukeen jarrera: "Produktu onak egiten dituenari lagundu behar dio bereziki". Baina bideojoko bat euskaraz egiteak ba omen ditu bere zailtasunak ere. Merkatuan zabalduko produktu "izarrak" bere egile eskubideak eskatzen dituztelako, adibidez, eta hori gerta ez dadin irudiak eta zeharo aldatu behar direlako. Hala ere, Lorea Leanizbarrutiaren iritziz badu ekoizle euskaldunak horri aurre egiteko abaintalarik: txikiak izatearena. "Txikiak asko estutu behar izaten du bere burua, eta kopiatu gabe ere, oso gauza politak sortzen ditu".

honek Gipuzkoako Foru Aldundiko Euskararen Normalkuntzako Zuzendaritza Nagusiaren ardura, eta berehala onartu zen Euskara Biziberritze-ko Plana. Hartan ahulezi batzuk detektatu ziren, eta bereziki aisialdia, gaztedia eta eskolatik kanpo dagoen esparrua euskaldundu beharra, haur eta gazte askorentzat eskolatik kanpoko euskara zigor bat zela zirudielako.

"Beren aita-amak erdaldunak direlako, ez dute naturalki jaso euskara. Eta noski, eskolatik kaleratzen direnean edozein aitzakiaz baliatzen dira erdaraz aritzeko. Eta eskola barruan ere beste hainbeste, inolako lotsarik gabe gainera", dio Lorea Leanizbarrutiak.

Haur horiei eskaintzen zitzaizen euskaldun esparru bakarra eskola zela jabeturik, zera pentsatu zuten Euskararen Normalkuntzako arduradunek: Zergatik ez diegu euskaraz ondo pasatzeko esparru bat eskaintzen?

Eta "Hire esku" deritzan programa jarri zuten martxan. Programa horren bidez Orioko aterpe etxean aste bete pasatzeko aukera ematen zaie eskola guztiei, eta bistan da, hango jarduera guztiak euskaraz dira. Baina "Hire esku" urrats bat baino ez zen. Aisialdiari zegozkion hainbat esparru aztertuz, honakoaz ere ohar-tu ziren: bazeudela produktu asko euskaraz -mahai jokoak, filmak, bideoak edota CD-ROMak- oso onak baina erabat ezezagunak zirenak. Foru Aldundiak diruz lagundutako produktuak ziren, bermatuta zegoen beren kalitatea, baino inork ez zituen ezagutzen. Horrek esan nahi zuen

Gehienetan euskarazko produktuak nahas-mahas-tako kanpainari esker, hainbat saltoki handitan (Eroskari)

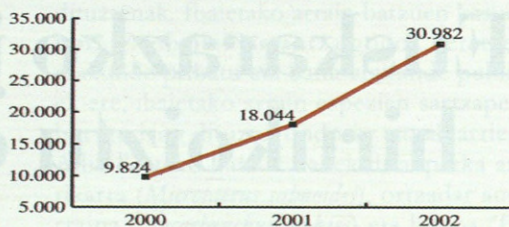
merkatua ez zegoela prest produktu horiek jasotzeko. "Berez, merkatuan behar hori sortu beharra zegoen, eta gainera merkatu horri erantzuneko lioketen ekoizleak ere aurkitu behar genituen".

Gauzak horrela, bideojokoak euskaraz ateratzeari ekin zion Euskararen Normalkuntzako Zuzendaritza Nagusiak. Oso aurrekontu urriarekin "Estropadak", "Mendizaleak" eta "Jai Alai" euskal pilotako simulagailua plazaratu zituen.

Euskarazko jokoen salmenta datuak Hegoaldean*

Gorakada handia izan du euskarazko jokoen salmentak azken urteetan. CD-ROMek egin dute gora bereziki, 2000n 534 saldu ziren eta iaz 5.562. Bideoei dagokienez, 7.100 ale inguru saldu ziren

duela hiru urte eta 19.000 bat 2002n. Mahai jokoek ere izan dute gorakadarik, iaz 6.400 saldu ziren, 2000ko 2.200 aleen aldean. Aipatzekoa da 2002an saldutako produktuen erdia (%49,55) Gipuzkoan saldu zela.

* Mahai joko, bideo eta CD-ROMei dagozkienak. Iturria: Gipuzkoako Foru Aldundia

seira saltokietan. Gipuzkoako Diputazioak 1999an hasi-
(Enpo...) Gabonetan aparteko standetan jartzea lortu da.

Txiparen aldaketa

"Txipa aldarazi behar genien guztiei. Hurrei demonstratu, euskaraz ere bazirela beraiek hainbeste estimatzen zituzten produktu horietakoak, eta erdarazkoak bezain onak", dio Lorea Leanizbarrutiak. Merkatua ere zabaldu beharra zegoen, euskarazko produktuak saltzen dituzten betiko dendez haratago joan eta "kontsumo" nagusia dabilen esparruetara iritsi. Eta orduan hipermerkatu guztietako buruekin hitz egin zuten, eta esku artean zutena "saldu", adieraziz "Opariak euskaraz" kanpaina parte hartuz gero prestigiatu egingo zirela. "Hori da nik txiparen aldaketa gisa ulertzen dudana -azaltzen du Lorea Leanizbarrutiak-. Ez da esatea, 'euskara erabiltzen baduzu diru hau emango dizugu'; ez, ez. 'Euskara erabiliz gero zuek zure zerbitzua hobetuko duzu' baizik".

Ikastea helburu duten jokoak

Ikastolen Elkartea izango da, seguruenik, euskal produktu gehien plazaratzen duen ekoizlea. Duela hamabost bat urte hasi zen joku didaktikoen arloa lantzen, eta geroztik ez du eten 3 urtetik 18ra bitarteko guztiei zuzendua dagoen egina hal hau. Sortzen dituen jokoak -CD-ROM, diskete, bideo, diapositiba edota paperean izan-, jakina, heziketa proiekturen bati daude beti ere lotuak, hau da, etxean ere oso erabilgarriak diren arren ikasgelan gai zehatzen bat ludikoki lantzea dutela helburu. Adin bakoitzari bere proiektu berezia dagokio -Urtxintxa 3 urtekoentzat da, kasu; orain esku artean duten Txanela proiektua 6-8 urtekoentzat den bezalaxe, edo Otsoko 8-10ekoentzat... eta horrela beste asko- eta edozein ikastetxek eskura ditzake, prezioen beherapena eta guzti. Nolanahi ere, ba omen dute zailtasunik material hau egiteko garaian, Josune Gerekak, Ikastolen Elkarteko Informatika ardura-dunak dioenez: "Kosteak handiak dira, eta diru laguntzak, mugatuak". Gainera, bere produktu guztiak beraiek sortuak

dira, eta diseinatzeko orduan atal pedagogikoa oso ondo landu behar dute, eta atal informatikoa beste hainbeste, animazioak, marrazkiak, eta musikak garrantzi berezia dutelako produktu hauetan. Eta bistan da, mundu bakoitzean jende ona edukitzeak badu zailtasunik. Eta horrez gain proiektu hauetan inplikaturik dauden egile eta koordinatzaileak irakasleak dira. "Hezkuntzara dedikatzen den jendea, eta horiek beste ordu batzuk honetara dedikatzea ez da erraza, ze batzuk liberatuak daude, baina beste asko ez. Eta guk lehiatu behar dugu beste editorial oso handiekin, eta ditugun baliabideak askoz mugatuagoak dira. Baina, beno, militantzia hori dago, eta gutxinaka geroz eta produktu hobeagoak ari gara ateratzen".

Interes ekonomikoekin jokatu behar izan zuten, beraz, ondo zekitelako dirua tartean dagoenean, jendeak hobeto erantzuten duela. Eta den-denek esan zieten baietz. Primeran erantzunez, gainera, standik hobere-nak eskaini omen zizkieten-eta.

Horrela iritsi ziren euskal bideojokoak erosleen gehiengora. Eta saltzaileak pozik eta ekoizleak itxaropentsu utziz, gainera. Erabat beharrezkotzat jotzen du Lorea Leanizbarrutiak hori guztia, hala nola beraiek, instituzio bezala, egin behar dutena ere: publizitate kanpaina bat diruz laguntzea. "Izan ere, ekoizlea sutsuki arduratuko zaizku pedagogikoki eta moralki zuzena, eta euskara txukun eta polita duen produktua egiten, baina gero ez zaie geratzen dirurik produktu horien propaganda egiteko. Eta denok daki-

gu publizitaterik gabe ez dagoela salmenta handirik. Bada, horixe da, hain zuzen, erakundeok egin dezakeguna".

Euskal Herrian "betiko" ekoizleak egon omen dira orain arte, negozio izan denean lan egin eta negozio ez denean ere bai. Baina gero "parakaidistak" etorri omen dira, erosle kopuru bat eta dirua zegoela ikusirik gauzak egiten hasi direnak. "Horretarako, ordea, kanpotarrek euren jokoak eta gauzak euskaraz ekarriz gero erakargarriagoak bihurtu daitezkeela ikusi behar izan dute", dio Lorea Leanizbarrutiak. ■

Babeslea: Bergarako Udala

Usurbilgo Udala

Goizetik gauera aurrera euskara!

PRESOAK

JUAN CARLOS RUIZ / ARGAZKI PRESS

Donostiako belodromoan euskal presoek aldeko "Duintasun testigantzak" ekitaldia burutu zen ekainaren 28an. Preso politikoek jasaten duten isolamendu politika salatu zen bertan. Biharamunean, espetxeetako isolamendu egoera hurbiletik ezagutu aldera, hiru preso ohiekin mintzatu ginen. Beren adierazpenen bitartez, espetxeetako isolamendu politika hurbilagotik ezagutu ahal izan dugu.

Isolamendua ez da erregimen politika berezia dagoeneko

MIKEL ASURMENDI

HIRU PRESO OHIAK Jon Anza, Joxean Agirre eta Alizia Pereira dira. Hurrenez hurren, 21, 18 eta 12 urte pasa dituzte Espainiako Estatuaren hainbat espetxetan. Euskal preso politikoek jasaten duten isolamendu politikaz jardun dugu beraiekin. Alabaina, ez dute gaiaz ikuspegi pertsonal batek aritu nahi izan, ez omen du zentzurik. Euren esanetan, isolamenduaren funtsa galdu egiten da unean uneko gertakariak kontatzean. Isolamendua garaian garaiko koiuntura politikoaren

arabera ulertu behar da, presoek egoera honen arabera estutzen baita. Isolamendu egoerak preso bakoitzaren gan modu ezberdinean eragiten badu ere, gertakariak banaka eta laburrean azaltzeak ez ditu argitzen isolamenduaren funtsa eta izaera.

Belodromoko ekitaldia

Solaskide hauen ustez, Espainiako eta Frantziako Gobernuak modu azkar batez areagotu du isolamendu politika. Testuinguru ikaragarri honetan, presoek aldeko kolektibo ezberdinek presoek eskubideen alde elkarrekin lan egitea proposatu nahi diete eragile

sozio-politikoek. Donostiako belodromoan burututako "Duintasun testigantzak" ekitaldiaren lehen helburua isolamendu politikarekin apurtzea da. Presoen Kolektiboak beste eragile politiko bat izan nahi du euskal gizartearen baitan. Gainontzeko eragile sozio-politikoekin harremanak lantzeko mintzakidetza izendatu duela aditzera eman du dagoeneko.

Preso ohi hauen esanetan, isolamenduzko egoerak presoek muturreko egoerak izaten direlarik soilik ezaugarazten dira hedabideetatik. Batzuek nahigabe, bestetuek nahita.

Isolamendua**erregimen berezia izatetik****erregimen arrunta izatera****pasa da.****Legez berezi izan beharko****lukeena eguneroko****bizimodua da presoentzako**

Baina, funtsean, presoek kolektibo osoa da isolatua. "Duintasunezko testigantzak" ekitaldia presoak isolamendu egoeratik ateratzeko lehen urratsa izan da. Beren aburuz, hedabideek, alderdiek eta eragile politikoek presoek gaia beren agendan sartuko duten une beretik, presoek jasaten duten isolamenduzko egoera hasiko da gainditzeko, bestela nekez.

Erregimen berezia zena arrunta da

Isolamendua erregimen berezia izatetik erregimen arrunta izatera pasa da. Legez egoera berezi izan beharko lukeena eguneroko bizimodua da presoentzako. Presoen eskubideetan murrizketa estrukturalak eman dira azken urtetan, isolamendua ez da erregimen politika berezi bat dagoneko. Espainiako Gobernuak isolamendua politika areagotu du presoak sunsitzeko. Alta, bada -hiru preso ohi hauek diotenez-, Presoen Kolektibok irtenbide baten alde apustu egiten du. Euskal Herriko eskubide nazionalak, politikoak eta zibilak lortzeko bidean, norbanakoen eskubideak errespetatu behar direlakoan daude, eskubide hauen artean euskal preso politikoen eskubideak direlarik. Presoek edozein hiritar bati dagozkion eskubideak aldarrikatzen dituzte eta prozesu politikoan parte hartzaile izatea ere bai.

Zer da isolamendua?

Isolamendua espetxe sistemak presoak defentsarik gabeko egoera batean jartzeko erabiltzen duen tresna da. Presoak bere ideiei uko egin diezaion bilatzen du. Isolamendua orotarikoa izaten da, isolamendu afektiboa eta politikoa aldi berean. Legeak esaten duenaren aurka, isolamendu politikaren lehen fasea presoak familia eta lagunengandik aldentzean ematen da,

eta bigarrena, bere inguru sozial eta politikoarengandik urruntzean.

Bakardadezko eta isolamenduzko egoerak bereiztu beharra daude. Bakardadea, presoak beste preso politiko burkideengandik aldentzea egoitean ematen da. Isolamenduzko modulo berezi batean egon gabe, presoak beste burkide edo euskal preso politikoekin harremanik izan gabe egoten da. Beste presoekin egon daiteke, preso sozial bezala kontsideratuekin.

Isolamendua, berriz, espetxe barruko berezko modulo batean gauzatzen da. Modulo hauetako bakoitzean 50 eta 100 presoaren artean izaten dira eskuarki. Isolamenduaren lehen xedea preso en kolektiboaren komunikazioa apurtzea izan da. Presoek, espetxearen arautegiaren arabera, bizimodu normala daramate, baina lehen aipatutako

lagunak, sendia eta familia politikoa-rengandik erabat isolaturik jarri ondoren, hurrengo fasea, presoak multzoka gainontzeko preso kideengandik bereiztea izan da. Isolamendu maila handiagoa lortuz hartara.

Isolamendua zigorra izatetik araudia izatera pasa da

Isolamendua, berez, espetxe-erregimen barruko zigor moduko bat da, presoak espetxearen araudia apurtzen duenean aplikatzen den zigor mota. Zigorren denboraldia mugatua da, legeak ezin du 15 egun baino gehiago izan. Euskal preso politikoen kasuan ez da honezkero zigor zehatz bat bezala aplikatzen, suntsipen politika iraunkor modura baizik. Alegia, presoak isolamenduan sartzen dute baina inolako zigorririk ordaindu beharrik gabe. Isolamendua presoaren bizimo-

Txapeoa edo desobedientzia isila

Gaur egun preso asko dago isolamenduzko egoera egonkorrean Espainiako Estatuko espetxeetan. Presoa hondamendiraren daraman egoera honek ez dauka inolako oinarri legalik, hala ere, isolamendua erregimena arbitrarioki edo bidegabeki aplikatzen zaie presoari.

Demokrazia hasi zenetik oinarritzeko eskubide guztiak murriztuz joan dira espetxeetan. Azken bost urte hauetan berriz, isolamenduzko egoera gero eta zorrotzagoa da, presoaren bizimodu osoa erabat kontrolatua eta arautua dago. Araudiak ordutegi estua jartzen du: presoak noiz jaiki behar duen, noiz atera ziegatik, noiz itzuli, noiz jan, noiz komunera joan.

Egoera horri aurre egiteko "Txapeoa" burutzen dute presoek. Txapeoa burutzen presoak isolamendu egoera erabatekoan sartzen da, espetxearen araudiari muzin egiten dio desobedientziaren bidez. Presoa 2x3 metroko ziega batean egoten da 24 orduz, ez patiora ez inora atera gabe. Ziegan itxia, araudia bertan behera uzten du. Funtzionarioek gutxieneko zerbitzuak betearazten dituzte, hala nola, bazkaria ekartzen eta garbitasuna mantentzen. Egoera honek ondorio latzak ekartzen dizkio presoari.

Espetxea ezagutu dutenen esanetan, Txapeoa muturreko ekintza bat da, presoak bizi iraupen duina izateko hartzen duen

muturreko erabakia. Beste ekintza bat bere borrokan barruan. Bere borroka jatorri politikoa izaki, borroka honen bidez eremu politikoan eragina izatea espero duelarik.

Uneon, esate baterako, Valdemoro espetxearen presoek isolamendu erregimena aplikatzen ari zaie inolako arrazoi objektiborik gabe. Agindua Madriletik iritsi omen zen: preso andana bat ireki berria zen isolamenduzko modulo batean sartzeko agindua. Presoek, inolako araurik urratu gabe, espetxearen araudi murrizta berari isolamenduzko egoera gehitu zaio.

Horregatik berarengatik, hainbat preso Txapeoa burutzen ari dira egun. Iñaki de Juana, Lopez "Kubati", Alvarez Santa Cristina "Txelis" eta Pagola "Beltza" presoek 20 hilabete daramatzate nork bere ziegan, inolako harremanik gabe. Alta, beren egoera ia-ia oharkabearen pasatzen ari da hedabideetan. Egoeraren larria espetxetik kanpora iristen da presoak hil zorian dagoenean, gose edo egarritzko greba tamalgarririk burutzen ari denean. Txapeoa borroka molde isila da. Ez gose greba bezain ikusgarria. Tamalez, presoak gose greba burutzen duenean soilik jabetzen dira hedabideak eta eragile sozio-politikoak presoaren egoeraz. Artean, Txapeoa desobedientzia modu isila dela, ohartarazi digu Jon Anzaki.

Konpromiso politikoa medio

Alizia Pereirak 12 urteko espetxealdian 10 urte baino gehiago eman zituen isolamenduan: Lugo eta El Puerto de Santa Marian. Emakumezkoak espetxe nagusiaren modulo txiki batean daude. Ez dute beste preso kideekin inolako harremanik. Puerton, kasu, lau ziega ezberdinetan zeuden. 8-10 preso 13x8 metroko patioa zuten gune komun bakarra. Isolamendu egoeran ez ziren preso politikoak soilik, mota guztietako presoak ziren elkarrekin: arazo psikikoak zituztenak barne. Preso hauetako batzuk oheari lotuak egoten ziren. Eskubideen murrizketa erabatekoa da isolamenduan: beste preso politikoekin harremanik ez, ikasketak gauzatzetik ez, ez janaririk, ez arroparik behar bezala. Preso sozialak hilabete bat isolamenduan egon ondoren zorabiatzen hasten ziren. Hilabeteko egonaldiak birrinduta uzten zituen, zentzua galduta erabat. Euskal presoek, berriz, beren konpromiso politikoa eta uste sendoa dela medio eusten diote isolamendu egoerari.

AMAYA SAGASTI

du egonkorra eta arrunta bilakatu da, espetxeko araudia. Euskal preso batzuentzat hilabeteko eta urteetako erregimena da honezkero.

Espetxe-erregimen arruntan ez bezala, isolamenduan ez da bizitza sozialik gauzatzen ahal. Hau da, presoak "bizimodu arrunta" daramanean patio komun batera jaisten da, jantoki bat dago denentzat. Isolamenduzko batean ez dago jantokirik ez patioa ordu komunik. Presoak, bizpahiru ordu kenduta, ziegan pasatzen du egun osoa. Patioa 8x8 metrokoa da, eta ziegan bertan jaten du. Isolamendu erregimenaren helburua preso ahalik eta isolatuena egotea da.

Espetxe barruko espetxea

Isolamenduzko moduloa kartzelaren barruko kartzela txikia da. Teorian, kartzelaren helburua edo funtzioa presoak birgizarteratzea da. Kartzela barruko kartzela moduko honetan, bizitza sozialik ez dago, eta gainera, errepresioa areagotzen da. Isolamenduzko moduloa jendea birrintzeko gune itxia da. Presoak eraso fisikoak eta psikikoak jasaten ditu. Bertan gertatzen dena nekez ezagutzen da espetxeko beste modulo edo departamentuetan, eta are gutxiago espetxetik kanpo. Bertan dauden funtzionarioak

horretarako propio izendatuak dira. Azpiegitura berezia dute. Oheek, adibidez, argoak eta esku-burdirak dituzte presoak lotzeko.

Legaren arabera presoak bere abokatuen bisitak mantentzen ditu, baina lagun eta familiarekin harremanak eta telefono deiak murrizten zaizkio presoari. Batzuetan zuzendariaren aginduz eta bestetan moduloko zaintzaileari gogoak ematen diolako, bisitarik gabe uzten du presoak.

Isolamenduzko modulo batean arbitrariotasun handiena dago, preso funtzionarioen esku geratzen da, funtzionarioek inpunitate osoa erabil dezakete, finean, araudiak errazago urratzen dira isolamenduan. Ikasketak burutzea, kasu, teorien, eskubide bat da. Isolamenduzko baldintzetan oso zaila da ikasketak burutzea, praktikoki ezinezkoa. Zenbaitetan, presoari ez zaio materiala iristen funtzionarioek berek bazter uzten dutelako. Orain, berriz, EHuren bitarteko ikasketak burutzea debekatu zaie euskal presoek. Isolamenduzko politika orokorraren barruan beste urrats bat da.

Gose greba irtenbide bakarra

Muturreko egoera batek muturreko erantzuna eskatzen du, hiru preso ohi hauen ustez. Isolamenduaren prakti-

Jon Anza,
Alizia Pereira
eta Joxean
Agirre. Gizo-
nezko biak
Donostiako
Intxaurren
eta Egia
auzokoak
dira. Emaku-
mezkoa,
berri,
Pasaiakoa.
Donostiako
belodromoan
berriki buru-
tutako "Dui-
tasun testi-
gantzak"
ekitaldia
mugarritzat
jotzen dute
euskal preso-
en historian.

ka sistematizatua eta instituzionalizatu da egun, ez da salbuespenezko egoera. Presoak, isolamendu egoeraren eraginez, beste irtenbiderik gertzen ez zaionean ekiten dio gose grebari. Presoak ez du martiri izateko bokaziorik, ez du bere burua hil nahi, baina bestelako biderik geratzen ez delarik, gose greba da isolamenduzko egoeratik presoak eskura duen borroka molde eraginkorrena. Gose grebak kostu pertsonal handia du presoarentzat, suntsitze egoeratik ateratzeko bide bakarra da ordea. Militante bezala deuseztatu ostean, espetxe erregimenak pertsona deuseztatu nahi baitu. Testuinguru horretan ulertu behar da gose greba. Komisarietan tortura praktikatzaren den legez, isolamendu politika praktikatzaren den espesietan. Isolamendu politika torturaren praktikaren jarraipen gisa eta eskema beraren barruan kokatzen dute presoek. Espetxea eza-gutu dutenen iritziz, isolamendua ez da aspaldidanik espetxeko araudiari uko egiteagatik aplikatzen den zigorra, presoari urte luzetan bidegabeki aplikatzen zaion zigor sistematizatua baizik; ez da behin-behineko egoera bat, presoaren suntsitzeko antolatutako bitarteko instituzionalizatua baizik.

Testuinguruan kokatu beharra

Isolamendu politika euskal preso politikoen aurkako erregimen berezi

gisa ulertu behar da hartara. Politika honen arrazoa Euskal Herriak bizi duen gatazka politikoan kokatu behar da, presoaren izaera politikoan. Espainiako Gobernuak preso politikoaren izaera ukatu egiten du, ordea. Gobernuak presoaren deuseztapenaren bidez gatazka bera estali eta ukatu nahi du. Gaur egun, egundo izan den preso kopuru handiena dago: 700 inguru.

Presoen Kolektiboarekin bat egiten duten Alizia Pereira, Joxean Agirre eta Jon Anzak gatazka politikoaren izaera ezkuta ezina egungo egoeraren kontestualizatu beharra dagoela diote:

Presoak, bizpahiru ordu
kenduta, ziegan pasatzen du
egun osoa.

Patioa 8 x 8 metrokoa da,
eta ziegan jaten du.

Isolamendu erregimenaren
helburua presoaren ahalik eta
isolatuaren egotea da

"Espainiako Gobernuak presoaren aurkako zigor politika Euskal Herriaren gatazka politikoa inoiz baino ageragoa denean azkartu du. Ajuria Eneko Itunaren garaiko 'biolentoak' eta 'ustetako demokraten' arteko sasi-erabatida hura gaitututa dago. Egun, bi -edo hiru

nazio-egitismo agertu dira eszenatoki politikoan. Batetik, euskal nazioa eraiki nahi dutenen proiektua, eta bestetik, espainol-edo frantses- nazioa inposatu nahi dutenen proiektua. Egitasmoek elkarren kontra jotzen dute; Espainiak eta Frantziak euskal nazioaren egitasmoa ukatzen duten bitartean, Euskal Herriaren nazio proiektua askatzaila da". Beren ustez, gatazkaren ebazpenerako giza eskubideak eskatzen diren bezala, euskal preso politikoei ere, herritar gisara dagozkien eta ukatzen zaizkien eskubide indibidual eta kolektiboak bermatu

Isolamenduak 15 preso hil ditu

Joxean Agirrek Esteban Esteban Nieto "Kroma" presoak bizitako isolamendu egoera gogoratu digu. Hilda dagoen preso hau Kanariar Uharteetan zegoen, Salto del Negrón. Epaitua izateko Madrilera eramaten zutenean El Puerto de Santa Marian egoten zen, iragaitzako edo trantsitoko kartzela baita. Isolamenduzko modulo batean zegoela krisi pankreatiko bat izan zuen. Gau oso bat eman zuen gaixotasunak jota. Atea jo eta jo aritu arren ez zioten kasurik egin, lehen graduko presoak zelako. Araudiaren arabera, gauean ezin da graduazio hori duen preso baten ziega ireki. Hiruzpalau egun eman zituen tratamendurik hartu gabe. Pankreako mina pixka bat arindu zitzaionean, itsasontzi batean sartu eta Salto del Negrón eraman zuten. Artatze mediku ezagatik sortu zitzaion minbizia. Bere eritasuna sendaezina zelarik libre utzi zuten. Isolamendua ilustratzeko kasu bat da, baina, gaur egun, Inazio Goikoetxea "Piti", Koldo Kareaga, Bautista Barandalla edota Jexux Mari Etxeberria "Goierri" presoaren kasuak horrelakoak dira. 15 euskal preso politiko hil dira espetxe baldintzengatik. Gehienak egun bizirik izan litezke, baldin tratamendu duin bat garaiz eman baliete.

behar zaizkie. Hori da egungo eztabaidaren muina. Gobernuak daraman isolamenduzko politikaren bidez euskal preso politikoa mapa politikotik desagerrarazi nahi ditu gatazkaren izaera politikoa ezabatzeko. ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Kultura, Euskara, Gazteria eta
Kirol Departamentua

kutxa

gizarte ekintza

Bero-beroan

Euskal kultura eta giza eskubideen defentsan AEBtik. Euskal Herrian

Frantzia eta Espainiako estatuen aldetik giza eskubideak eta euskal kultur ondarearen urraketen aurka dauden erasoak salatzeke lanean ari da IBO izeneko taldea (International Basque Organization For Human Rights). Ameriketako Estatu Batuetan (AEB) 2003ko honetan bertako euskal amerikarrek sortutako gobernu kanpoko erakundea da IBO eta eskubideen urraketa salatzeaz gain, euskal gaietara komunikabideetan ematen zaien trataera eta ikuspegi desegokia salatzen ditu. AEBn tanke-rako erakunderik sortzen den lehenengo aldia da eta www.euskojustice.org helbidean topa daiteke berari buruzko informazio gehiago.

ETA-ren bizkaia

komandoa. Eusko

Jaurlaritzako Herrizaingo Sailak bere kezka agertu du ETak Bizkaian izan dezakeen Bizkaia komando berrantolatuagatik. Irailaren 14an, udalen eraketa egunean, Ertzaintzak ETak jarritako bonba-auto bat indargabetu zuen Bilbon eta joan den uztailaren 1an berdin egin zuen beste bonba-auto batekin. Bietan etakideek eman zuten auto horietako lehergailuen berri eta uztailaren 1ekoan, indargabetze lanetara joandako ertzainen aurkako lehergailu tranpa bat zegoela uste du Herrizaingo Sailak. Javier Balzak zuzentzen duen sailaren ustez, ETak berriz lortu du Bizkaia komando iraunkor bat eratzea eta lokalen bat izan behar dute bonba-autoak presatzeko.

Arreta bikoitzez jarraituko da Tourra Baionan

Interesgarria izango da ikustea hilaren 23an Frantziako Tourra Baionara iristen denean lasterketaren antolatzaileek euskarari emango dioten trataera zein den. Batasunak eta EHEk -azken honek lehenago ere berdina egin izan du- Tourreko antolatzaileekin mintzatu ziren euskarak lasterketan bere lekua izan zezan hau Baionara iristean. Espainiako Gobernuaren presioak bere ondorioa izan du eta Jean-Marie Leblanc Tourreko zuzendari nagusi ordezkaririk, Batasunak iruzur egin diola adierazi du, baina EHekin hitz egindakoa ongi dela ere adierazi du. Espainiako goi mailako agintari desberdinek, engainatua sentitzen bada, horren arabera joka dezala eskatu diote. 16an, beraz, arreta bikoitzez jarraituko da Paue eta Baiona arteko lasterketaren kontaketa.

Gizarte Segurantzak ez du "GARA"rekin hitz egin nahi

Iragan da jada Espainiako Gizarte Segurantzak 'Gara' egunkaria kaleratzen duten enpresei 5,1 milioi euro ordaintzeko emandako epea (uztailaren 5a), eta 'Gara'ren arduradunek Orain SAren konturik ez dagokiela eta ez dutela ordainduko jakinarazi dute. Joan den astelehenetik aurrera, beraz, egunkaria ondasun bahituraren arriskupean dago etengabe. 'Gara'ren arduradun desberdinak behin eta berriro saiatu dira Gizarte Segurantzako arduradunen batekin hitz egiten baina artean ez dute lortu hitz egiteko borondate azterna txikiena.

Hizkuntza gutxituen kinka larria

BILBOKO UNESCO-ETXEAK munduko hizkuntzen egoerari buruz aurki argitara emango duen lehen txostenaren arabera, munduko hizkuntzen %50-80 inguru XXII.menderako galdu egingo dira. Txostena egiteko 525 hizkuntza aukeratu dituzte, guztira 5.000-6.000 direla kontuan izanda. Euskara ez dute arrisku larrian direnen artean kokatu, baina alde ilun asko daudela aitortu du txosten hori osatzen lagundu duen Patxi Juaristik. Nafarroako eta Iparraldeko egoera nola dagoen ikusita, euskara Euskal Herri osoan salbatuko dela esatea oso zaila dela adierazi du.

Munduko
hizkuntzen
%50-80
artean galtze-
ko arriskuan
da.
Euskararen
egoera ez da
hain latza,
baina arris-
kuak baditu.

MIKEL SAIIZ

Hizkuntz ereduak Nafarroan

NAFARROAKO GOBERNUAK atzerriko hizkuntzen garrantzia handitu nahi du hezkuntza ereduetan, euskararen kaltetan. Ekainaren 27an Euskara Kontseiluak egindako bilerak Gobernuak proposatutako dekretu hori aurrera ateratzeko baino ez zuela balio izan salatu du Oinarriak taldeak. Kexu hori islatu asmoz, talde honek ez zuen ez bozketan, ez proiektu horren prozeduran ere parte hartu.

Lizundia, euskaltzain berria

JOSE LUIS LIZUNDIAK Jose Maria Satrustegik utzi zuen lekua hartuko du Euskaltzaindian. Gehiengo osoz izan zen aukeratua, baina zortzi hilabete barru egingo dute euskaltzain oso, sarrera hitzaldia egiten duenean. Hitzaldi horretan Satrustegiren obra eta Euskaltzaindiaren historia lotuko dituela aurreratu du.

Euskal kultura ukigarri

"EUSKAL HERRIKO AURPEGIAK" du izena Euskal Kultur Erakundeak irailean martxan jarriko duen proiektuak. Proiektu horrek, leku publikoetan ukipen pantaila batzuen bidez Euskal Herriko historia, literatura, geografia, kultura, bizimodua eta euskara ezagutzera ematea du helburu eta lau hizkuntza erabiliko ditu horretarako: ingelesa, gaztelania, frantseza eta euskara.

Hizkuntz gutxituak telebistan

MUGARIK GABEKO TELEBISTA, Europako Batasuna, telebistaren jardueira arautzeko, aztertzen ari den legedia da. Legedi hori onartu arte bide luzea geratzen da; bitarte horretan, lan horretan ari diren batzordeek proposamenak egingo dituzte. Jose Maria Muñoa, Eusko Jaurlaritzako ordezkariak txosten bat aurkeztu du batzorde horretan. Txostenean, hizkuntza gutxituek telebistetan duten presentzia berraztertze aldera kuota sistemeekin aurrera jarraitzea proposatzen da. Bestalde, barne ekoizpena ekonomikoki bultzatzea eta telebistak publizitate uholdetik babestea ere eskatzen da. Muñoaren proposamenak gehiengo eskuratu zuen batzordean.

BAHEA

Iñaki Perurena harrijasotzaile eta aktore leizarrak Fernando Savaterri honek berari buruz esandako gezurra salatuz "Berria"n hilaren 2an idatzitako gutunean. Perurenak dioenez, Savaterrek argitara eman berri duen "Autobiografia razonada" liburuan, Donostiako Gipuzkoako Plazan Savater eta beste batzuek egindako bilkuretan egoten zen bera; gainera, Savater "Perurena jator indartsuaren ondoren" jartzen zen balizko erasotzaileetatik babesteko. Dena gezurtatzeaz gain, liburua hurrengo argitalpenean kontakizuna ezabatzeko eskatu dio Perurenak.

Eduardo Virgala Foruria EHUKo zuzenbide katedraduna "El Diario Vasco"n: "Zuzenbidezko Estatu batean, eskumeneko gatazkak bere azkenean auzitegiek konpontzen dituzte, Auzitegi Gorenak eta Auzitegi konstituzionalak, eta gainerako botere guztiek men egin beharrezko dira. Ebazpen judizialak betearazteko elkarlanean aritzea, parlamentuaren duintasuna urratzen duela ulertzeak, auziari erabateko ikuspegi okerreтик heltzea da, ebazpen horiek SA taldearen aurkakoa direlako eta ez Eusko Legebiltzarraren aurkakoa".

'Nabarra' auziaren zailtasunak. Iragan dira jada 22 urte Jose Miguel Etxeberria 'Nabarra' desgertu zenetik eta Iñigo Iruin familiaren abokatuak salatu duenez, Entzutegi Nazionalako Instrukzioko 2. Epaitegiko epaile Ismael Moreno auzia argitzeko trabak ari da jartzen. Iruinek zenbait eskaera egin ditu: batetik, BVErekin zerikusia izuten Perrera anaiei buruz polizi indarrek dituzten datuen eskaera onartu dio epaileak; bestetik, J. A. Saez de Santa Maria, Antonio Gonzalez Pacheco, Manuel Ballesteros eta J. L. Fernandez poli-ziaren arduradunak lekuko gisa agertzea eskatu du Iruinek baina epaileak atzera bota dio eskaera. Bestetik, eta nagusiki liburu batean oinarrituta 'Nabarra' ETAK hil zuela dioen lekuko babestu bat ere onartu du epaileak.

Estatu Batuetan herritarrek burua galdu ote dute?

AEB eta Europaren arteko harremanen hoztea etorri da Irakeko gerrarekin. Batean eta bestean gerraren aurkako protestek eman duten irudi ezberdinekin, gugandik oso urrun dagoen gizarte baten ustea zabaltu da Europan. Zer ari da gertatzen Estatu Batuetako herritarren artean? Demokrazia-ren minimoak errekaratuta eta inperioa itsu-itsuan justifikatzen ote dute? Nola ulertu herritar eta agintari yankien jarrerak? Galdera horiei erantzuten saiatu da Ives Lacoste zuzendari duen "Herodote" aldizkari frantses ospetsua.

GEOGRAFIA eta geopolitika gaietan munduko erreferentzietako bat den "Herodote" aldizkariak bere 109. zenbakia "Les Etats Unis et le reste du monde" gaiari eskaini dio. Amerikarrak Satan Handia bailiran deskalifikatzeko ordez beren ikuspegiak ulertzeko ahaleginean saiatu da: Frantzia usaina duen orori AEBn egiten dioten destaina -ostatuetan patata frijituei "french fries" izena kendu eta "freedom fries", askatasun frittoak, ezartzera iritsi dira- arrazionalitatez erantzun nahi izan diete, txanpon berarekin pagatzeko ordez.

"Herodote"ko artikulua azpimarrazgarrienetako batean Ives Lacoste zuzendariak berak AEBren nagusita-

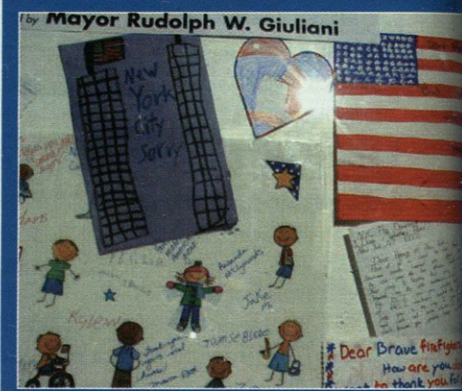
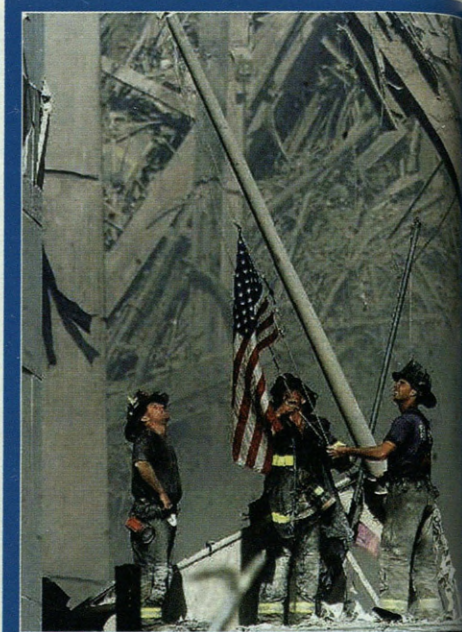
tunaren gakoak deskribatzen ditu labur. Europa birrindu zuten bi gerra handietan amerikarrak nola indartu ziren eta beren arerio nagusia -Sobiet Batasuna- gainbehera erortzeak nola handien artean bakarrik utzi dituen esplikatzen ondoren, Irakeko gerra ulertzeko tesi interesgarri bat aurreratu du: interes ekonomikoez gain -petrolio nagusiki- garrantzia geopolitiko berezi bat eman diote AEBetako agintariek Irak lehertzeari, estatu hau zelako bakar mundu arabiarra bateratasunera eramanezakeena, XIX. mendean Prusiak Alemania elkartu zuen moduan.

Frederick Douzetek, aldiz, amerikarren jarreretan hain garrantzia handia duten osagai ideologiko eta abertzaleetan zutatu du bere analisia "Patriotisme et nationalisme américains" artikuluan.

"E pluribus unum".

Traumatikoa izan zen 2001eko irailaren 11n New York eta Washingtonen gertatutako erasoak. Nazio baten kide zela eta bizilagunekiko elkartzuna adierazi nahi zituela, hori zen herritar bakoitzaren eta guztien erantzun nagusia. Dirua emanez, bazter guztietan bandera amerikarrak ipiniz...

Intelektual askok aipatua zuen 90ko hamarkadan yankien nortasuna krisian zegoela, eta "melting pot" -arragoa- izendatzen zen hori baino kaleidoskopioa, entsalada ontzia, mosaikoa... ari zela bihurtzen. Duela gutxi, Kaliforniako gobernadore izan nahi duen Arnold Schwarzenegger-ri bere austriar azentua aurpegiaratu zioten eta hona bere erantzun argigarria: "Horregatik ere egokia naiz

ingelesez oso gutxi hitz egiten den estatu bonetan agintzeko".

2001eko iraileko ezusteko trajediak bildu zituen arraza, jatorri eta klase sozial guztietako amerikarrak lehen momentutik. AEBen lelo nagusia den "E pluribus unum" -anitzekin bakarra- bizirik dagoela erakutsi zen. Alegia, yanki bakoitza bere jatorriarekin identifikatzen dela baina ororen gainetik amerikar izatekotan.

Erreflexu horretan ulertzen du Douzet-ek hauteskundeak doi-doi irabazi zituen George W. Bushi Afganistango gerrarako eman zioten babes zabala. Gauza da gero Bushen Afganistango gerratik Irakeko inbasiora iragaitean, nazioarteko politikagintzan beti aldarrikatu duen isolazionismoa alde batera utzi duela, interbentzionismo gogor batean sartuz. Aldaketa hori herritarren artean ondo pasa zedin, zakurzakur sentimendu abertzalez beziti-

tuta nazionalismo gogorra erabiltzera eraman du Bushen ekipoak. Hor kokatu behar dira Europaren eta batik bat Frantziaren kontrako erasoak.

AEBko armadak Irak inbaditu duenean, otsailean, mundu osoan bezala hemen ere kontrako manifestaldiak handiak izan ziren. Eta gerraren kontra, ohiko bakezale eta ezker-tiarrez aparte herritar askok mobilizatu zen. Hauek saiatu dira Bushen hitzaldi nazionalistak eta amerikar abertzaleatasuna ondo bereizten, eta adibidez Vietnamgo beterano askok beren abertzaletasuna harro aldarrikatu dute beti protestetan. Beste gauza da Europatik gutxi ikusi dela mugimendu hori guztia, eta AEB guztiak jokabide monolitiko batean zeudela iruditu zaigula.

Presidenteak berak behin eta berriro Jainkoa aipatzen duen arren, gerraren kontra oso nabarmen

daude eliza kristau asko, horien artean Bush partaide den eliza metodista bera. Asteak aurrera joan ahala, gero eta herritar gehiagok galdetzen du ea Irakeko gerrak terrorismoa suntsitzeko ala areago indartzeko balioko ote duen. Soldadu amerikarren heriotz kopurua handituz doa, inbasioaren koste ekonomikoa gero eta zamatsuagoa da, militar ospetsuak ere kexu dira hartutako erabakiez, Nazio Batuen Erakundearen ahuldadea eskandalagarria da... eta ez dira inondik ageri Saddam Husseinen harma beldurgarri haiek.

Propaganda eta presioa.

"Gerra, ondorioz, amerikarren maioria estu batek babesten du era inkondizional batean -dio Douzetek bere azterketan-, AEBetako iritziz publikoa Europa-koaren oso hurbil dago eta lerro ideologiko klasikoan arabera bereizten da. Amerikar askok uste du gerraren arrazoiak ez dire-

Ezkerreko bi irudiek erakusten dutenez (suhiltzajaleak New Yorkeko dorre bikien hondarretan bandera ipintzen eta haur batek egindako marrazkia) abertzaletasun adierazpenen sendotzea ekarri zuten irailearen 11ko atentatuek. Baina mundu osoan bezala AEBetan ere gerraren kontrako eta bakearen aldeko agerpenak garrantzia handiak izan dira. Bushen gobernuaren presio eta propagandak haien oihartzuna ahultzea lortu badu ere.

• TERMOMETROA •

la ez argiak eta ez moralak, eta AEBentzako dramatikoak gerta daitezkeela". Eta galdera hau pausatu dio bere buruari Douzetek: "Orduan, nola ulertu behar da europarrok pentsatzea Amerika osoa gerraren alde batuta dagoela, amerikar disidenteak kasik itota dandela eta larrialdi horrek eraman dituela Hollywoodeko izarrak beren paradisuak ateratzera?".

Lehen erantzun nagusia: Bushen Gobernuaren propaganda efikaza. Etxe Zuriak eta Kongresuak hain propaganda eta presio gogorra egin dute, non oposizioa "tetanizatuta" baitago, amerikar gaiztotzat joko dituzten beldurrez. Horren ikaraz, herritarrek berak diren baino gerrazaleago ageri dira bai politikariak eta bai komunikabide nagusiak; kritika ahalmena erakutsi duten bakarrak lider lokalak eta komunikabide txikiak dira.

Douzetaren arabera, irailaren 11z geroztik asko aldatu da AEBko komunikabideen panorama. Esponsorren eta agintarien presioz, zuzendaritzetik muga handiak ezarri zaizkie profesionalak, eta makurtu ez den zenbait bere lanpostua galtzera iritsi da. Gerra kontuetan, gainera, Pentagonoak informazio iturri guztiak kontrolatu edo moztu egin ditu. Haizerik freskoen Pazifikoko kostako komunikabideetan aurkitu du ikerlari honek, eta Ekialdeko kostako handien artean "New York Times"-ek hartu du agintarietatik distantziarik handiena bere ustez.

Honela bukatzen du bere ikerketa Douzetek: "George W. Bushen krisian aurkitu du bere lejitimitatea. Mehatxu terroristak eta Iraken kontrako gerrak babestu dute herritarrek dioten konfidantza; horiek gabe, Bushen jadanik erantzunak eman beharko zizkien AEBn bizi den atzerakada ekonomikoari, langabeziari, eta hamar urteotan lehen aldiz txirotasunak eta delinkuentziak gora egiteari". Ondorioz, harri batez bi txori hiltzea lortu du Bushen: propagandaren indarren eta komunikabideen kontrolaz herritarrek beren buruen ikuspegi okerra izan dezatela, batetik; eta bestetik, europarrok pentsa dezagula AEBko herritarrek gugandik erabat ezberdina direla. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

Mikel Irizar

Nafarrok

GORTU

A

Askok esan dute sarri, eta ideia errotu egin da. Autonomi estatutuaren bidea agortua dago, eman du eman behar zuena. Aldea dago eman duena juzkatzera, segun eta nork. Baietzean egon zirenek goraipatzen dute hogeitaka urtetan egindakoa. Merezi zuen ahaleginak, eta oinarria ezarri da hurrengo urratsean haratago joateko. Orduko kontrarioek diote ez dela gauza handirik egin, eta bitartean aukera eman zaiola Espainiari bere asmo menperatzailea indartzeko. Agian ikuspegi biek dute arrazoi puntua, bere kontrajarrian. Aldiz, aurrera begira abertzaleek bat: estatutuaren bidea agortua dago.

IHARTU

Hau gutxiagotan esaten da, altuan behintzat, baina gero eta maizago irakur daiteke. Herri matxinadaren aukera ihartu egin da, ez da bideragarri. Teoria zaharrak jartzen zuen borroka armatua abangoardian; honek eragindako errepresioak areagotuko zuen gizartearen egonezina eta hortik etorriko zen herri matxinada, eta honekin askapen osoa. Une honetan inork gutxi uste du -norbaitek bai?- kate hori gerta daitekeenik. Herria ez da indarrez matxinatuko, eta borroka armatua ez da abangoardia. Gizartea jaiki daiteke, bai, egitasmo batek lortzen badu borondateak batzea, eta horretarako indarkeria oztopo da. Etika bakoitzaren golgorako, biolentziarena bide ihartua da.

ZAHARKITU

Ez da bakarrik bi bideok ez digutela balio aurrera egiteko. Bizkarrean darabagun motxila ere traste zaharrez betea dugu. Foruak, nazionalismoa, eskubide historikoak edo lurraldetasuna ideia zaharrak dira. Horiakin ezin da osatu egitasmo berririk bere erdia kanpotik etorria duen gizartean, ezin dira bateratu borondateak etorkizuna konpartitzeko. Bada kontzeptu berriagorik ere guretzat dagoeneko zaharkitua, esaterako, autodeterminazio eskubidea. Europako

ALBERTO ELOSEGI

estatu zaharretan ez da gauzatuko alde baka-
rreko bereizketarik. Eta izenarekin ere ez
gabiltza oso ondo. Euskadi gelditu da dago-
eneko autonomia erkidegorako, eta Euskal
Herria litzateke kultur komunitatea. Bestal-
de, 'euskal' edo 'euskaldunok' esaten dugu-
nean hizkuntza sartzan da tartean, ez da esa-
nahi bakarreko kontzeptua. Traste zahar
gehiagotxiki.

GOLDATU

Lurra egiten da aldioro jorratu, eta
aldian behin goldatu. Ba oraingoa ez
da jorratzeko garaia -Sarasua dixit-
baizik goldatzeko. Seguruenik Sabi-
no Arana izan dugu azkena goldea
sartzan eta kontzeptu zaharrak iraul-
tzen. Esango nuke arinagoa izan dela
marxismoaren eragina gure ideietan,
itxurak itxura. Horrela bada, ehun
urte gehiegi dira goldatu barik egote-
ko. Vasconia zaharreko biztanle gaur-
koak bidegurutzean gaude. Ohikoa ez
dugu nahikoa. Betiko eskama ken-
tzearekin jai dugu eta galdera berriak
behar ditugu. "Zer gara gu?" bai,
baina bereziki, "zer izan nahi dugu?"
eta "zer izan ahal dugu?"

EREIN

Goldatu ondoren erein behar denaz,
pare bat adibide, baikor amaitze alde-
ra. Autodeterminazioa alboratu dut,
zakar samar, eta ordezkotzat ekarri
nahi dut, Kanadatik hartua. Hango
epaitegi gorenak ukatu egin zion
Quebec-i bere aldetik independentzia
gauzatzeak aukera. Baina era berean,
debekatu egin zion Kanadako gober-
nu federalari kontuan ez hartzea Que-
bec-en independentziarako boronda-
tea, behar bezain garbi adierazten
bazen. Eta hala gertatuta, bi aldeak
behartzen zituen aurkitzera egoerari
konponbide adostua. Hartuko genuke
hemen beste horrenbeste. Eta izena-
rena ere aipatu dudanez, neuk Nafa-
rroa deituko nioke egitasmo politikoa
berriari, nafar estatuaren alde egingo nuke,
hau baita iraganean izan dugun egitura bate-
ratu bakarra, Nabarraldekoek erakutsi beza-
la. Neu nafar, geu nafarrok. ■

«
"Bada kontzeptu berriagorik
ere guretzat dagoeneko
zaharkitua, esaterako,
autodeterminazio eskubidea.
Europako estatu zaharretan
ez da gauzatuko alde
bakarreko bereizketarik. Eta
izenarekin ere ez gabiltza
oso ondo. Euskadi gelditu
da dagoeneko autonomi
erkidegorako, eta Euskal
Herria litzateke kultur
komunitatea. Bestalde,
"euskal" edo "euskaldunok"
esaten dugunean hizkuntza
sartzan da tartean, ez da
esanahi bakarreko
kontzeptua. Traste zahar
gehiagotxiki."
»

ARGIAren MAHAI JOLASA

Zer egin lagunekin **dibertitzeko?** Badakit!

Zer egin mundua **deskubritzeko?** Badakit!

Zer egin etxekoei **ziria sartzeko?** Badakit!

Zer egin **ez aspertzeko?** Badakit!

Galdera guztien erantzuna... Badakit!

MAHAI **badakit** JOLASA

1.800 galdera

**2-36
jokalari**

Adin guztietarako egokia
Bi zailtasun maila

SALMENTA PREZIOA

30€

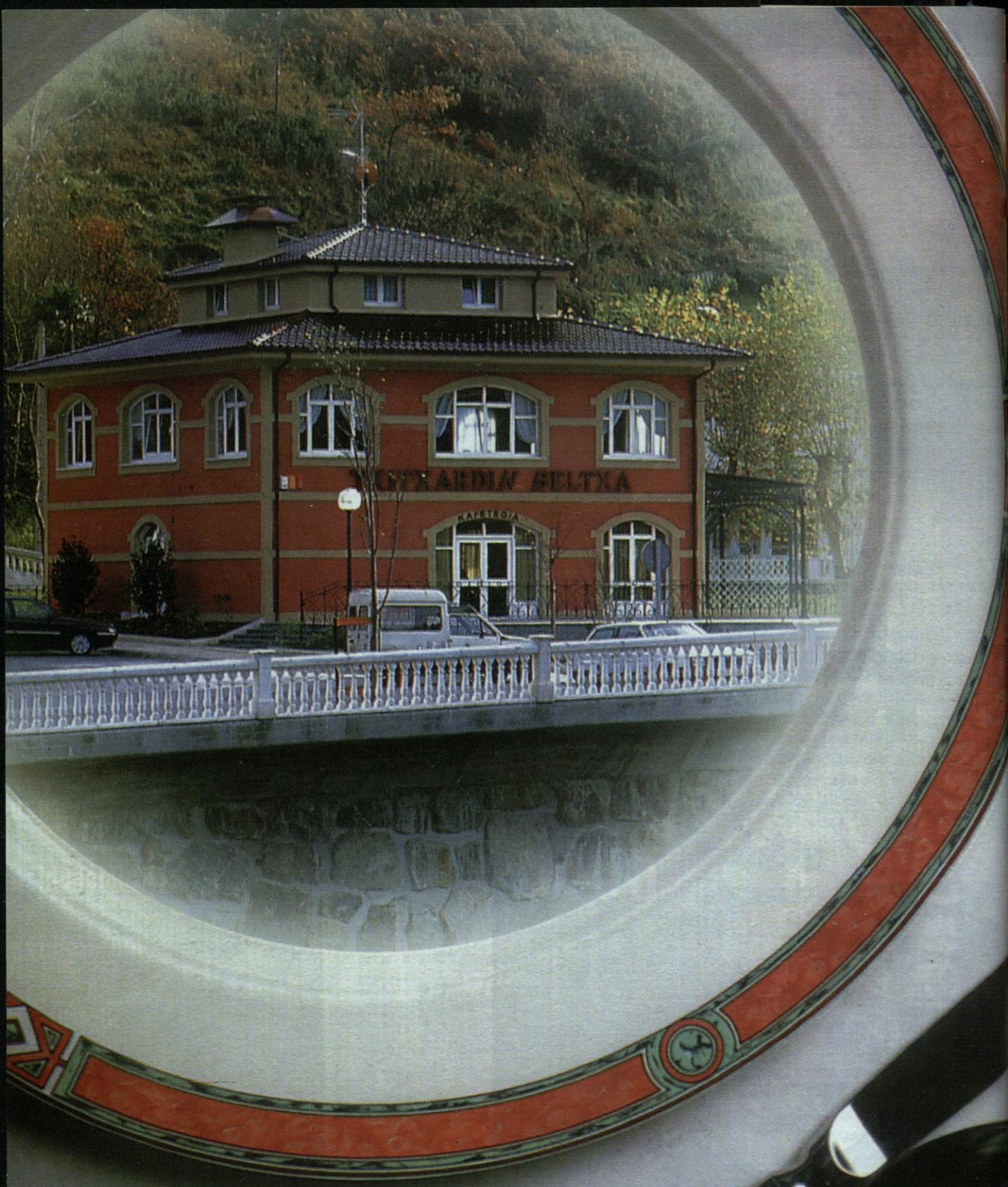
- ☒ NATURA ETA GEOGRAFIA
- ☒ TELEBISTA ETA IKUSKIZUNAK
- ☒ ARIKETAK
- ☒ KIROLA
- ☒ HIZKUNTZA ETA LITERATURA
- ☒ KULTURA

Opari honekin asmatuko duzu
BADAKIT!

ESKAERAK: 943 37 15 45 (Argia)
denda@argia.com
Ohiko salmenta lekuetan

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea
☎ 37 03 0
20160 Lasarte